

Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových

Filozofická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

Theresa Hermann

Očarované světy: Judaismus a univerzum Harryho Pottera

Bakalářská práce

Olomouc 2023

vedoucí práce

doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem řádně uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Brně dne 10. května 2023

Theresa Hermann

Poděkování

I would like to express my gratitude towards Ms. Zo Jacobi for answering my questions, the members of *JeWitch Collective* for filling out my survey, and professor Armin Lange for kindly letting me read his very interesting paper on the Halbturm Amulet.

I'd also like to thank my extraordinary family (Cookie included!) for constantly reminding me that school isn't the most important thing in the world, my wonderful students for their encouragement, and everyone who got excited about this topic long before I started writing.

An especially huge thank you belongs to my incredible friends Mgr. BcA. Hana Bednaříková and Mgr. Kateřina Lapiszová for all their help and support.

And last but not least – I am eternally grateful to the brilliant doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A. – thank you for EVERYTHING.

Obsah

Úvod	1
1. Stručný nástin dějin židovské magie	7
1.1 Starověká židovská magie	7
1.1.1 Problematika magie v hebrejské Bibli a biblické době	7
1.1.2 Mýtus o původu zla	10
1.1.3 Židovská magie v období pozdní antiky	13
1.1.3.1 Antické magické knihy	13
1.1.3.2 Mísení kultur – „cizí“ vlivy v pramenech	15
1.1.3.3 Amulety	16
1.1.3.4 Rabínský pohled na magii	17
1.1.3.5 Magické misky	19
1.2 Židovská magie ve středověku a raném novověku	21
1.2.1 Maimonidovo nazírání na magii	22
1.2.2 Lilit	25
1.2.3 Kabala	27
1.2.4 Dybuk a gilgul	31
1.2.5 Mesianistická hnutí	33
1.2.5.1 Šabatianismus	33
1.2.5.2 Jehuda Leib Prossnitz	34
1.2.5.3 Jonathan Eybeschütz	35
1.2.5.4 Frankismus	35
2. Dobro vs. zlo	37
2.1 Harry Potter	37
2.1.1 Osobní úroveň	37
2.1.2 Globální úroveň	43

2.1.2.1 Postavení ministerstva kouzel v čarodějně válce	45
2.1.3 Osudová úroveň	46
2.1.3.1 Původ zla	49
2.2 Judaismus	52
2.2.1 Osobní úroveň – jecer	52
2.2.2 Globální a mytologická úroveň	55
2.2.2.1 Sitra achra	56
2.3 Vnitřní vs. vnější úroveň zápolení	60
2.3.1 Ajin hara	60
2.3.2 Satan a jeho vnitřně-vnější působení	65
3. Jewitches – současná komunita příznivců židovské magie	67
3.1 Stručné představení fenoménu Jewitches	67
3.2 Pokus o získání dat od Jewitch komunity	71
Závěr	75
Přehled zdrojů	80
Seznam zkratk	86
Přílohy	87
Anotace	97

Úvod

V červnu 2022 uplynulo čtvrt století od chvíle, kdy příběh chlapce s jizvou na čele *vykouzlil* úsměv na tváři prvním čtenářům.¹ Od té doby si získal přízeň stovek milionů čtenářů po celém světě. J. K. Rowlingové se prostřednictvím jejího poutavého vyprávění podařil bezmála zázrak, neboť v době, kdy se knihy zdály být již přežitkem, *odlákala* generaci mládeže, jíž se dostalo možnosti dospívat zároveň s knižním hrdinou a jeho přáteli, od videoher či televizních obrazovek zpět k četbě.

Přestože nás dělí již více než patnáct let od vydání posledního dílu knižní série, zájem o kouzelnický svět *potterovského* univerza přetrvává a jeho enormní vliv je patrný nejen v mezích zábavního průmyslu.² Pomineme-li záležitosti primárně spjaté s filmovou adaptací románových předloh,³ je třeba především zmínit vlastní fanouškovskou literární tvorbu, v rámci níž jsou dosud psána nepřeborná množství povídek, jež rozvíjejí rozmanité dějové linky z knižního kánonu, případně vypráví zcela nová dobrodružství oblíbených postav.⁴ Vzniká ovšem i celá řada oficiálně publikovaných textů, zabývajících se fenoménem *Harryho Pottera*, včetně nemalého množství více či méně odborných studií. Svou pozornost mladému čaroději v posledních letech věnují mimo jiné např. filosofové, sociologové, lingvisté a v neposlední řadě také religionisté.

O tom, že se *potterománie* nevyhnula ani židovským komunitám, nemůže být pochyb.⁵ Internetová fóra jsou plná diskusí a polemik o (ne)závadnosti obsahu knih

¹ *Harry Potter and the Philosopher's Stone* poprvé vydalo v červnu 1997 nakladatelství Bloomsbury.

² Obzvláště pozoruhodným jevem je etablování týmového sportu, jenž je hrán na základě (upravených) pravidel známých z *potterovských* knih. „Mudlovská“ famfrpálová mužstva mají i vlastní mezinárodní asociaci, jejíž členové pracují na rozvoji pravidel hry a usilují o spolupráci a soutěžení týmů na mezinárodní úrovni (viz www.iqasport.org). První český tým byl založen r. 2015 v Olomouci, v současné době funguje pod názvem Occamy Olomouc (viz www.famfrpalolomouc.cz). K dubnu 2023 v ČR funguje šest aktivních týmů (v Olomouci, Brně, Praze, Plzni, Českých Budějovicích a Žatci).

³ Např. zábavní park v americkém Orlando, stálá expozice ve filmových studiích nedaleko Londýna či rozličné sezónní tematické výstavy – na jaře 2023 bylo možné shlédnout *potterovsky* laděnou výstavu sestávající především z modelů lega v brněnském letohrádku Mitrovských. Dále se pravidelně pořádají organizovaná setkání fanoušků nabízející bohatý program – v Česku má např. již několikaletou tradici tzv. *Potterfest*, konaný začátkem září v Praze (viz www.potterfest.cz).

⁴ Na největším povídkovém webu www.fanfiction.net je k 30. dubnu 2023 evidováno přes 630 000 textů všemožné délky, což je nesrovnatelně vyšší počet, než je tomu u povídek inspirovaných jakoukoliv jinou knižní sérií.

⁵ Židé po celém světě si mohou Harryho příběhy užít v různých jazykových verzích. Od roku 2020 si mohou první díl přečíst i v jidiš překladu, jež zhotovil americký jidišista Arun Schaechter Viswanath. V rámci první edice bylo vydáno 1000 výtisků, jež byly vyprodány během osmačtyřiceti hodin od spuštění předprodeje.

J. K. Rowlingové, a přestože se najdou ortodoxnější hlasy, jež smyšlený svět plný čar a kouzel zatracují, jsou tyto bezesporu v menšině. Naopak řada rabinů poukazuje na skutečnost, že pojetí morálních hodnot a s nimi spojeného duchovního růstu v příbězích mladého čaroděje rezonuje s tím, jak jsou tyto předkládány v židovském učení.

„Judaisticko-potterovské přátelství“ našlo houževnatého zastánce v osobě rabiho Moshe Rosenberga, jenž je autorem tří pro tuto problematiku relevantních publikací, a sice *Morality for Muggles – Ethics in the Bible and the World of Harry Potter* (2011), *The (unofficial) Hoggwarts Haggadah* (2017) a *The (unofficial) Muggle Megillah* (2019). Ještě před Rosenbergem propagoval souznění mezi židovským učením a světem Harryho Pottera Dov Krulwich, jenž v roce 2006⁶ vydal populárně naučnou publikaci *Harry Potter and Torah*.

Krulwich, stejně jako mnozí přispěvatelé v internetových diskusích či článcích, vnímá coby jedno z nejsilnějších pojítek judaismu a *Harryho Pottera* kletbu *Avada kedavra* – tedy smrtící kouzlo. Dle vlastních slov vycházela J. K. Rowlingová z formulky *abracadabra*, již považuje za starověké aramejské zaklínadlo, znamenající „nechť je ta věc zničena“. Autorka původní význam „věci“, jímž byla „choroba“, přesunula, a tak se tím, co má být zničeno, stal „člověk“.⁷ Krulwich argumentuje, že „abra“, znamenající „stvořím“, vychází ze stejného kořene jako hebrejské „bara“ v prvním verši Tóry, „k'adabra“ – tedy „jak budu hovořit“, pak z hebrejského „diber“ = „mluvit“. V kletbě, jejímž prostřednictvím Voldemort a jeho stoupenci připravili o život mnoho čarodějů i mudlů, však na místě „abra“ vidíme „avada“, jehož význam „zničím“ Krulwich podpírá pasáží z knihy Ester, kde zlý Haman touží zničit („le'abed“)

Pro více informací o jidiš překladu viz www.tabletmag.com/sections/arts-letters/articles/harry-potter-translated-yiddish [navštíveno 1. května 2023]; na stránkách švédského jidiš vydavatelství Olniansky Tekst Farlag je k nahlédnutí glosář vybraných jidiš pojmů, jichž Viswanath ve svém překladu užívá – viz www.harrypotter.olniansky.com/yiddish-glossary [navštíveno 1. května 2023].

Do hebrejštiny přeložila všech sedm dílů Gili Bar-Hillel; byly vydávány v letech 2000-2007 nakladatelstvím Jedi'ot Achronot.

⁶ Tedy ještě před tím, než byl dopsán poslední díl – *Harry Potter and the Deathly Hallows* v originále vyšel v červenci 2007.

⁷ „Does anyone know where avada kedavra came from? It is an ancient spell in Aramaic, and it is the original of abracadabra, which means „let the thing be destroyed“. Originally, it was used to cure illness and the „thing“ was the illness, but I decided to make it the „thing“ as in the person standing in front of me.“ J. K. Rowlingová na knižním festivalu v Edinburgu, 15. srpna 2004; citováno dne 3. května 2023 z www.accio-quote.org/articles/2004/0804-ebf.htm.

veškeré židovstvo. Z původního *abracadabra* = „tvořím, jak hovořím“ se stalo *avada kedavra*⁸ = „ničím, jak hovořím“.⁹

Heslo „abracadabra“ v *Encyclopaedii Judaica* udává, že se jedná o formuli používanou především v lidové medicíně proti teplotám a zánětům. Mnozí badatelé se pokusili navrhnout etymologii tohoto zaříkávadla, přičemž většina se kloní k aramejskému původu. Vyskytuje se i domněnka, že bylo odvozeno od dnes již nezjistitelného aramejského démonského jména.¹⁰ Vzhledem k nejistotě původu nelze dospět k jednoznačnému závěru. I kdyby skutečně *abracadabra* mělo své kořeny v aramejštině, šlo v antice o natolik rozšířený jazyk, že se i tak nejedná o garanci židovské provenience. Přestože si tento jev dozajista zaslouhuje zmínku coby pozoruhodná zajímavost, nemůžeme jej považovat za doklad reflexe jistého židovského aspektu v *potterovském* světě, z kteréhož důvodu mu v hlavní části práce již nebude věnována pozornost.

Výše uvedená literatura se soustředí na souznění mezi světem Harryho Pottera a Tanachem, doposud však chybí publikace, jež by se věnovala vzájemným vztahům mezi *potterovskou* magií a magií židovskou v jejím širším pojetí. Vystává tedy otázka, zda a do jaké míry můžeme pozorovat propojení mezi kouzelnickými zákonitostmi fiktivního univerza J. K. Rowlingové a židovskou magickou tradicí. Tuto je ovšem ještě nutné dále rozčlenit na podotázky, na něž je třeba odpovědi hledat zvlášť.

V prvé řadě je nasnadě ptát se, zda můžeme v příbězích identifikovat takové jevy, u nichž by bylo lze předpokládat ovlivnění skrze aspekty židovské magie. Přímý vliv není bez spolupráce J. K. Rowlingové zjistitelný, získat její vyjádření je ovšem kvůli autorčině vysokému vytižení prakticky nereálné.¹¹ U vlivu nepřímého pak můžeme pouze spekulovat.

Dále se nabízí zamyšlení nad potenciálním působením fenoménu *Harryho Pottera* na vývoj židovského magického myšlení a praxe v uplynulých dvou a půl dekadách. V tomto kontextu je pak potřeba navázat kontakt s jedinci, kteří se v židovské

⁸ Význam „kedavra“ zůstává stejný jako u „kadabra“, neboť hlásky „v“ a „b“ jsou v hebrejském jazyce zaměnitelné. Viz DOV, Krulwich: *Harry Potter and Torah*. USA: Lulu Self-Publishing, 2006, str. 25.

⁹ KRULWICH, Dov: *Harry Potter and Torah*. USA: Lulu Self-Publishing, 2006, str. 24-5.

¹⁰ NOY, Dov: „Abracadabra“, str. 111. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 2, 1973, str. 111.

¹¹ Prohlášení včetně soupisu institucí, na něž je možno se v případě přání kontaktovat J. K. Rowlingovou obrátit, lze nalézt na autorčině webové stránce www.jkrowling.com/enquiries.

magii aktivně angažují a případné závěry činit na základě jimi poskytnutých informací, jež je možné sesbírat pomocí vhodně sestaveného dotazníku.

V neposlední řadě lze zkoumat paralelní struktury, jejichž existence je možná i bez přímo doložitelného vztahu mezi oběma světy. Jelikož bakalářská práce svým rozsahem neposkytuje dostatečný prostor pro detailní zhodnocení všech tří navržených podotázek, bude největší pozornost věnována poslední z nich, tedy paralelním strukturám, přičemž za účelem lepšího uchopení a vhodnějšího vymezení problematiky bude téma ještě zúženo na porovnání magických elementů boje „dobra“ a „zla“ v rámci obou světů.

„Magie“ patří k nesmírně komplexním pojmům, jejichž racionální uchopení a tedy ukotvení v rozmezí určité jasné definice není snadným úkolem, a tedy se jej v rámci předkládané práce vyvarujeme. Někteří magii spojují s nevysvětlitelnými jevy, nadpřirozenými silami či dokonce nadpozemskými bytostmi, najdou se tací, pro něž magie svým rituálním charakterem představuje jeden z aspektů náboženství. Názor na to, co všechno magie zahrnuje a obnáší, se různí napříč kulturami, ba i v jejich rámci prochází neustálým vývojem a obměnami. Nejinak tomu bylo, je a s vysokou pravděpodobností i nadále bude také v judaismu. Gideon Bohak proto tohoto termínu užívá pouze coby heuristického nástroje, pomocí něhož shromažďuje příbuzné kulturní jevy, nikoliv pak v pojetí kategorie, jejímž cílem by bylo jejich objasnění.¹²

Nelze však tvrdit, že by se nikdo o nějaké alespoň dílčí uchopení problematiky vymezení „magie“ nepokusil. Ludwig Blau tvrdí, že „*charakteristickým znakem čarování je (...) určité jednání, skrze něž má být nadpřirozeným způsobem uskutečněn nějaký čin.*“¹³ Dle Bohaka za ono století, jež uplynulo od vydání Blauovy publikace, došlo v užívání termínu „magie“ ve vědecké sféře k zásadnímu posunu,¹⁴ badatelé i laická veřejnost ovšem nadále zůstávají daleci nějaké jednotné definice. Dále pak předestírá tezi, že magie může být v judaismu vnímána jako „všudypřítomná“, a sice

¹² BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 62.

¹³ Vlastní překlad na základě BLAU, Ludwig: *Das Altjüdische Zauberwesen*. Budapest: Gregg Publishing, 1898, str. 3.

¹⁴ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 3.

za předpokladu, že magii považujeme za soubor víry a praktik, kterými je možné měnit realitu pomocí prostředků, jež vzdorují vědeckému vysvětlení.¹⁵

Poznatky uvedené v této práci budou vycházet z primární literatury, již zastupuje v první řadě všech sedm *potterovských* románů britské spisovatelky Joanne K. Rowlingové, tedy *Harry Potter a Kámen mudrců* (2000), *Harry Potter a Tajemná komnata* (2000), *Harry Potter a Věžeň z Azkabanu* (2001), *Harry Potter a Ohnivý pohár* (2001), *Harry Potter a Fénixův řád* (2004), *Harry Potter a Princ dvojí krve* (2005) a *Harry Potter a Relikvie smrti* (2008).¹⁶ Odchylky ve filmových zpracováních, kdy za účelem docílení velkolepých efektů a dramatického napětí může docházet k rozchodu s knižní předlohou, zohledněny nebudou, stejně tak nebudou brány v potaz magické zákonitosti nově představené v ostatních příbězích odehrávajících se v rámci *potterovského* univerza.¹⁷ V rámci primárních zdrojů, jež budou citovány za účelem ilustrativního doložení těch kterých aspektů židovské magické tradice, je třeba zmínit biblické pasáže či výňatky z rabínské literatury, dále pak středověké texty *Charba de-Moše*, *Abeceda Ben Siry* či Maimonidova *Průvodce zbloudilých*.

V rámci historického přehledu vývoje židovské magie a uvádění jejích dílčích aspektů do kontextu bude reflektována řada zástupců sekundární literatury, z nichž v této části budou jmenována pouze díla nejstěžejnějšího charakteru. Nejstarší z nich představuje první výstižná monografie pojednávající o židovské magii od biblických dob po raný středověk, již poprvé publikoval v roce 1898 pod názvem *Das Altjüdische Zauberwesen* budapešťský badatel Ludwig Blau. Za „klasiku“, jejíž zmínka ve vlastním bádání patří k dobrému tónu mezi učenici, kteří se zabývají židovskou magií, je považována stať *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion* z roku 1939, v níž se Joshua Trachtenberg zabývá židovskou magií v kontextu středověké lidové víry. Zásadním textem podávajícím poměrně ucelený pohled na židovskou starověkou

¹⁵ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 63.

¹⁶ Letopočty v závorkách udávají první vydání v českém překladu. Původní publikace v anglickém originále: *Harry Potter and the Philosopher's Stone* (1997), *Harry Potter and the Chamber of Secrets* (1998), *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban* (1999), *Harry Potter and the Goblet of Fire* (2000), *Harry Potter and the Order of the Phoenix* (2003), *Harry Potter and the Half-Blood Prince* (2005) a *Harry Potter and the Deathly Hallows* (2007).

¹⁷ Sequel v podobě divadelní hry *Harry Potter a Prokleté dítě*, jehož oficiální scénář vyšel knižně v českém překladu v roce 2016, filmové prequely *Fantastická zvířata a kde je najít* (2016), *Fantastická zvířata – Grindelwaldovy zločiny* (2018) a *Fantastická zvířata – Brumbálova tajemství* (2022), případně tzv. „doplňková literatura“ – bestiář *Fantastická zvířata a kde je najít* (2001), příručka *Famfrpál v průběhu věků* (2001) či sbírka pohádek *Bajky barda Beeldeho* (2008).

magii je téměř pět set stran dlouhý počin telavivského profesora Gideona Bohaka: *Ancient Jewish Magic – A History* z roku 2008, v níž se vztahuje k dobovým písemným i hmotným pramenům a zdůrazňuje vliv mísení tradic s jinými soudobými kulturami. Bohak je rovněž autorem několika odborných článků, k nimž bude taktéž v průběhu práce odkazováno.

V průběhu středověku všechna ostatní magická odvětví poněkud zastínila kabala a její učení, z kteréhož důvodu se budou mnohé koncepty předložené v této práci opírat o literaturu jí věnovanou. K prominentním jménům mezi autory publikací o kabalistických naukách patří nositel Izraelské ceny Gershom Scholem, z jehož rozsáhlého díla zde budiž jmenována jeho nejvýznamnější monografie *Major Trends in Jewish Mysticism* z roku 1941. Nový vhled do kabalistických konceptů představuje Moshe Idel v publikaci *Kabbalah – New Perspectives* z roku 1988. Co se kabaly týče, jen málo postav v historii mělo na její vývoj vliv srovnatelný s přínosem Jicchaka Lurii. O jeho učení, osobnosti i vztahu k jeho vlastnímu žactvu píše Lawrence Fine v díle *Physician of the Soul, Healer of the Cosmos – Isaac Luria and his Kabbalistic Fellowship* z roku 2003. U jednotlivých fenoménů bude také odkazováno na další odborné články a publikace zabývající se dílčími stránkami židovské magie.

Závěrem ještě několik slov k základní struktuře předkládané práce, jež bude členěna na tři hlavní části: za účelem nastínění bohatství židovské magické tradice a snazšího uvedení jejích jednotlivých aspektů do určitého kontextu nabídne první kapitola stručný přehled nejdůležitějších milníků na cestě historického vývoje židovské magie. Druhá kapitola bude věnována výše predestřeným paralelním rovinám, pročež bude v kapitole třetí následovat krátké představení současné židovské magické praxe v Americe v souvislosti s čarodějnou komunitou, jejíž členové sami sebe označují za židovské čarodějky/čaroděje – v angličtině *Jewitches*. Tuto poslední část uzavře komentář k procesu komunikace s jejími představiteli.

1. Stručný nástin dějin židovské magie

Magie byla součástí lidských společností od nepaměti, z kteréhož důvodu nelze dokázat dobu ani okolnosti jejího vzniku. V rámci judaismu máme pramenné doklady od biblického období – v neposlední řadě Bibli samotnou. Historický přehled bude rozdělen na dvě části. V první bude pojednáno o nejstarších magických praktikách, druhá věnuje pozornost otázkám magie období středověku a raného novověku. Tato dvě období byla sloučena jednak z důvodu absence ucelených přehledových monografií typu *Ancient Jewish Magic* Gideona Bohaka, jež jasně a srozumitelně předkládá souhrn veškerých dosavadních poznatků a židovské magii v období starověku, dále pak také kvůli nesnadnosti jasného oddělení témat, která jsou vzájemně propojena a víceméně kontinuálního charakteru.

Starověká část předloží dvě vývojová období, mezi něž je vložen mýtus o původu zla, jenž zásadně ovlivnil existenci magie v judaismu i její formy. Druhý oddíl bude nejprve věnovat pozornost nejvýraznějšímu oponentovi magických praktik – filosofovi Maimonidovi, následně budou pojednány čtyři stěžejní středověké koncepty, řazené chronologicky dle doby výskytu či prominence. První z nich představí největší diskontinuitu oproti antice, tedy pojetí Lilit coby autonomní bytosti a nejobávanější kreatury mezi démony. Největší těžiště pozornosti v rámci středověku pak leží na kabale a tedy i magii s ní spjaté, jež má přímý vliv na celý další magický vývoj a vše, co se pod pojmem „židovská magie“ skrývá. Samostatný prostor dostane do značné míry s ní provázaný exorcismus, a nakonec bude krátce přestaven nejmladší fenomén spjatý s magickým působením – mesianismus.

1.1 Starověká židovská magie

1.1.1 Problematika magie v hebrejské Bibli a biblické době

Dle jednoho z předních historiků, věnujících se výzkumu starověkých magických praktik, Gideona Bohaka, byla většina magických aktivit v období Prvního Chrámu prováděna a jejich tradice pak dále předávána výhradně ústně.¹⁸ Vzácnou výjimkou dochovaného písemného záznamu, jenž dokládá, že již v těchto dobách vznikaly předměty, u nichž lze předpokládat, že jim byly přisuzovány ochranné vlastnosti, jsou

¹⁸ BOHAK, Gideon: „Prolegomena to the Study of the Jewish Magical Tradition“, str. 124. *Currents in Biblical Research*. 2009, roč. 8, č. 1. Str. 107-50.

ketef-hinnomské amulety, které byly nalezeny během odkrytí pohřebních jeskyní z pozdní doby železné v roce 1979. Nález těchto artefaktů – dvou stříbrných destiček s hebrejskými nápisy – je o to významnější, že se jedná o vůbec nejstarší nám známé zápisy biblických pasáží, jejichž datace je odhadována na 6. – 5. stol. př. n. l.¹⁹

Ludwig Blau, autor první zevrubné publikace²⁰ věnované tématu židovské magie sice předestírá, že je nejprve třeba podívat se na rozšíření magie v době biblické, než bude možno přikročit k době po-biblické,²¹ přesto však zůstává ve sdělování svých poznatků vágní a omezuje se pouze na biblické pasáže, vztahující se k magickým aktivitám. Blau hovoří o „tichých náznacích“ v Písmu, na základě nichž si můžeme udělat představu o způsobech, kterak bylo čarodějnictví²² v oněch dávných dobách praktikováno. Tyto však ve svém pojednání nehodlá podrobněji rozvádět, pouze odkazuje na biblickou pasáž Ezechiel 13:17-23, kde je čtenáři možno se s oněmi nebezpečnými čarodějnými praktikami seznámit.²³

Ani současnější literatura však nepodává uspokojivější ucelené informace o židovské magii tohoto období. Vesměs lze ovšem vycházet z předpokladu, že aktivity, jimž by bylo lze přiřknout označení „čarodějnictví“ či „magie“, byly běžně provozovány, z kteréhož důvodu bylo třeba se proti nim vymezit v biblických textech. Nejčastěji citovanými pasážemi v diskusích a pojednáních o židovské magii jsou bezesporu Deuteronomium 18:10-14:²⁴ „*at' se u tebe nenajde, kdo by svého syna či dceru provedl ohněm! Stejně tak žádný věštec, jasnovidce, hadač, čaroděj, zařikávač, vyvolávač duchů, věštkyně ani ten, kdo se radí s mrtvými. Každý, kdo páchá něco takového, je pro Hospodina ohavný! Právě kvůli takovýmto ohavnostem je Hospodin, tvůj Bůh, před tebou vyhání. Buď cele oddán Hospodinu, svému Bohu. Národy, které ovládneš, totiž poslouchají jasnovidce a věštce, ale tobě to Hospodin, tvůj Bůh, nedopouští,*“²⁵ Exodus 22:17: „*čarodějníci nenech naživu,*“²⁶ či Leviticus 20:27:

¹⁹ Viz NA'AMAN, Nadav: “A New Appraisal of the Silver Amulets from Ketef Hinnom.” *Israel Exploration Journal*. 2011, roč. 61, č. 2. Str. 184-95.

²⁰ *Das Altjüdische Zauberwesen* z roku 1898.

²¹ BLAU, Ludwig: *Das Altjüdische Zauberwesen*. Budapest: Gregg Publishing, 1898, str. 16.

²² V německém originále „Zauberkünste“.

²³ BLAU, Ludwig: *Das Altjüdische Zauberwesen*, str. 19.

²⁴ Deuteronomium 18 předkládá značný výčet zapovězených praktik, sestávající převážně z označení, jejichž význam není jasně vymezen. Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 15.

²⁵ Deuteronomium 18:10-14, citováno z Bible21 (*Bible: překlad 21. století*), dostupné online: www.bible21.cz.

„kdyby nějaký muž nebo žena byl vyvolávačem duchů nebo věštkyní, musí zemřít. Budou ukamenováni – jejich krev ať padne na ně!“²⁷ Navzdory těmto nezpochybnitelně formulovaným prohibicím magické rituály z každodenního života židovské populace nikdy nevytizely. Samotná Bible pak na více místech připouští možnost povolání nadpřirozených sil za účelem pozměnění stávající situace, za předpokladu, že je takovýto čin vykonán za správných okolností, vhodným způsobem a vyvolenou osobností. Pro ilustraci se můžeme vztáhnout k pasáži 2. Královská 6:5-6: „jednomu z nich při tom náhle sklouzla sekera z topírka a spadla do vody. „Ach, pane!“ vykřikl, „byla vypůjčená!“ „Kam spadla?“ zeptal se Boží muž. Když mu to místo ukázal, Eliša usekl kus dřeva, hodil ho tam a sekera vyplavala.“²⁸

Prominentním příkladem využití magických aktivit za účelem přemožení kouzel protivníka je pak příběh Mojžíšova působení v Egyptě: „a tak šel Mojžíš s Áronem k faraonovi a udělali, co jim Hospodin přikázal: Áron hodil svou hůl před faraona a jeho dvořany a proměnila se v hada. Faraon si ale zavolal mudrce a čaroděje a tito egyptští věštcí dokázali svými čáry totéž. Hodili své hole na zem a proměnily se v hady. Áronova hůl však jejich hole spolýkala.“²⁹ Tato pasáž může být nazírána také coby doklad jisté ambivalence, neboť je možno vykládat ji dvojitým způsobem. Někteří čtenáři se na základě tohoto textu cítí oprávněni osočovat Mojžíše z čarodějnictví, tedy v podstatě z nepovolených praktik, zatímco pro jiné zde z příběhu jasně vyplývá Mojžíšova nadřazenost, neboť jeho skutky předčily činy Egyptanů, tudíž nelze pochybovat o jejich božském původu.³⁰

Z období druhého chrámu se nám rovněž nedochovalo množství pramenů, jež by bylo možno označit za uspokojivé, nicméně můžeme s určitostí tvrdit, že se magie užívalo za účelem exorcismu,³¹ jenž byl již v této době rozšířený a vyznačoval se propracovaným systémem,³² dále v souvislosti s ochrannými amulety³³ a v neposlední

²⁶ Exodus 22:17.

²⁷ Leviticus 20:27.

²⁸ 2. Královská 6:5-6.

²⁹ Exodus 7:10-12.

³⁰ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 84.

³¹ Prostředek k vyhánění zlých duchů zmiňuje ve své stati *Válka židovská* (cca 75 n. l.) i Josephus Flavius, jenž zde popisuje jistý kořen, který lze utrhnout pouze v případě, že je polit ženskou močí a menstruační krví, případně jej přivázat k psovi, který se rozběhne, kořen vytáhne a ihned zemře. Tímto kořenem pak lze osvobodit osobu posedlou zlým duchem. Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, Cambridge: University Press, 2008, str. 91.

³² BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 114.

řadě pak k účelům násilným³⁴ či erotickým.³⁵ O démonech a jejich chování se můžeme dočíst v 1. knize Henochově, v Knize jubileí či v některých textech nalezených mezi Kumránskými svitky.³⁶ Poslední zmiňované obsahují mimo jiné i exorcistní hymny či modlitby.³⁷ Mezi důležité prameny dokládající rozšířenost povědomí o vymítačských praktikách na palestinském území v období 1. stol. n. l. lze řadit i texty Evangelii, které líčí činy Ježíše Nazaretského, jež je nade vši pochybnost možno považovat za exorcismus.³⁸

1.1.2 Mýtus o původu zla

Jedním z hlavních úkolů a cílů mágů, magie a magických předmětů byla od nepaměti ochrana před rozličnými nešvary a pohromami v podobě nemocí, nehod nebo přímého ohrožení jinými bytostmi, ať již lidského, živočišného či snad nadpřirozeného původu. Z tohoto důvodu je třeba pozastavit se na okamžik nad otázkou původu zla. Již v dobách Druhého Chrámu se našli tací, kterým ležela v hlavě nesrovnalost mezi biblickým textem podloženým územ, z něhož vyplývá, že svět byl stvořen jediným mocným Bohem, jenž nad vším spravedlivě vládne, a realitou, v níž dnes a denně dochází k přečinům, bezpráví, ba násilnostem.

Za účelem vyplnění těchto mezer v narativu, kdy biblické vyprávění nenabízí jasné vysvětlení, byl zformulován mýtus, který předestírá výklad rozmachu hříchu a neřestí na zemi.³⁹ Tento mýtus má mnoho podob, ovšem to podstatné zůstává všem verzím stejné. Bůh, jak je dáno v Bibli, stvořil svět. Ovšem – a zde již dochází

³³ Z této periody se nedochoval žádný pramen svědčící o užívání psaných amuletů, zato je však doloženo, že v některých případech Židům sloužily coby amulety předměty pohanského původu, případně předměty, které lze označit za neutrální (např. kořeny či mince). Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 123.

³⁴ Dochovaly se dvě kletby vytesané do kamene, které měly pomstít smrt osob, u nichž bylo podezření, že zemřely na otravu či následkem prokletí. Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 125-6.

³⁵ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 88.

³⁶ Kumránské svitky nebo také Svitky od Mrtvého moře jsou největší a nejstarší v současné době známou kolekcí židovských písemných dokumentů. O významu svitků při zkoumání židovské magie se lze dočíst např. v SWARTZ, Michael D.: „Dead Sea Scrolls and Later Jewish Magic and Mysticism“. *Dead Sea Discoveries*. 2001, roč. 8, č. 2. Str. 182-93.

³⁷ BOHAK, Gideon: „Jewish Exorcism Before and After the Destruction of the Second Temple“, str. 279. In SCHWARTZ, Daniel S. a Zeev WEISS (eds.): *Was 70 CE a Watershed in Jewish History? – On Jews and Judaism before and after the Destruction of the Second Temple*. Leiden: Brill, 2011. Str. 277-300.

³⁸ Příkladem takového konání Ježíšova je příběh o posedlém chlapci, jehož otec jej přivede k Ježíšovi s prosbou, aby ho vyléčil. Viz Marek 9:17-27, Matouš 17:14-18, Lukáš 9:38-42, dále SMITH, Morton: *Jesus, the Magician*.

³⁹ SCHWARTZ, Seth: *Imperialism and Jewish Society 200 B.C.E. to 640 C.E.* New Jersey: Princeton University Press, 2001, str. 83.

k odchylce od Písma – nebyl sám, nýbrž jej obklopovaly další bytosti božské podstaty. Tyto po určité době převzaly (do nespecifikované míry) kontrolu nad Stvořením. Jednoho dne však dojde k finální potyčce mezi dobrem a zlem, v níž zlo bude s konečnou platností potlačeno a na světě zavládne dobro.⁴⁰

Původ mýtu doposud nebyl uspokojivě objasněn, jisté ale je, že se opírá o vícero způsobů interpretovatelnou pasáž z knihy Genesis: „*když se lidstvo na zemi začalo množit a rodily se jim dcery, Boží synové viděli, jak jsou lidské dcery krásné, a brali si za ženy všechny, jichž se jim zachtělo. Tehdy si Hospodin řekl: „Můj Duch nezůstane v člověku navěky – je to koneckonců smrtelník! Ať jeho život trvá jen sto dvacet let.“ V oněch dnech, a také později, se na zemi vyskytovali zrudní obři. Boží synové totiž přicházeli k lidským dcerám a ty jim je rodily. To jsou ti dávní hrdinové, ti muži slavné pověsti.*“⁴¹ Z těchto lakonických střípků informací se autorům mýtu podařilo zkonstruovat příběh padlých andělů⁴² a role, kterou sehráli ve zbloudění lidstva z cesty definované úmluvou s Bohem.

Nejúplnějším výkladem skýtá jedna z nejstarších částí *Knih Henochových – Kniha Strážců*, pocházející z 3. stol. př. n. l.⁴³ Vychází z premisy, že Bůh seslal na zem určitou skupinu andělů, zvaných Strážci, jejichž úkolem bylo usměrňovat lid a učit jej tomu, co je správné.⁴⁴ Tito poslové Boží však záhy od svých rolí upustili, neboť podlehli tělesným půvabům lidských žen. Vedeni andělem Šemichazou se zavázali, že si každý vyberou ženu a s ní budou plodit děti.⁴⁵ Z tohoto spojení pak vzešli tvorové částečně lidského, částečně nebeského původu, v literatuře označovaní jako „obři.“⁴⁶ Tito potomci *Božích synů* se ke všemu živému na zemi chovali ohavně,⁴⁷ pročez je Bůh

⁴⁰ SCHWARTZ, Seth: *Imperialism and Jewish Society 200 B.C.E. to 640 C.E.* New Jersey: Princeton University Press, 2001, str. 77-8.

⁴¹ Genesis 6:1-4.

⁴² Bibličtí „Boží synové“.

⁴³ SCHWARTZ, Seth: *Imperialism and Jewish Society 200 B.C.E. to 640 C.E.*, str. 76.

⁴⁴ COLLINS, John J.: *Apocalypticism in the Dead Sea Scrolls*. London/New York: Routledge, 1997, str. 30.

⁴⁵ 1. kniha Henochova 6:2-5.

⁴⁶ Je také možno setkat se s termínem „nefilim“. Více viz BAMBERGER, Bernard J.: „Nephilim“ In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 12, 1996, str. 962-3.

⁴⁷ Viz 1. kniha Henochova 7:3-5.

potrestal zničením jejich tělesných schránek, z nichž vyšli zlí duchové, připoutaní na zem až do posledního soudu.⁴⁸

Srovnatelně těžkým přečinem, jímž se padlí andělé vůči Bohu provinili, bylo šíření tajných vědomostí a dovedností mezi lidem. Kupříkladu Azazel učil smrtelníky vyrábět zbraně, šperky a kosmetiku, což vedlo k násilnostem a smilstvu,⁴⁹ jeho kolegové pak předávali znalosti z oblasti kouzel, zařikávání či astrologie.⁵⁰

Koexistence systému založeného na smlouvě s Bohem, jehož moc je nezpochybnitelná, s mýtem, který svou podstatou neotřesitelnosti Boží moci protiřechl, byla dle Schwartze možná díky skutečnosti, že každý v židovském společenství zastával jinou funkci – úmluva přinášela pravidla týkající se sňatku, stravy a bohoslužby, zatímco mýtus vysvětloval, proč se situace (navzdory úmluvě) *zvrtila* – dokonce mohl být využit ke zlepšení okolností.⁵¹ O rozšíření mýtu svědčí pak skutečnost, že se dochovalo jen malé množství knih sepsaných v období 2. stol. př. n. l. – 1. stol. n. l., v nichž se nesečkáme s náznaky jeho vlivu.⁵²

Čím silněji rostl vliv ideologie založené na smlouvě mezi Bohem a Jeho lidem, tím pevněji ukotvenou pozici získával tento *extra*-biblický pohled na svět, postavený na představě sil dobra, nacházejících se v neutuchajícím souboji o nadvládu s mocnostmi zla.⁵³ Schwartz navrhuje možnou dobovou interpretaci mýtu, na jejímž základě panovalo povšechné přesvědčení, že ony mytické temné bytosti nižšího božského statutu nesou zodpovědnost za veškerou bídu a utrpení, tedy za vše špatné, co se ve světě odehrává. Tyto démonické síly je ovšem možné do nějaké míry ovládnout a získat nad nimi kontrolu, případně lze za určitých okolností a použitím jistých prostředků jejich zkázonosné působení odvrátit.⁵⁴ Takovéto dualistické vnímání světa bylo

⁴⁸ STUCKENBRUCK, Loren T: „The ‚Angels‘ and ‚Giants‘ of Genesis 6:1-4 in Second and Third Century BCE Jewish Interpretation – Reflections of the Posture of Early Apocalyptic Traditions“, str. 365. *Dead Sea Discoveries*. 2000, roč. 7, č. 3. Str. 354-77.

⁴⁹ 1. kniha Henochova 8:1-2.

⁵⁰ 1. kniha Henochova 8:3.

⁵¹ SCHWARTZ, Seth: *Imperialism and Jewish Society 200 B.C.E. to 640 C.E.*, New Jersey: Princeton University Press, 2001, str. 87.

⁵² Příkladem takového „neovlivněného“ textu je *Knihy Sirachovcova*. Viz SCHWARTZ, Seth: *Imperialism and Jewish Society 200 B.C.E. to 640 C.E.*, str. 81.

⁵³ Pro podrobnější vysvětlení viz SCHWARTZ, Seth: *Imperialism and Jewish Society 200 B.C.E. to 640 C.E.*, str. 74-87.

⁵⁴ *Tamtéž*, str. 84.

důležitým výchozím bodem pro rozvoj angelologie a démonologie, rovněž pak pro rozmach produkce a užívání ochranných amuletů.

1.1.3 Židovská magie v období pozdní antiky

Zatímco v období Druhého Chrámu byl při magických praktikách kladen důraz na sílu mluveného slova, v pozdní antice se nejen stále častěji uchovávají kouzelné návody, kletby, ochranné formulky či čarodějné návody (jež byly příležitostně sdružovány do více či méně obsáhlých manuálů) pomocí písemného zápisu,⁵⁵ také se objevuje nový fenomén, a sice v podobě vizuálních elementů neboli obrázků.⁵⁶

1.1.3.1 Antické magické knihy

Pozdně antické magické knihy vznikaly v různém rozsahu s proměnlivým obsahem, přesto však měly jeden výrazný společný rys – formu. Gideon Bohak je označuje jako „*literary*“ *books of magic*, neboť jsou zde magické návody a kouzelné formule zasazeny do logicky strukturovaného literárně textového rámce, čímž se odlišují od jiných, nestrukturovaných, magických výčtů.⁵⁷ Ve své celistvosti, ač dost možná nikoliv v prapůvodní podobě, se nám dochovaly takovéto knihy pouze dvě, a to *Sefer ha-Razim* a *Charba de-Mošé*.⁵⁸

V případě *Sefer ha-Razim*⁵⁹ (*Knihy tajemství*) se jedná o nejranější nám známé pojednání o magii, sepsané hebrejsky v době přibližně kolem poloviny prvního tisíciletí našeho letopočtu.⁶⁰ V úvodu se čtenář dozvídá, že byla tato kniha vyjevena Noemu andělem Raziem. Prostřednictvím dalších generací se dostala až ke králi Šalamounovi,⁶¹ v jehož vlastnictví se stala nejcennější magickou knihou. Tento hebrejsky psaný text, vyznačující se jazykovou a strukturální sofistikovaností, pojednává o sedmero nebesích. Každé z nich je opatřeno dlouhým výčtem andělů, jimž

⁵⁵ BOHAK, Gideon: „The Charaktères in Ancient and Medieval Jewish Magic“, str. 26. *Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis*. 2011, roč. 47. Str. 25-44.

⁵⁶ KOHS, Michael: „Zauber der Bilder – Abbildungen in Texten jüdischer Magie“, str. 10-11. *Yearbook for European Jewish Literature Studies*. 2020, roč. 7, č. 1. Str. 9-46.

⁵⁷ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 169.

⁵⁸ *Tamléž*, str. 170.

⁵⁹ Podrobněji o *Sefer ha-Razim* viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 170-175.

⁶⁰ HARARI, Yuval: „Sefer ha-Razim“. In BAGNALL, Roger S. a spol. (eds.): *The Encyclopedia of Ancient History*. Malden: Wiley-Blackwell. Vol. 11, 2013. Str. 6112-3.

⁶¹ Některé zdroje Šalamounovi dokonce přisuzují autorství. Viz „Razim, Sefer ha-“, str. 353. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 353-4.

jsou jednotlivě přidělena „pole působnosti“. V neposlední řadě je zde pak možno vyčíst návod k magickým aktivitám, jež je třeba provést, chce-li si člověk toho kterého z andělů podřídit.⁶²

Ani u druhé z obou jmenovaných písemností – *Charba de-Moše (Meč Mojžíšův)* – se doposud nepodařilo určit přesné stáří. Na základě fragmentů nalezených v káhirské geníze a písemné zmínky rava Haie Gaona⁶³ lze bezpečně říci, že tento text již existoval počátkem 11. stol. n. l. Současní badatelé se přiklánějí k názoru, že vznikl ještě o pár století dříve, a sice ve třetí čtvrtině prvního tisíciletí.⁶⁴ Text, jenž je tvořen kombinací aramejských dialektů a hebrejštiny, sestává ze tří částí. V úvodu je zdůrazněn nebeský původ „meče“ a jeho přechod do vlastnictví Mojžíšova, společně s Božím nařízením, že andělé musí uposlechnout příkazů toho, kdo je prostřednictvím tohoto „meče“ přivolá.⁶⁵ *Charba de-Moše* obsahuje nejpodrobnější soudobý popis rituálů používaných židovskými praktikujícími za účelem dovolání se andělské pomoci či asistence.⁶⁶ Text skýtá uživateli následujícímu jeho instrukcí příslib moci, pomocí které může například zničit démonické síly, vyléčit nemocné, osvobodit uvězněné, svrhnout krále, komunikovat s mrtvými, případně mu mohou být odhalena nadpřirozená tajemství.⁶⁷

K uchláhlení konzervativněji smýšlejících čtenářů pak poslouží následující pasáž, jejímž úkolem je zdůraznit roli *Meče* v potírání čarodějnictví: „*v pravdě, toto je (Meč Mojžíšův), skrz něhož dokázal své zázraky a mocné činy, a zničil všemožné projevy čarodějnictví; byl Mojžíšovi zjeven v hořícím keři, když mu bylo předáno velkolepé Jméno. Starej se o něj a on se postará o tebe. Přistoupíš-li k ohni, tento tě nespálí,*

⁶² BOHAK, Gideon: “Jewish Amulets, Magic Bowls, and Manuals in Aramaic and Hebrew”, str. 403. In FRANKFURTER, David (ed.): *Guide to the Study of Ancient Magic*. Leiden: Brill, 2019. Str. 388-415.

⁶³ Hai ben Sherira (939 – 1038) byl gaonem (duchovní autoritou/vůdcem) akademie v Pumbeditě. Byl nejen předním odborníkem co se rabínských textů a halachických pravidel týče, ale také mystikem, jenž věřil, že skrze posvátné studium hejchalotické literatury je možno vystoupat do andělské sféry. Na druhou stranu ovšem vehementně oponoval přesvědčení, že lze měnit přirozený stav věcí pomocí talismanů či Božích jmen. Viz HILLEL BEN-SASSON, Haim: „Hai Ben Sherira“, str. 1130. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 7, 1973. Str. 1130-2.

⁶⁴ HARARI, Yuval: „The Sword of Moses (Harba de-Moshe) – A New Translation and Introduction“, str. 66-7. *Magic, Ritual & Witchcraft*. 2012, roč. 7, č. 1. Str. 58-98.

⁶⁵ HARARI, Yuval: „Harba de-Moshe (Sword of Moses)“. In BAGNALL, Roger S. a spol. (eds.): *The Encyclopedia of Ancient History*. Malden: Wiley-Blackwell. Vol. 6, 2013. Str. 3060-1.

⁶⁶ „Sword of Moses“ In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 406-7.

⁶⁷ *Tamtéž.*

a ochrání tě [Meč Mojžíšův] před veškerým zlem světa.“⁶⁸ Dle Gasterova překladu byl „meč“ Mojžíšovi vyjeven u hořícího keře, když mu bylo předáno „velkolepé Jméno.“⁶⁹ Tato paralela k pasáži v Tóře, kde Bůh promlouvá k Mojžíšovi skrz planoucí keř a na Mojžíšovu snahu zvědět Jeho jméno odvěti „*jsem, který jsem,*“⁷⁰ dodává textu *Charba de-Mošé* náležitě autority.

1.1.3.2 Mísení kultur – „cizí“ vlivy v pramenech

Mimo zjevné hebrejsky a aramejsky psané magické texty židovského původu je nutné brát také v potaz prameny, které by se na první pohled mohly jevit *nežidovsky*, přesto je však třeba věnovat jim pozornost, neboť, vzhledem ke skutečnosti, že byly vytvořeny židovskými písaři, případně obsahují prvky přejaté z židovské tradice, jsou i tyto cenným zdrojem informací, na jejichž základě je nám možno utvořit si ucelenější představu o souvislostech, na nichž stojí bohatá židovská magická tradice sahající až do současnosti. K nejvýznamnějším pramenům takovéto povahy patří *řecké magické papiry*. Tento soubor textů rozličných původů a povah, jenž vznikl mezi 2. stol. př. n. l. a 5. stol. n. l. na území Egypta,⁷¹ obsahuje mimo jiné písemnosti, z nichž některé vykazují podobnosti s již dříve zmíněnými *Sefer ha-Razim* či *Charba de-Mošé*.⁷² Jazykově v těchto papýrech převažuje řečtina, vyskytují se ale i texty psané koptským či démotickým písmem.⁷³ Pozoruhodným jevem je pak synkreze kulturních či náboženských prvků přejatých z vícera tradic, především pak z egyptské, řecké, babylonské a v neposlední řadě z tradice židovské.⁷⁴

Některé magické návody řecko-egyptského původu opatřovaly své texty informacemi, které měly sloužit ke specifikaci jejich údajného původu. Mezi těmito specifikacemi se nacházejí i takové, jež poukazují na židovský původ některých sepsaných kleteb či návodů, ovšem dle Gideona Bohaka je při bližším zkoumání patrné,

⁶⁸ Vlastní překlad do češtiny na základě anglického překladu GASTER, Moses: „The Sword of Moses. An Ancient Book of Magic, Published for the First Time, from an Unique Manuscript (Cod. Heb., Gaster 178), with Introduction and Translation“, str. 191. *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*. 1896, roč. 28, č. 1. Str. 149-198 + i-xxxv.

⁶⁹ *Tamtéž*.

⁷⁰ Exodus 3:2-15.

⁷¹ BETZ, Hans D.: *The Greek Magical Papyri in Translation*. Chicago: The University of Chicago Press, 1986, str. xli.

⁷² „Papyri, Magical“, str. 324. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 323-4.

⁷³ BETZ, Hans D.: *The Greek Magical Papyri in Translation*, str. xlv.

⁷⁴ *Tamtéž*.

že ve většině případů souvztažnost mezi proklamovaným původem a povahou obsahu nekorresponduje.⁷⁵ Přesto se však mezi řeckými magickými papyry návody zřetelně židovského původu dochovaly. A leckdy se jedná o fenomén přesně opačný, než tomu bylo u výše zmíněného. Příkladem tohoto jevu může být třeba tzv. „*Pibechisûv*“ *návod pro posedlé (démonem)*,⁷⁶ jehož autorství bylo připsáno Egyptanovi Pibechisovi, přestože na základě textové náplně lze předpokládat zdroj židovský.⁷⁷

Vlivem mísení kultur vznikaly také magické texty dvojjazyčné či trojjazyčné,⁷⁸ případně i přepsané „cizím“ písmem, jako tomu je kupříkladu v případě *halbturnského amuletu*.⁷⁹ Na tomto zlatém svitku o rozměrech 2,1 x 2,5 cm, jenž byl uchován ve stříbrném pouzdře, jsou čitelná řecky transliterovaná hebrejská slova *Šema Jisrael*. Jedná se o jeden z nejranějších pozdně antických amuletů vůbec, odborníky je datován do 3. stol. n. l.⁸⁰ Byl objeven v roce 2000 v Halbturu na území dnešní rakouské spolkové země Burgenland společně s kostrou přibližně osmnáctiměsíčního dítěte při exkavačních pracích na římském pohřebišti.

1.1.3.3 Amulety

Amulety, sloužící k ochraně osob či majetku toho kterého držitele takového artefaktu, se již v pozdní antice těšily značné obliby. Ač se jich do dnešní doby drtivá většina nedochovala, neboť levnější a tím pádem snadněji dostupné materiály, jichž se k výrobě používalo,⁸¹ ze své organické podstaty neměly šanci přetrvat tisíce let, aniž by podlehly vlivům podnebních podmínek či padly za oběť *pažravým* živým organismům,⁸² přece jen lze získat o jejich rozšíření a využití poměrně konkrétní představu, a to především díky písemným záznamům v jiných textech, jež amulety zmiňují.

⁷⁵ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 202.

⁷⁶ *Tamtéž*, str. 206.

⁷⁷ BOHAK, Gideon: „Jewish Exorcism Before and After the Destruction of the Second Temple“, str. 292. In SCHWARTZ, Daniel S. a Zeev WEISS (eds.): *Was 70 CE a Watershed in Jewish History? – On Jews and Judaism before and after the Destruction of the Second Temple*. Leiden: Brill, 2011. Str. 277-300.

⁷⁸ Sestávající z kombinací aramejštiny, hebrejštiny a řečtiny. Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 231-235.

⁷⁹ Viz SAMUEL, Harald: „ἸΣΤΡΑΗΛ – Anmerkungen zu einem altbekanntem Phänomen und einem neuentdeckten Amulet aus Halbturm“. *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins*. 2011, roč. 127, č. 2. Str. 185-96, dále ESHEL, Esther, Hanan ESHEL a Armin LANGE: „'Hear, O Israel' in Gold. An Ancient Amulet from Halbturm in Austria“. *Journal of Ancient Judaism*. 2010, roč. 1. Str. 43-64.

⁸⁰ ESHEL, Esther, Hanan ESHEL a Armin LANGE: „'Hear, O Israel' in Gold. An Ancient Amulet from Halbturm in Austria“, str. 43.

⁸¹ Amulety byly často produkovány na pergamenech či papyrech, ale užívalo se i jiných organických materiálů, např. kořenů.

⁸² BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 153.

Dochované amulety byly zhotovovány z kovových destiček⁸³ malých rozměrů. K oblíbeným materiálům se řadilo olovo, bronz, zlato či stříbro. Destička byla obvykle popisována pouze z jedné strany.⁸⁴ Amulety byly převážně vytvářeny „na míru“ platícímu klientovi, je však možné, že vznikaly i tzv. obecné či předpřipravené amulety, na něž bylo lze doplnit stěžejní informace (nejčastěji jméno toho, jehož měl amulet ochránit) dodatečně. Mimo jména držitele sestával text amuletu z informace, k jakému účelu má posloužit, objevovala se i zapřísahání démonů a nezřídka se můžeme setkat s pasážemi odvolávajícími se k Bohu či jeho andělům.⁸⁵ Jelikož se dle Gideona Bohaka takovéto amulety nikterak výrazně se neodlišovaly od amuletů produkovaných nežidovskými současníky, jediným zásadním indikátorem značícím jejich židovský původ je jazyk, jímž byly psány, tedy konkrétní židovské dialekty aramejštiny, případně hebrejštiny.⁸⁶ Bohak dále na základě textového obsahu usuzuje, že prakticky všechny amulety byly vyráběny za účelem vyhnání démona z toho kterého sužovaného nebožáka či jako prevence proti takovýmto zlým silám.⁸⁷ Z těchto důvodů byly pak smotané či přeložené a uložené ve speciálním pouzdře nošeny zavěšené kolem krku, případně na jiných částech těla.⁸⁸

1.1.3.4 Rabínský pohled na magii

Jelikož se rabínské autority držely všeobecného konsenzu, dle kterého se biblické prohibice na amulety nevztahovaly, nesetkáme se v rabínské literatuře s debatou, zda je používání amuletů jako takové povoleno. Amulety nebyly těmito autoritami vnímány coby magické předměty, nýbrž byly považovány za prostou (poměrně běžnou) součást oděvu.⁸⁹ Existují ovšem diskuse nad specifickými výjimkami, z nichž nejzásadnější představuje polemika o možnosti nošení amuletu o Šabatu. Dle mišnaického rozhodnutí je tomu možno pouze v případě, jedná-li se o amulet osvědčený,⁹⁰ tedy takový, u něhož

⁸³ Nesporný význam těchto destiček tkví ve skutečnosti, že se jedná o jediný substantiální soubor dokládající pozdně antickou židovskou magii na palestinském území, skutečně pocházející z období pozdní antiky. BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 152-3.

⁸⁴ *Tamtéž*, str. 150.

⁸⁵ BOHAK, Gideon: “Jewish Amulets, Magic Bowls, and Manuals in Aramaic and Hebrew”, str. 391. In FRANKFURTER, David (ed.): *Guide to the Study of Ancient Magic*. Leiden: Brill, 2019. Str. 388-415.

⁸⁶ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 150.

⁸⁷ *Tamtéž*, str. 152.

⁸⁸ *Tamtéž*, str. 150.

⁸⁹ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 370.

⁹⁰ Jako důkaz pro osvědčenost stačilo prohlášení výrobce toho kterého amuletu. Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 171.

je možno prokázat, že byl již třikrát někomu nápomocen, případně o amulet, jenž byl zhotoven osvědčenou osobou.⁹¹

Problematika přístupu rabínských autorit k otázkám čarodějných praktik je, nepřekvapivě, spletitá a nejednoznačná. Jelikož se tento přístup odvíjí od definice magie a jejích četných nuancí, je třeba mít neustále na paměti, že musíme tento fenomén vnímat prismatem doby, neboť leďacos, co bychom v dnešní době bez mrknutí oka zařadili pod pojem „magie“ či „čarodějnictví“, v pozdní antice za projev magie považováno nebylo. Zjednodušeně řečeno, magie jako taková rabíny zapovězena byla, stejně jako tomu bylo v Tóře.⁹² V Mišně je uvedeno, že ten, jemuž přísluší označení *mechašef*⁹³ se řadí mezi zločince, jejichž přečiny mají dojít trestu ukamenováním. Nicméně trest tohoto kalibru může být uvalen pouze na takového jedince, který svými kouzly a čáry skutečně dosáhne nějakého reálného výsledku – ten, kdo pouze vytvoří iluzi, potrestán nebude.⁹⁴

Hlavním důvodem pro zatracování mnohých praktik byla obava z případného modloslužebnictví židovských souvěrců. Za formu modloslužby někteří považovali i vyvolávání andělů, jež patřilo k předním magickým aktivitám pozdní antiky. Ocitl-li se někdo v nouzi, měl se s žádostí o pomoc obrátit rovnou k Bohu. Rabi Jóchanan⁹⁵ se snažil odradit lid od nežádoucího dovolávání se andělů prohlášením, že ten, který žádá o pomoc aramejsky,⁹⁶ se této nedočká, neboť andělé aramejsky neumí.⁹⁷

Speciální kategorií, vytvořenou rabíny pro označení činností, jež nebylo možno příkře odsoudit coby modloslužebnictví, přesto však jejich vykonávání bylo autoritám trnem v oku, představovaly tzv. „způsoby Emorejců.“⁹⁸ Takovéto aktivity nebyly trestány ukamenováním, nýbrž bylo ponecháno na Boží vůli, zda se ten který provinilec

⁹¹ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 370-1.

⁹² *Tamtéž*, str. 357.

⁹³ Termín označující osobu praktikující magii na seznamu zakázaných profesí v Deuteronomiu 18:10.

⁹⁴ TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion*. New York: Atheneum, 1975, str. 19.

⁹⁵ Jóchanan bar Napacha patřil do druhé generace amoraitů. Působil v Tiberiadě, kde roku 279 n. l. zemřel. Středověký filosof Maimonides jej označil za hlavního redaktora Jeruzalémského Talmudu. Viz STEMBERGER, Günter: *Talmud a Midraš – Úvod do rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2011, str. 115. Více informací viz Editorial Staff: „Johanen ben Napaha“ In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 10, 1971. Str. 144-7.

⁹⁶ Většina soudobých magických textů – tedy i těch, které se obracely k andělům – byla psána aramejsky. Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 382.

⁹⁷ *Tamtéž*, str. 382.

⁹⁸ *The Ways of the Amorites*.

dočká odplaty.⁹⁹ Přestože se díky výčtu činností „po způsobu Emorejců“ rozšířil původní biblický seznam čítající vágní a blíže nespécifikované termíny označující *vykonavatele* o specifičtější položky konkrétních nevhodných praktik, důležitějším přínosem bylo proti-vymezení v podobě prohlášení, že „cokoliv, co má léčivý účinek, není 'dle způsobu Emorejců',“¹⁰⁰ čímž bylo umožněno pronikání nežidovských zvyků do židovské magické praxe, byly-li tyto shledány zdravotně prospěšnými.

Přestože aktivně se v magii angažovat žádoucí nebylo, studium magických záležitostí, včetně jejich temných stránek, tolerováno – v některých případech i podporováno – bylo, neboť aby mohl učenec spravedlivě rozsoudit, zda se jedná o prohřešek či nikoliv, případně jak rozsáhlého provinění se souzený jedinec dopustil, musel disponovat teoretickými vědomostmi.¹⁰¹ Samozřejmě existovalo nepřeborné množství debat nad tím, kde se nachází hranice mezi povoleným a zakázaným, co lze nepovažovat za magii a jak tu kterou pasáž v literatuře, komentující sporné praktiky, interpretovat; mezi tím, co povoleno nebylo, existovaly však i jasně dané výjimky. Mezi ty se pak především řadilo stvoření nového života prostřednictvím „zákonů Stvoření“¹⁰² a již zmíněná léčebná magie.¹⁰³

1.1.3.5 Magické misky

Důležité postavení na poli bádání o pozdně antické židovské magii zaujímají tzv. aramejské magické misky,¹⁰⁴ neboť se jedná o nejpočetnější soubor dochovaných předmětů obsahujících pozdně antické magické texty židovského původu. V současné době mají badatelé k dispozici více než 500 publikovaných magických misek a nejméně třikrát tolik těch, které doposud publikovány nebyly.¹⁰⁵ Jejich původní domovinou je území dnešního Iráku a západního Íránu, produkovány byly pravděpodobně v rozmezí od 5. do 8. stol. n. l..¹⁰⁶

⁹⁹ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 384.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, str. 384-5.

¹⁰¹ *Tamtéž*, str. 361.

¹⁰² Talmud vypráví příběh, kterak si Rav Chanina s ravem Ošajou stvořili o Šabatu za pomoci *Knihy stvoření* býka (případně jeho část), kterého následně snědli. Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 363.

¹⁰³ *Tamtéž*, str. 364-5.

¹⁰⁴ Případně je možno použít i označení „babylonské zařikávací misky“.

¹⁰⁵ MANEKIN-BAMBERGER, Avigail: „Who Were the Jewish 'Magicians' Behind the Aramaic Incantation Bowls?“, str. 236. *Journal of Jewish Studies*. 2020, roč. 71, č. 2. Str. 235-54.

¹⁰⁶ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 184.

Nejčastějším cílem magického působení těchto misek byla podobně jako u amuletů ochrana před nejrůznějšími neblahými činiteli, především pak před zlolajnými duchy či démony. Některé měly svým držitelům přinést přízeň či vliv ve společnosti, a najde se i hrstka takových, jejichž prostřednictvím mělo být ublíženo konkrétnímu nepříteli klienta, pro něhož byla miska zhotovena,¹⁰⁷ případně měly odvrátit vyslanou kletbu zpět k jejímu původci.¹⁰⁸

Standardní magickou miskou lze popsat coby objekt misčitého tvaru o průměru 16 cm s 5-6 centimetrovou hloubkou.¹⁰⁹ Misky¹¹⁰ nebyly produkovány specificky pro magické účely – byly ve velkém počtu lacině pořizovány odborníky, kteří je následně opatřili textem.¹¹¹ Takovýto text sestávající ze jména (příp. jmen) klienta (klientů), apotropaických a exorcistních formulí, zařikávání proti zlým mocím (démonům), biblických veršů či magických slov¹¹² byl spirálovitě vpisován dovnitř misky převážně babylonskou aramejštinou¹¹³ židovskými písaři pro židovské i nežidovské zákazníky. Některé misky byly taktéž opatřeny figurativním vyobrazením, jež se zpravidla nacházelo ve středu („na dně“) misky. Nejčastěji se jednalo o podobizny démonů, jejichž případný útok měla ona konkrétní miska odvrátit.¹¹⁴ Démoni jsou v mnoha případech zobrazeni se svázanými či spoutanými končetinami, což mělo evokovat jejich zneškodnění pomocí vepsaného zaklínadla.¹¹⁵ U nespoutaných vyobrazených postav se mohlo jednat o klienta, jemuž měla miska sloužit, či o jejího vyhotovitele. Zobrazována byla i zvířata, a to jak v roli ochraňovaných, tak coby entita, jejímuž potenciálnímu útoku chtěl majitel misky zabránit.¹¹⁶ Příležitostně se vyskytují i takové exempláře, jež písař zvně opatřil informací, kam má být tato magická nádoba v rámci domácnosti umístěna.¹¹⁷ Při exkavacích bývají obvykle nacházeny v poloze dnem vzhůru uvnitř obydlí, pod prahem či na hřbitově. V několika případech došlo

¹⁰⁷ SHAKED, Shaul: „Dramatis Personae in the Jewish Magic Texts – Some Differences Between Incantation Bowls and Geniza Magic“, str. 364. *Jewish Studies Quarterly*. 2006, roč. 13, č. 4. Str. 363-87.

¹⁰⁸ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 187.

¹⁰⁹ BOHAK, Gideon: „Jewish Amulets, Magic Bowls, and Manuals in Aramaic and Hebrew“, str. 397. In FRANKFURTER, David (ed.): *Guide to the Study of Ancient Magic*. Leiden: Brill, 2019. Str. 388-415.

¹¹⁰ Nádoby ve stavu před popsáním.

¹¹¹ BOHAK, Gideon: „Jewish Amulets, Magic Bowls, and Manuals in Aramaic and Hebrew“, str. 396.

¹¹² *Tamtéž*, str. 397.

¹¹³ Obsahují četné biblické verše, obvykle citované v hebrejském originále. Viz BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 190.

¹¹⁴ KOHS, Michael: „Zauber der Bilder – Abbildungen in Texten jüdischer Magic“, str. 23. *Yearbook for European Jewish Literature Studies*. 2020, roč. 7, č. 1. Str. 9-46.

¹¹⁵ *Tamtéž*, str. 24.

¹¹⁶ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*, str. 188.

¹¹⁷ *Tamtéž*, str. 187.

k nálezu dvou misek slepených či svázaných k sobě, z čehož lze usuzovat, že tyto měly sloužit coby „pasti na demony“.¹¹⁸ Větší koncentrovanost misek v jednom místě může poukazovat na dílnu, v níž byly tyto magické produkty vyhotovovány.¹¹⁹

1.2 Židovská magie ve středověku a raném novověku

Židovská středověká magická literatura nevykazuje výrazné odlišnosti od magických písemností jiných národů.¹²⁰ Ba naopak, dochází k fúzi hebrejských a nehebrejských magických formulí, neboť jsou často citovány cizí zdroje, především pak řecké z období antiky.¹²¹ Kromě řečtiny se v pramenech vyskytují přejaté výrazy z arabštiny a starých jazyků germánských, románských či slovanských.¹²² Magické texty jsou zřídka komponovány v čistě informativním stylu.¹²³ Jelikož panovala obava, že by autor mohl být obviněn z překročení biblického zákazu čarodějnictví, je značná část středověkých židovských magických knih psána poněkud krypticky, aby nebyl na první pohled odhalitelný jejich skutečný charakter a obsah.¹²⁴ Hranice zakázané magie ovšem nebyly nikterak ostré – magie byla často zaštiťována jinými vědomostními odvětvími, především medicínou. Tato pak původně kouzelným formulím propůjčovala autoritu a legitimitu.¹²⁵ K nejvýznamnějším středověkým pramenům jsou řazeny texty hnutí *chasidej Aškenaz*,¹²⁶ především pak *Sefer Chasidim*¹²⁷ či pojednání o psychologii Eleazara b. Jehudy z Wormsu.¹²⁸

¹¹⁸ BOHAK, Gideon: „Jewish Amulets, Magic Bowls, and Manuals in Aramaic and Hebrew“, str. 396. In FRANKFURTER, David (ed.): *Guide to the Study of Ancient Magic*. Leiden: Brill, 2019. Str. 388-415.

¹¹⁹ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 184.

¹²⁰ DAN, Joseph: „Magic“, str. 707. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 11, 1996. Str. 703-715.

¹²¹ *Tamtěž*, str. 708.

¹²² *Tamtěž*, str. 709.

¹²³ *Tamtěž*, str. 707.

¹²⁴ *Tamtěž*, str. 709.

¹²⁵ *Tamtěž*, str. 710.

¹²⁶ Pietistické hnutí, jež působilo především v německých oblastech na přelomu 12. a 13. stol. Jeho členové prosazovali přísnou zbožnost a striktní zachování *micvot*. Od ostatních Židů se distancovali. Viz ULIČNÁ, Lenka: „Hlavní proudy středověkého (pre)aškenázského myšlení a tzv. pražská komentátorská škola. Hledání identity v podmínkách izolace a integrace“. In ŠEDINOVÁ, Jiřina a kol.: *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu – mezi integrací a izolací*. Praha: Academia, 2011. Str. 268-331.

¹²⁷ DAN, Joseph: „Magic“, str. 710. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 11, 1996. Str. 703-715.

¹²⁸ Eleazar ben Jehuda z Wormsu je považován za posledního velkého učence hnutí chasidej Aškenaz. Kromě halachických děl psal také liturgickou poezii. Je rovněž autorem komentáře k *Sefer Jecira*, v němž uvedl podrobný návod ke stvoření golema. Viz DAN, Joseph: „Eleazar ben Judah of Worms“ In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 6, 1973. Str. 592-4.

1.2.1 Maimonido nazírání na magii

Přestože, jak již bylo naznačeno, bylo oficiálně na čarodějné aktivity ve středověku pohlíženo skepticky, ba nesouhlasně, praktiky, jež lze označit za magické, reálně tvořily ve větší či menší míře neodmyslitelnou součást každodenního života středověkého židovstva, a to napříč všemi vrstvami, tedy i v kruzích nejvzdělanějších. Tvrdošíjných a neoblomných odpůrců takovýchto činností se v židovských dějinách našla pouhá hrstka. Nejprominentnějšího oponenta našla magie ve filosofovi Maimonidovi.¹²⁹ Maimonides¹³⁰ disponoval obsáhlými teoretickými vědomostmi, neb, jak sám udává ve svých písemnostech, přečetl značné množství islámské literatury pojednávající o astrální magii či čarodějnictví.¹³¹ Osobně se pak s touto problematikou vypořádává především ve 37. kapitole třetí knihy svého opusu *Průvodce zbloudilých*.¹³²

Rozlišuje mezi „učenou“ magií, založenou na podrobných astrologických výpočtech, a magií „primitivní“, tedy populární mezi nevzdělanou populací, která se neodvíjí od příznivého vlivu hvězd.¹³³ K oběma kategoriím zaujímal odmítavý postoj, neboť byl přesvědčen, že konání magické povahy je založeno na lidském neporozumění a vede ku hříchu,¹³⁴ astrální – tedy „učená“ – magie mu však byla proti mysli podstatně silněji.

Magické aktivity rozděluje na základě pregnantních povahových rysů do tří kategorií, a sice na a) praktiky, jejichž působení se opírá o využití živých či neživých hmotných objektů, b) tzv. „časově determinované“ neboli takové, které vycházejí z astrálně předepsaného časového určení, a c) aktivity, jež vycházejí z lidské činnosti, jako je kupříkladu pálení kadidla.¹³⁵ Dalším kritériem je pak otázka počtu těchto rysů,

¹²⁹ BOHAK, Gideon: „Prolegomena to the Study of the Jewish Magical Tradition“, str. 121. *Currents in Biblical Research*. 2009, roč. 8, č. 1. Str. 107-50.

¹³⁰ Filosof, lékař, autor *Mišne Tóry* („Opakování Tóry“) či *Průvodce zbloudilých*, v neposlední řadě pak rabínská autorita Moses ben Maimon (1135-1204), v rabínské literatuře známý jako „Rambam“, patří k nejvýznamnějším postavám židovské historie. Více o jeho životě, působení, díle a celkovém přínosu viz Editorial Staff: „Maimonides, Moses“ In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 11, 1996. Str. 754-81.

¹³¹ HARARI, Yuval: „Leadership, Authority, and the ‘Other’ in the Debate over Magic from the Karaites to Maimonides“, str. 90. *The Journal for the Study of Sephardic & Mizrahi Jewry*. 2007, roč. 1, č. 2. Str. 79-101.

¹³² Viz *Průvodce zbloudilých* III:37.

¹³³ SCHWARTZ, Dov: *Studies on Astral Magic in Medieval Jewish Thought*. Leiden: Brill, 2005, str. 33.

¹³⁴ HARARI, Yuval: „Leadership, Authority, and the ‘Other’ in the Debate over Magic from the Karaites to Maimonides“, str. 99.

¹³⁵ SCHWARTZ, Dov: *Studies on Astral Magic in Medieval Jewish Thought*, str. 29-30; HARARI, Yuval: „Leadership, Authority, and the ‘Other’ in the Debate over Magic from the Karaites

vyskytujícího se v daném jevu. Je-li možno na něj vztáhnout všechny tři charakteristiky – tedy zohledňuje-li zároveň faktor času, místa a astrálních jevů, pak podle Maimonida spadá pod „učenou“ magii. Nese-li pouze jednu z nich, jedná se o magii „populární,“ kterou spojuje s činností žen, jimž obecně přiznává pouze omezenou intelektuální kapacitu.¹³⁶

Maimonidův nekompromisní přístup k magii, především pak té astrální,¹³⁷ je založen na jeho filosoficko-teologickém smýšlení, vycházejícím z konceptu neotřesitelné a nezpochybnitelné Boží svrchovanosti, která je vyjádřena přirozeným řádem, jehož hranice nemohou být překročeny.¹³⁸ Záměrem astrálně magického aktu je přivolání spirituální podpory ze sféry hvězdných těles skrze důmyslně připravené ceremonie, kombinující užívání přírodních materiálů s lidskou činností, za účelem dosažení jistého specifického cíle.¹³⁹ Jelikož jeho nedůvěra pramení především z obav, že by čarovná činnost mohla vést k idolatrii, nelze se podívat nad jeho odhodláním takovéto zvyklosti vymýtit.

Za determinantu principů vnímaných Maimonidem jako magické lze považovat vymezení těchto vůči jevům označovaným termínem *segulot*. *Segulot*, neboli působení jakýchsi „speciálních kvalit,“ kterými disponuje nějaký předmět, nejsou logicky vysvětlitelná na základě smyslově poznatelných vlastností onoho objektu. Pro jejich určení je třeba opakované zkušenosti.¹⁴⁰ Maimonides předkládá dvě kritéria pro odlišení magických aktivit od *segulot*. Aby bylo možno jev považovat za magický, musí být charakterizován dvěma vlastnostmi – je vázán na astrologii a nelze jej zahrnout do rámce přírodních zákonů, ať teoretických nebo experimentálních. Činnost *segulot* naopak nemá s astrologií co dočinění a její účinek je potvrzován skrze zkušenost.¹⁴¹

to Maimonides”, str. 91. *The Journal for the Study of Sephardic & Mizrahi Jewry*. 2007, roč. 1, č. 2. Str. 79-101.

¹³⁶ SCHWARTZ, Dov: *Studies on Astral Magic in Medieval Jewish Thought*. Leiden: Brill, 2005, str. 30.

¹³⁷ Astrální magie se mezi středověkou židovskou populací žijící v islámských zemích těšila značné obliby, a takovéto praktiky byly tudíž patřičně rozšířeny, což dokládají četné textové památky nalezené v káhirské geníze. Harari podotýká, že se mezi doposud nalezenými fragmenty, nesoucími informace o magických záležitostech, nenachází nic, co by naznačovalo existenci astrálně-magických pojednání ve formě, jak ji popisuje Maimonides. Bylo objeveno pouze množství textů předkládajících jednodušší praktiky tohoto druhu, povětšinou pojící určitý magický akt ke konkrétnímu časovému vymezení, během něhož má být vykonán. Viz HARARI, Yuval: „Leadership, Authority, and the ‘Other’ in the Debate over Magic from the Karaites to Maimonides”, str. 95.

¹³⁸ *Tamtéž*, str. 90.

¹³⁹ *Tamtéž*, str. 91.

¹⁴⁰ SCHWARTZ, Dov: *Studies on Astral Magic in Medieval Jewish Thought*, str. 40.

¹⁴¹ *Tamtéž*, str. 42.

Je-li možno výsledky této činnosti doložit opakovaně, považuje Maimonides takováto *segulot* za účinná i přípustná z halachického pohledu.¹⁴²

Maimonides možná poněkud překvapivě připouštěl možnost využívání amuletů a jiných magických praktik za medicínálními účely, v některých případech dokonce i o Šabat. Nesměly být ovšem používány s tím záměrem, že by skutečně měly plnit funkci, kterou jim jejich tvůrci či praktici přiřkli, nýbrž pouze coby podpůrný efekt, jenž by blahodárně působil na psychiku pacienta. Coby ilustrativní příklad předestírá situaci, kdy dojde k uštknutí hadem či škorpií. Pronášet šepem čarovné formulky nad ránou je v pořádku, přestože nebudou mít žádný hmatatelný účinek, neboť dochází k uklidnění postiženého.¹⁴³ Ovšem zaklínat za účelem neutralizace uštknutí či dokonce jako prevence proti němu je dle Maimonida zcela nepřipustné.¹⁴⁴

Zmíněný shovívavý postoj se v žádném případě nevztahuje na užívání Písma k magickým záměrům. Maimonides velmi explicitně řadí ty, „*kdo šeptají nad ránou a citují verš z Tóry, recitují tento nad dítětem, aby rozptýlili jeho obavy, či [snad dokonce] pokládají svitek Tóry na nemluvně, aby lépe spalo,*“¹⁴⁵ mezi *odpadlíky*, kteří se odklonili od Tóry, neboť chtějí slovy, jež jsou míněna výhradně coby blahodárný lék pro duši, léčit záležitosti povahy tělesné.¹⁴⁶ Dalším fenoménem, jež tvrdě odsuzuje, je používání Božích jmen za účelem produkce amuletů či opatrování mezuzot jmény andělů, svatých jmen či speciálních (magických) znaků, čímž dle něj tvůrce takovou mezuzu v podstatě *degraduje* na amulet.¹⁴⁷

Navzdory nepopíratelnému vlivu, který tento pozoruhodný muž měl nejen na své současníky, ale také na veškeré další generace židovských učenců, jeho náhled na magii nikdy nenašel příznivce v širších kruzích, a jeho snahy o potření těchto praktik tak zůstaly nenaplněny.

¹⁴² SCHWARTZ, Dov: *Studies on Astral Magic in Medieval Jewish Thought*. Leiden: Brill, 2005, str. 43.

¹⁴³ BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008, str. 42.

¹⁴⁴ HARARI, Yuval: „Leadership, Authority, and the ‘Other’ in the Debate over Magic from the Karaites to Maimonides”, str. 99. *The Journal for the Study of Sephardic & Mizrahi Jewry*. 2007, roč. 1, č. 2. Str. 79-101.

¹⁴⁵ Mišne Tóra, Hilchot Avoda Zara 11:12.

¹⁴⁶ Tato pasáž z Mišne Tóry nám neposkytuje pouze informaci o Maimonidově smýšlení, nýbrž ji lze – vzhledem ke skutečnosti, že měl potřebu zmínit takovéto specifické situace – považovat za cenný náhled do praktik, které byly v té době běžné. Viz HARARI, Yuval: „Leadership, Authority, and the ‘Other’ in the Debate over Magic from the Karaites to Maimonides”, str. 97-8.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, str. 97.

1.2.2 Lilit

Jedním z nejvýznamnějších posunů na poli magie během středověku bylo etablování Lilit¹⁴⁸ coby jedinečné bytosti, zastávající prominentní pozici v židovské démonologii. Pojem *lilit* byl rozšířen coby označení pro celou jednu odnož démonických kreatur již odedávna. Povaha těchto tzv. *nočních démonů*¹⁴⁹ byla nesčetněkrát reinterpretována. Jejich kořeny sahají až do dob starověké Babylónie, v jejíž tradici se objevovaly postavy ženského i mužského pohlaví, označované jako *lilitu* a *lilu*.¹⁵⁰ Stejně jako se v pramenech liší jejich popis, variovala i doména působnosti těchto démonů. V zásadě však sloužili primárně coby prostředek pro objasnění tří jevů, kterými byly ztráta života matky během porodu, úmrtí miminka bez zjevné příčiny, případně pak specificky mužský fenomén – *noční emise*.¹⁵¹

Od konce prvního tisíciletí pak převládla představa jediné démonické osobnosti, nesoucí jméno Lilit. Důležitou úlohu v upevnění tohoto výkladu sehrál text, jehož vznik je předpokládán v době mezi 8. a 10. stol. n. l., autorství známo není.¹⁵² Jedná se o počín zvaný *Ben Sirova Abeceda*, jenž se dochoval v několika vzájemně více či méně odlišujících se manuskriptech, stejně jako v četných tiskových verzích. Zde budiž zmíněna alespoň hebrejská edice Moritze Steinschneidera¹⁵³ z roku 1858, opírající se o benátské vydání z r. 1544 a Leidenský rukopis,¹⁵⁴ již publikoval pod latinským názvem

¹⁴⁸ V českých překladech nezdědka ponecháno ve variantě „Lilith.“

¹⁴⁹ TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion*. New York: Atheneum, 1975, str. 28.

¹⁵⁰ SCHOLEM, Gershom: „Lilith“, str. 245. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 11, 1996. Str. 254-9; TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition*, str. 36.

¹⁵¹ „Lilith“ In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*, str. 254. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 253-6.

¹⁵² BÖRNER-KLEIN, Dagmar: *Das Alphabet des Ben Sira*. Wiesbaden: Marix Verlag, 2007, str. xiv.

¹⁵³ Prostějovský rodák Moritz Steinschneider (1816-1907) je považován za zakladatele moderní židovské bibliografie. Studoval v Praze, Vídni, Lipsku a Berlíně. Tamtéž působil téměř půl století na vzdělávacím institutu Veitela Heineho Ephraima. V roce 1894 byl jmenován čestným profesorem. Steinschneider byl mimořádně činný, co se publikační činnosti týče – jeho bibliografie čítá přes 1400 položek. Jeho předním badatelským zájmem byl vztah mezi židovstvím a jinými kulturami, především pak v období středověku. Viz SCHMELZER, Menahem: „Steinschneider, Moritz“ In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 15, 1973. Str. 374-7.

¹⁵⁴ BÖRNER-KLEIN, Dagmar: *Das Alphabet des Ben Sira*, str. xv.

Alphabetum Siracidis. Steinschneider zavedl termín *Pseudo-Sirach* za účelem jasného odlišení těchto středověkých spisů od *Siracha* z biblických apokryf.¹⁵⁵

Ben Sirova Abeceda kromě jiného líčí interakci mezi Ben Siroem a Nebukadnezarem, jemuž chřadne syn. Nebukadnezar žádá po Ben Sirovi prostředek, jímž by jeho neblahý osud bylo možno zvrátit. Důležitou součástí tohoto příběhu je konečně nejstarší nám známé ucelené midrašické vyprávění o Lilit coby první ženě Adamově, která po partnerských neshodách vysloví mystické Boží jméno, díky němuž se jí podaří opustit Ráj – a tedy i Adama. Dle tohoto vyprávění Bůh stvořil Adamovi družku, aby nebyl sám, a ta „*pocházela jako on ze země*.“¹⁵⁶ Na základě této skutečnosti první žena – Lilit – vnímala samu sebe coby mužovu – Adamovu – rovnocennou partnerku, a tudíž se mu zdráhala podvolit během pohlavního aktu, kdy on na ni naléhal: „*ty máš ležet dole*.“¹⁵⁷ Jakmile si Lilit uvědomila, že ji Adam jako sobě rovnou nikdy vnímat nebude, „*rozvzpomněla se na Boží jméno, vznesla se do vzduchu a upláchlá*.“¹⁵⁸ Bůh za ní vyslal anděly jménem Sanui, Sansanui a Samnaglaf, kteří ji měli přesvědčit k návratu. Lilit nejenže neuposlechla, navíc Božím poslům vyjevila, že je na světě proto, aby „*oslabovala [lidská] stvoření [ode dne narození] do dne, kdy jsou osm dní staří*.“¹⁵⁹ Po té, co odpřisáhla, že děti, jež budou chráněny amuletem, na kterém se budou vyskytovat jejich jména (tedy Sanui, Sansanui a Samnaglaf), nechá nedotčené, ji andělé propustili.¹⁶⁰

Na základě tohoto textu došlo ve středověku k nebývalému rozmachu produkce amuletů sloužících rodičkám a novorozenatům k ochraně před temnou Lilit. Tento trend se ovšem netýká pouze středověku – jedná se o jedno z nejstěžejnějších odvětví židovské magické tradice,¹⁶¹ dochované v takřka nezměněné podobě až do současnosti.

¹⁵⁵ NISSAN, Ephraim: „Concerning the Early Medieval Hebrew Pseudo-Sirach (Improperly: The Alphabet of Ben Sira) — the Life of Ben Sira and Its Mutually Exclusive Sequels — and Two Early Modern Latin Translations“, str. 6-7. *Rivista di Studi Indo-Mediterranei*. 2016, roč. 6. Str. 1-18.

¹⁵⁶ Vlastní překlad na základě německého překladu BÖRNER-KLEIN, Dagmar: *Das Alphabet des Ben Sira*, str. 74.

¹⁵⁷ *Taktéž*.

¹⁵⁸ *Taktéž*.

¹⁵⁹ *Taktéž*, str. 76.

¹⁶⁰ Pro úplný překlad příslušné pasáže *Ben Sirovy Abecedy* do českého jazyka viz příloha 1.

¹⁶¹ Zajímavým příkladem amuletů tohoto typu jsou dva poměrně nedávno objevené exempláře z Bratislavy pocházející přibližně z 19. stol., jimiž se ve své bakalářské práci zabývá absolvent Centra judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových v Olomouci, Adam Nezval. Viz NEZVAL, Adam: *Jewish Protection Magic – Amulets*. Olomouc, 2019. Bakalářská práce. Palackého univerzita v Olomouci, Filozofická fakulta, Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových. Vedoucí práce doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.

Po staletí jsou vytvářeny amulety rozličných tvarů a velikostí proměnlivého textového rozsahu i obsahu, jež mají zamezit přístup Lilit k maminkám s miminky. Jedno však mají společné. Sanui, Sansanui i Samnaglaf dohlížejí z amuletů na bezpečí žen a jejich potomků dodnes.¹⁶²

1.2.3 Kabala

Zcela zásadní postavení zastává v magických dějinách židovského středověku kabala, neboli prastará rozvětvená nauka, která byla po celá staletí přijímaná, reinterpretovaná a transformovaná dalšími a dalšími generacemi židovských učenců. Z důvodu její obsáhlosti a proměnlivosti ji nelze jasně vymežit – o možných definicích se dodnes vedou debaty, jejichž zhodnocení dalece přesahuje rámec tohoto příspěvku.¹⁶³ Jedná se o nejednotný systém sestávající z množství rozdílných vzájemně více či méně si vzdálených přístupů, v některých případech pak dokonce i navzájem si odporujících.¹⁶⁴ Nesourodým způsobem zde koexistují prvky mystické s esoterickými, zahrnujícími principy kosmologie, angelologie i magie.¹⁶⁵ V širší populaci se ovšem termín „kabala“ uchytil coby synonymum pro židovskou mystiku. Jelikož však mystika, pojem nelehko definovatelný sám o sobě, zdaleka nevystihuje celou komplexní podstatu kabaly, je lépe se takového *zaškatulkování* vyvarovat.¹⁶⁶

Teoretické formulace nauk, které dnes pod pojmem kabala vnímáme, započaly na konci 12. stol. na území Provence,¹⁶⁷ odkud se následně centrum kabalistického vědění přesunulo do Španělska. Zde zřejmě ve třináctém století vznikl zásadní spis – *Sefer ha-Zohar*, jenž je považován za nejvlivnější esoterické dílo v židovských dějinách. Ač okolnosti jeho vzniku dodnes nebyly bez pochybností vyjasněny, vycházejí současní badatelé z předpokladu, že autorem textu či alespoň jeho větší části byl Moše de León¹⁶⁸ a že na něm pracoval mezi lety 1280 a 1286

¹⁶² Viz příloha 2.

¹⁶³ Významnými přispěvateli v těchto diskusích jsou Gershom Scholem a Moshe Idel, kteří věnovali značné úsilí snaze přiblížit kabalou zainteresovaným *smrtelníkům*. Srov. SCHOLEM, Gershom: *Hlavní proudy židovské mystiky*; IDEL, Moshe: *Kabala – Nové pohledy*.

¹⁶⁴ SCHOLEM, Gershom: „Kabbalah“, str. 556. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 10, 1971. Str. 489-653.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, str. 493.

¹⁶⁶ *Tamtéž*, str. 490.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, str. 518.

¹⁶⁸ Moše ben Šem Tov de León byl španělský kabalista působící ve 13. stol. Zajímal se také o filosofii – nechal si zhotovit kopii Maimonidova *Průvodce zbloudilých*. Tvrdil, že texty Zoharu přepisoval ze

ve španělské Guadalajaře.¹⁶⁹ Jedná se o soubor písemností, jehož hlavní část tvoří komentář všech oddílů Tóry.¹⁷⁰ Je napsán zvláštní aramejštinou, jež měla evokovat stáří textu,¹⁷¹ neboť dle tradice byl Zohar sepsán ve 2. stol. n. l. tanaitou Šimonem bar Jochajem.¹⁷²

Velmi zjednodušeně, za účelem uspokojit potřebu nějakého uchopení této problematiky, lze tvrdit, že stěžejním konceptem neboli jádrem kabaly je vztah Boha k Jeho *Stvořenému*, tedy i k člověku. S tím souvisí nejvýraznější poznávací znamení kabalistických nauk, doktrína tzv. *sefirot*, popisující deset Božích mocí/sil, z nichž sestává svět.¹⁷³ Jednotná kanonická definice neexistuje, neboť každý učenec tuto problematiku vnímá a tedy i vykládá po svém.¹⁷⁴ Raní kabalisté považovali *sefirot* za identické s Boží substancí,¹⁷⁵ později však jsou již vnímány pouze coby nádoby či nástroje, které od Něj ovšem nejsou odděleny ani nejsou vyčleněny mimo Něj.¹⁷⁶ V 16. stol. se jeden z nejvýznamnějších kabalistů v dějinách Moše ben Jakob Cordovero¹⁷⁷ pokusil tyto dva názory propojit v jeden, a sice pomocí příměry k duši a tělu, které nemohou být separovány, fungují-li společně. Zrovna tak Bůh dle něj působí jako živý organismus, a tedy je třeba *sefirot* vnímat tak, že tyto mají dva aspekty – „esenci“ a „nádoby“.¹⁷⁸ Jedná se o deset sfér Boží manifestace, v níž se Bůh vynořuje ze svého úkrytu.¹⁷⁹ Těchto deset *sefirot* je vzájemně propojeno dvanácti cestami a tvoří „levé“, „pravé“ a „centrální“ uskupení, korespondující s „ženskými“, „mužskými“ a „harmonizujícími“ principy v Bohu.¹⁸⁰ Studium *sefirot* a porozumění

starověkého manuskriptu, jenž je v jeho držení. Po jeho smrti ovšem vdova existenci manuskriptu popřela. Viz SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 432-4.

¹⁶⁹ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 57.

¹⁷⁰ DAN, Joseph: *Die Kabbala – Eine kleine Einführung*. Stuttgart: Reclam, 2012, str. 53.

¹⁷¹ *Tamtéž*, str. 55.

¹⁷² BURGANSKY, Israel: „Simeon bar Yohai“, str. 1553. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 14, 1973. Str. 1551-3.

¹⁷³ DAN, Joseph: *Die Kabbala – Eine kleine Einführung*, str. 67.

¹⁷⁴ *Tamtéž*.

¹⁷⁵ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 101.

¹⁷⁶ *Tamtéž*, str. 102.

¹⁷⁷ Moše Cordovero působil v 16. stol. v Safedu. Byl mimo jiné učitelem Jicchaka Lurii. Pokusil se o syntézu a sestavení teoretického kabalistického systému. Viz BEN-SHLOMO, Joseph: „Moses Cordovero“, str. 401. In SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 401-4.

¹⁷⁸ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 102.

¹⁷⁹ SCHOLEM, Gershom: *Major Trends in Jewish Mysticism*. New York: Schocken Books, 1995, str. 213.

¹⁸⁰ „Sefirot“, str. 380. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 378-80.

jejich vzájemným vztahům vede k pochopení Božského řádu, tohoto vědění lze pak využít k ovlivnění Božského působení.¹⁸¹

Kabalistické učení jako takové se vyprofilovalo během středověku, kdy se z něj vlivem židovské filosofie stala „mystická teologie“. Důsledkem tohoto procesu bylo oddělení okultních – tedy magických – prvků od těch mystických, protože byly během 15. stol. etablovány dva separátní pojmy,¹⁸² a sice *kabala ijunit* neboli „teoretická“, a *kabala ma'asit*, čili kabala „praktická“,¹⁸³ která od těch dob může být vnímána coby teoretické pozadí židovských magických praktik, sdružující v sobě veškeré záležitosti židovské magie sahající až do talmudického období.¹⁸⁴ Náplní „praktické“ kabaly je převážně to, co by bylo lze označit za „bílou“ magii, která je prováděna skrze médium Božích jmen a andělů, jejichž manipulací lze ovlivnit jak spirituální, tak materiální svět.¹⁸⁵ K takovýmto úkonům jsou povoláni pouze nejcnostnější mezi lidmi, ovšem nesmí jich využívat k vlastnímu prospěchu.¹⁸⁶ Hranice určující povolené aktivity byly nicméně hojně překračovány, což vedlo k včlenění i takových praktik, jež si představíme pod termínem „černá“ magie, tedy takových, jejichž cílem bylo uškodit či dosáhnout osobního prospěchu. Tyto se dovolávaly vyšší moci skrze „nečistá“ jména temných démonických bytostí.¹⁸⁷ Přestože praktické využití bylo striktně zapovězeno, teoretická znalost povolena byla.

V 16. století došlo v kabalistickém myšlení k zásadnímu přelomu, a sice prostřednictvím Jicchaka Lurii, zvaného Ari.¹⁸⁸ Luria nově interpretoval Tóru a rozvinul myšlenky o reinkarnaci, které aplikoval na hlavní postavy biblických příběhů a stěžejní osobnosti talmudických mudrců, dále pak predestřel, kterak se duše těchto postav

¹⁸¹ „Sefirot“, str. 380. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 378-80.

¹⁸² SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 183.

¹⁸³ Toto rozdělení imituje Maimonidovo dělení filosofie na „teoretickou“ a „praktickou“. Viz SCHOLEM, Gershom: „Kabbalah“, str. 490. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 10, 1971. Str. 489-653.

¹⁸⁴ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 183.

¹⁸⁵ *Taméž*, str. 182.

¹⁸⁶ *Taméž*, str. 182.

¹⁸⁷ SCHOLEM, Gershom: „Kabbalah“, str. 633. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 10, 1971. Str. 489-653.

¹⁸⁸ Jicchak Luria se narodil r. 1534 v Jeruzalémě. Vyrůstal v Egyptě, kde se časem pohroužil do esoterických studií. Na přelomu 1569/1570 se s rodinou usídlil v Safedu, kde krátce studoval kabalou s Cordoverou. Luria sám toho příliš mnoho nenapsal – učení, jež předával ústně, pak sepisovali jeho žáci a následovníci. Více o Luriově a jeho významu viz SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 420-8.

inkarovaly do něj a do jeho studentů.¹⁸⁹ Vypracoval novou kosmogonii *Stvoření*, do níž integroval prakticky veškeré učení a všechna odvětví židovského mysticismu, známá od jeho počátku až do doby Luriova působení.¹⁹⁰ Tato nová – *luriánská* – kabala, jež se stala dominantní silou židovského mystického učení až do příchodu chasidismu v 18. stol., sestává ze tří hlavních doktrín, kterými jsou *cimcum*, *rozbití nádob* a *tikun*.¹⁹¹

Počáteční fáze původu života je luriánskou kabalou popisována jako „kontrakce“ neboli *cimcum*, tedy proces, kdy se pravá, skrytá a především nekonečná esence Boží, označovaná jako *ejn sof*,¹⁹² sama v sobě stáhla se záměrem vytvoření prázdného prostoru, v němž bude možné vykonat akt *Stvoření*. Do tohoto prázdného prostoru pak pronikl paprsek Božího světla, z něhož vznikla struktura Božích emanací, tedy *sefirot*.¹⁹³ Tyto *sefirot* lze vnímat jako *nádoby*, do nichž pronikalo Boží světlo. *Nádoby* ovšem nápor onoho světla nevydržely a praskly. Světelná substance Božího původu, která v nich měla být uchována, se vrátila zpět ke svému zdroji.¹⁹⁴ Toto narušení, jež vedlo ke krizi ve sféře Božství, je třeba uvést do pořádku pomocí procesu zvaného *tikun*, neboli činu, který povede k nápravě kosmu a posílení Božství.¹⁹⁵ Zákony *tikunu* jsou nesmírně komplexní, zaobírají se všemi vrstvami stvoření včetně „antropologických“ či „psychologických“, a tvoří tedy největší část luriánské kabaly.¹⁹⁶

Dle Josepha Dana je člověk obdařen „takřka magickou silou“,¹⁹⁷ pomocí níž může přímo působit na chod Božského světa. Nejedná se o žádné nadpřirozené schopnosti ani kouzelná zařikávání, nýbrž o prosté a k židovské víře neodmyslitelně patřící dodržování *micvot*. Jejich dodržováním člověk pozitivně ovlivňuje Božskou sféru a tím i vlastní osud. Biblická přikázání tedy lze vnímat jako prostředky, jež působí obrovskou silou, skrze niž formují chod všeho, co je na zemi i na nebesích.¹⁹⁸ Tato teze byla v 17. stol. přejata a nově formulována v souvislosti s *tikunem* luriánskou kabalou,

¹⁸⁹ KLEIN, Eliahu: *Kabbalah of Creation – The Mysticism of Isaac Luria, founder of modern Kabbalah*. California: Berkeley, 2005, str. xxvi.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, str. xxvi.

¹⁹¹ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 129.

¹⁹² „Ein Sof“, str. 122. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 122.

¹⁹³ DAN, Joseph: *Die Kabbala – Eine kleine Einführung*. Stuttgart: Reclam, 2012, str. 110-1.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, str. 111.

¹⁹⁵ „Tikkun“, str. 423. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 423.

¹⁹⁶ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 140.

¹⁹⁷ „Nahezu magische Kraft“ viz DAN, Joseph: *Die Kabbala – Eine kleine Einführung*, str. 88.

¹⁹⁸ *Tamtéž*, str. 88.

skrze niž se prosadila v judaismu i mimo kabalistické kruhy.¹⁹⁹ Jedinou zbraní, kterou člověk může uspět v boji proti zlu, jenž ovládá svět, jsou *micvot* a vlastní mravnost. Každý musí svádět bitvu se zlem v sobě samém. Hromadění takovýchto drobných osobních vítězství přispívá k naplnění *tikunu*, zatímco hříchy posilují zlé mocnosti a oddalují příchod vykoupení. Součástí onoho velkolepého projektu, kterým *tikun* je, je každý člověk a každý jeho čin, ať už si to ten který dotyčný uvědomuje či nikoliv.²⁰⁰

1.2.4 Dybuk a gilgul

S *tikunem* se pojí další výrazná problematika, jež měla v židovství svou tradici od nepaměti a kterážto během středověku prošla určitým vývojem a nabyla na prominentnosti, a tou je koncept posednutí lidské tělesné schránky temnou silou démonické podstaty.²⁰¹ Talmudická literatura a kabala tento jev nazývá „zlým duchem.“²⁰² Tento „zlý duch,“ který vstoupí do těla žijící osoby, kde přilne k její duši, se od 17. stol. prostřednictvím aškenázské literatury dostal do židovského povědomí pod označením *dybuk*.²⁰³ Původně byl *dybuk* považován za d'ábla či démona, který vstupuje do těl nemocných lidí, později byli *dybukim* považováni za duše zemřelých, kteří nebyli řádně pohřbeni, kvůli čemuž se z nich stali démoni. Postupem času však převládlo vnímání *dybukim* coby duší špatných lidí, jimž na základě jejich hříšných provinění nebylo umožněno na cestě posmrtné existence pokračovat „dál,“ pročež musejí hledat útočiště v živoucích osobách.²⁰⁴

Idea obydlování lidského těla cizí („špatnou“) duší byla kombinována s doktrínou *gilgulu*, čili transmigrace duší. Tento fenomén, který byl v nejstarším známém kabalistickém textu – *Sefer ha-Bahir*²⁰⁵ – předložen jako samozřejmost, byl

¹⁹⁹ DAN, Joseph: *Die Kabbala – Eine kleine Einführung*. Stuttgart: Reclam, 2012, str. 89.

²⁰⁰ *Tamtéž*, str. 90.

²⁰¹ Z období od druhé poloviny 16. stol. až po počátek 20. stol. se dochovalo značné množství textů podrobně popisujících případy *řádění dybuků* a jejich vymýtaní – viz SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 350. „Zlí duchové“ se nevyhýbali ani Moravě. Pro český překlad jidiš verze událostí, jež se odehrály 1696 v Mikulově, viz VRBOVÁ, Marie: „Muž posedlý démonem, Mikulov, 1696“. In VISI, Tamás, Marie KRAPPMANN a Alžběta DREXLEROVÁ (eds.): *Vybrané hebrejské a jidiš prameny k dějinám Židů na Moravě: středověk a raný novověk*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. *Judaica Olomucensia*, 5. Str. 128-39.

²⁰² SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 349.

²⁰³ *Tamtéž*.

²⁰⁴ *Tamtéž*.

²⁰⁵ Nejranější výskyt *Sefer ha-Bahir* je předpokládán ve 12. stol. na jihu Francie, okolnosti vzniku však známy nejsou. Pro podrobnější informace o *Sefer ha-Bahir* a jejím významu v kontextu kabaly viz SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 312-6.

důrazně odmítán oficiální židovskou teologií.²⁰⁶ Pojem *gilgul* byl etablován až v 80. letech 13. stol. v Zoharu.²⁰⁷ Pojetí duše je v rámci kabaly nesmírně komplexní a spletitá záležitost a jako vždy máme v literatuře značné množství názorů, přístupů a výkladů. Prominentním kabalistickým učením je rozdělení duše na tři části (*nefeš*, *ruach* a *nešama*), přičemž s každou z nich se v posmrtné existenci děje něco jiného.²⁰⁸ Hovořili Zohar o *gilgulu*, má dle Scholema na mysli část *nefeš*.²⁰⁹ Ne všechny duše ovšem musí nutně transmigrovat. Původně se *gilgul* týkal primárně bezdětných mužů případně jejich žen, kteří se museli vrátit na zem, aby dostáli své povinnosti vyplývající z nejzákladnějšího nařízení Tóry, jež udává, že se člověk musí množit.²¹⁰ Později v kabale je tento koncept rozšířen i na další hříšníky. Bůh může dokonce vrátit zpět na zem i spravedlivého člověka, ovšem toho pak nikoliv za trest, nýbrž pro jeho vlastní dobro, aby mohl splnit *micvot*, které nestihl během prvního života, či pro dobro světa.²¹¹

Dybuk, tedy špatná duše, která nedostala nové tělo pro pokračování vlastní existence, hledá cizí hostitelskou tělesnou schránku. Její obývání mu přináší úlevu a může mu sloužit coby prostředek k nápravě prohřešků z minulosti.²¹² Svého hostitele neboli oběť mnohdy vede ke společensky nevhodnému chování, neboť jej účinně ovládá, dokonce hovoří skrz jeho ústa.²¹³ Tohoto nezvaného hosta je ovšem možné opět vykázat a tím postihnutého vysvobodit z jeho *spárů*, a sice prostřednictvím rituálu exorcismu.²¹⁴ Exorcismus, který mnohdy probíhal jako velkolepá podívaná pro davы přihlížejících, v tomto případě nejčastěji vycházel z „rozhovoru“ s *dybukem*, jehož cílem bylo zjistit co nejpodrobněji minulost hříšné duše, aby bylo lze určit motivaci pro posednutí, na základě čehož se pak jeho vyhnání stávalo jednodušším.²¹⁵ Učení luriánské kabaly říká, že exorcismus je vlastně terapeutický zákrok dvojího rozměru,

²⁰⁶ SCHOLEM, Gershom: *On the Mystical Shape of the Godhead – Basic Concepts in the Kabbalah*. New York: Schocken Books, 1991, str. 197.

²⁰⁷ *Tamtéž*, str. 209.

²⁰⁸ *Tamtéž*, str. 218.

²⁰⁹ *Tamtéž*, str. 219.

²¹⁰ *Tamtéž*, str. 209.

²¹¹ *Tamtéž*, str. 211.

²¹² „Dybbuk“, str. 114. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 114-5.

²¹³ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 349.

²¹⁴ „Exorcism“, str. 137. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 137-41.

²¹⁵ *Tamtéž*, str. 140.

neboť dochází nejen k osvobození napadeného, nýbrž je také vykonán *tikun* k nápravě oné špatné duše.²¹⁶

1.2.5 Mesianistická hnutí

Luriánská kabala zdůrazňovala úzkou spjatost mezi náboženskými aktivitami Židů a mesianistickým poselstvím. Židé mají za úkol svým počínáním navrátit vše do původního stavu. Tento proces mnoha a mnoha individuálních *tikunů* bude završen konečným vykoupením, jež bude oznámeno příchodem mesiáše.²¹⁷ Dle luriánské kabaly ovšem příchod mesiáše nebyl jen jakýmsi abstraktním jevem blíže nespecifikované budoucnosti, naopak bylo zdůrazněno, že proces nápravy je již téměř u konce a mesiáše přinášejícího vykoupení je možné očekávat již brzy.²¹⁸

1.2.5.1 Šabatianismus

Výše zmíněné kabalistické poselství odstartovalo fenomén tzv. *mesianistických hnutí*, z nichž nejvýrazněji se do dějin zapsalo uskupení kolem osobnosti Šabtaje Cvi, jemuž bylo později přiřknuto přízvisko *šabatianismus*. Šabtaj Cvi se údajně narodil dne 9. avu²¹⁹ 1626. Již od útlého mládí vykazoval intelektuální nadání, v adolescentním věku se pak pohroužil do studia kabalistických textů, k němuž kouzlem osobnosti přivedl i řadu svých vrstevníků. Na základě dochovaných písemných svědectví Gershom Scholem vychází z předpokladu, že Šabtaj trpěl mani depresivní psychózou. Během manických fází se dopouštěl výstředního chování, které nezřídka dalece překračovalo po věky vytyčené hranice vymezující židovskou víru. K těm nejvíce šokujícím a rabínské autority pobuřujícím patřilo pronášení Božího jména, pokus o sňatek se svitkem Tóry či oslava třech židovských svátků (konkrétně pesachu, šavuotu a sukotu) během jediného týdne.²²⁰

V roce 1665 dostihla Šabtaje, jenž po celý život osciloval mezi excesivním chováním a snahou o spořádanou až asketickou existenci, zpráva o muži Božím, který se měl vyskytovat v Gaze a údajně vyjevoval lidem tajný základ jejich duší. Tento muž

²¹⁶ Viz „Dybbuk“, str. 114 a „Exorcism“, str. 140. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016.

²¹⁷ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 245.

²¹⁸ *Tamtéž*.

²¹⁹ Je možné, že den a měsíc byly později v zápisech zmanipulovány, aby Šabtajovo narození korespondovalo s tradicí, na základě níž se mesiáš narodí v den výročí zničení Chrámu.

²²⁰ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 246-8.

– Natan z Gazy²²¹ – tvrdil, že může každému člověku poskytnout konkrétní formuli potřebnou k nápravnému *tikunu* pro jeho duši. Šabtaj neváhal a za Natanem se vypravil. V Gaze se však dočkal něčeho mnohem monumentálnějšího, než by byl mohl očekávat. Natan z Gazy jej seznámil s obsahem svého vidění, na základě něhož měl být Šabtaj Cvi mesiášem.²²² Šabtaj uvěřil v Natanovy prorocké vlastnosti a dne 17. sivanu²²³ se v Gaze veřejně prohlásil mesiášem.²²⁴ Netrvalo dlouho a zástupy lidí proudící mnohdy až ze vzdálených zemí se stávaly Šabtajovými nadšenými stoupenci.

Šabtajovo „mesiášství“ však nemělo příliš dlouhého trvání. Hned následujícího roku, tedy 1666, byl v Turecku zatčen a o několik měsíců později postaven před volbu mezi smrtí a konverzí k islámu. Dne 15. září 1666 se přihlásil k muslimské víře a přijal jméno Aziz Mehmed Effendi.²²⁵ Pro jeho stoupence to znamenalo strašlivou ránu a mnoho z nich se s myšlenkou, že snad sedli na lep podvodníkovi, odmítlo smířit. Raději následovali jeho příkladu a konvertovali také. Natan z Gazy, Šabtajův samozvaný prorok, se od něj neodvrátil ani v této situaci. Narativum poupravil do lidu přijatelné verze a vysvětlil „mesiášově“ následníkům, že Šabtajova konverze je součástí vyššího plánu, na základě něhož infiltroval islám, aby jej rozložil zevnitř. Šabtaj žil nadále dvojím životem – plnil své muslimské povinnosti, zároveň však dodržoval i podstatnou část židovských rituálů.²²⁶

1.2.5.2 Jehuda Leib Prossnitz

Naděje, že vykoupení v podobě mesiáše je už na dosah ruky, se uhnízдила v hlavách i srdcích mnoha židovských věřících, kteří se s ní nechtěli rozloučit ani po Šabtajově zběhnutí k islámu, ba ani po jeho smrti. I zde na Moravě si *šabatiánství* našlo své přívržence, z nichž nejznámějším byl Jehuda Leib „Lejbele“ Prossnitz, uherskobrodský rodák, který se po svatbě usadil v Prostějově. Koncem 17. stol. (tedy dvě dekády po smrti Šabtaje Cvi) se pohroužil do studia kabalistických spisů, pročež uvěřil, že jej navštívily duše zesnulého Jicchaka Lurii a Šabtaje. Putoval po Moravě a Slezsku

²²¹ Celým jménem Abraham Natan ben Eliša Chajim Aškenazi. Narodil se kolem roku 1643 v Jeruzalémě. Ve dvaceti letech se pohroužil do studia kabaly, pročež r. 1665 prožil extatický stav, během něhož měl vizi, na jejímž základě identifikoval Šabtaje coby mesiáše. Viz SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 435-40.

²²² *Tamtéž*, str. 249.

²²³ 31. května 1665.

²²⁴ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 249.

²²⁵ *Tamtéž*, str. 265.

²²⁶ *Tamtéž*, str. 266-7.

a hlásal Šabtajův návrat, který se měl uskutečnit v roce 1706. Jelikož se netajil ani svými *šabatiánskými* názory, ani svými magickými praktikami, byl r. 1725 v Mikulově exkomunikován. Silná skupina *šabatiánců* přetrvávala v Prostějově ještě desítky let po Lejbelově smrti.²²⁷

1.2.5.3 Jonathan Eybeschütz

S Lejbelem údajně nějakou dobu tajně studoval Jonathan Eybeschütz, protagonista dodnes nevyjasněné kontroverze, zakládající se na otázce, zda Eybeschütz byl či nebyl přívržencem *šabatiánského* hnutí. 16. září 1725 skupina židovských učenců v čele s Eybeschützem veřejně odsoudila Šabtaje Cvi a vyslovila exkomunikaci nad jeho přívrženci.²²⁸ Ani tento čin jej však v očích některých jeho současníků nezbavil podezření z inklinace k *šabatianismu*. Situace vyeskalovala r. 1751, kdy Jacob Emden²²⁹ Eybeschütze veřejně obvinil z tvorby amuletů, obsahujících *šabatiánské* prvky.²³⁰ Eybeschütz toto obvinění popřel a předložil výklad oněch problematických amuletů. Tento incident rozpoltil soudobou židovskou učenou společnost, neboť některé (v čele se zapřísáhlým *anti-šabatianistou* Emdenem) nepřesvědčil, někteří představitelé ortodoxního proudu byli naopak tak pobouřeni myšlenkou, že by tento mimořádně vzdělaný a nadaný kabalista mohl tíhnout k herezi, že si takovouto možnost zcela odmítali připustit. Tajně fungující společenství *šabatiánců* ve střední Evropě jej pak považovala za nejprominentnější osobnost svých hnutí.²³¹

1.2.5.4 Frankismus

K poslednímu velkolepému výstřelku mesianismu došlo ve druhé polovině 18. stol. zformováním tzv. *frankistického* hnutí. Toto seskupení se sjednotilo kolem osobnosti Jacoba Franka, dalšího ze samozvaných „mesiášů“, jenž sám sebe prohlašoval za reinkarnaci Šabtaje Cvi, jehož úkol na zemi chtěl dokončit.²³² K frankistům se přidali

²²⁷ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 441-2.

²²⁸ *Tamtéž*, str. 280.

²²⁹ Jacob Emden, někdy známý také jako Yavec, byl halachickou autoritou a ani-šabatiánským kabalistou. Disponoval nezvykle rozsáhlou znalostí nehalachické židovské literatury, dále také latiny a německého či holandského jazyka, zrovna tak byl zběhlým gramatikem. Viz SAMET, Moshe S.: „Emden, Jacob“. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 6, 1973. Str. 721-24.

²³⁰ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 407.

²³¹ *Tamtéž*, str. 281.

²³² *Tamtéž*, str. 282.

i někteří z potomků Jonathana Eybeschütze.²³³ Život Frankův byl, podobně jako tomu bylo u jeho ideových předchůdců, prodchnut celou sérií nekonvenčních až kontroverzních *lapálií*.²³⁴ V noci 27. ledna 1756²³⁵ byl společně se skupinkou svých následovníků zatčen polskými autoritami po té, co byl přistižen při provádění jistých podezřelých rituálů.²³⁶ Následně byl předán tureckým autoritám, pročež zanedlouho následoval Šabtajova příkladu a konvertoval k islámu. Frank však zašel ještě dál – dva roky po přijetí muslimské víry se nechal ve Lvově pokřtít.²³⁷

²³³ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 282.

²³⁴ Podrobněji o jeho životě, působení a frankismu jako takovém viz SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 287-309.

²³⁵ Pro zajímavost: v tento den se narodil největší *čaroděj* mezi hudebními skladateli – Wolfgang Amadeus Mozart.

²³⁶ MACIEJKO, Pawel: „Frankism“. 6. srpna 2010. *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*. <https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism> [cit. 12. března 2023].

²³⁷ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 299.

2. Dobro vs. zlo

Následující část, věnovaná otázkám dobra a zla, jejich vzájemným vztahům a s nimi související roli magie, je členěna do tří oddílů, přičemž v prvních dvou jsou reflektovány tři možné roviny zápolení těchto protikladných sil. Nejprve je téma z důvodu potřeby kontextu, jež judaistické části poskytuje předchozí dějinná kapitola, obšírněji pojednáno v rámci světa Harryho Pottera. Následuje oddíl věnovaný obdobnému rozčlenění v judaismu s přihlédnutím k paralelám a rozdílům dílčích aspektů s *potterovským* univerzem. Závěrem dostane prostor ještě část třetí, v níž bude boj dobra a zla pojednán z jiného úhlu pohledu. Stávající problematika zde bude představena coby fenomén „vnitřního“ a „vnějšího“ zápasu proti působení „zlých“ sil, který je v různých podobách pozorovatelný na všech třech prvotně předestřených úrovních.

2.1 Harry Potter

Bitva mezi dobrem a zlem může být v příbězích o Harrym Potterovi pozorována na mnoha rovinách. Nejjednodušším členěním, jež se nabízí, je pak rozdělení na „globální“ úroveň, kdy proti sobě stojí celé početné skupiny (nejen lidských) bytostí, na úroveň „osobní,“ kdy přímo v nitru té které postavy dochází ke konfliktu mezi potřebou konat v souladu s tím, co by bylo lze označit za morální, čestné, správné, *dobré* a inklinací k jednání, jež tomuto odporuje, a může tedy být vnímáno jako špatné, *zlé*, a konečně na úroveň tzv. „osudovou,“ čili tu, která je centrálním motivem celého příběhu – tedy rovinu, v níž se střetává Harry Potter s Lordem Voldemortem.

2.1.1 Osobní úroveň

Niterní boj sklonů k dobrým či špatným rozhodnutím má každý kouzelník ve vlastní režii, jak je patrné ze slov bradavického ředitele, jež na konci druhého ročníku adresuje Harrymu. Dvanáctiletého čaroděje souží, že u sebe pozoruje vlastnosti a dovednosti, jimiž se vyznačoval i nejhorší černokněžník moderní doby, lord Voldemort. Nešťastně přemítá, že by vlastně měl patřit do zmijozelu, koleje, z níž vyšla většina čarodějů, kteří se dle Hagridových slov dali na scesti,²³⁸ a trápí se představou, že si vlastně příslušnost ke koleji Godrika Nebelvíra, na niž je tak hrdý, vůbec nezaslouží. Profesor Brumbál

²³⁸ Kámen mudrců, str. 79.

jeho chmury ovšem vzápětí rozežene, když jej ubezpečí, že „o tom, jací jsme doopravdy, (...) mnohem víc než naše schopnosti vypovídá to, co si sami zvolíme.“²³⁹

Inklinace ke špatnému/zlému chování je pozorovatelná u všech podrobněji popsaných postav,²⁴⁰ a lze ji rozdělit do několika kategorií s přihlédnutím k faktoru „motivace“ jednání, jež bychom mohli označit za *nedobré*.²⁴¹

- a) *Lidskost*: nechat se přemoci vlastní slabostí je lidské, pro čtenáře pochopitelné a tudíž snadno odpustitelné. Důležitým kritériem je zde „malá závažnost prohřešku“ a provinilcův brzký návrat na „správnou cestu“. Sem bezesporu patří postavy, jež bych nazvala „superkladnými“ hrdiny, tedy Harryho nejlepší přítelé Ron Weasley a Hermiona Grangerová. Ron je ve svém chování mnohdy ovlivněn vnitřní nejistotou pramenící z pocitu méněcennosti, ovšem vždy si své nedostatky včas uvědomí a patřičně jich lituje. Dokonce i Hermiona, zakladatelka organizace, jejímž cílem je hájit práva domácích skřítků,²⁴² a které se přiči překračování řádů a pravidel, není-li to nezbytně nutné, se uchýlí k pochybným metodám, o nichž se nedá říct, že by sloužily nějakému ušlechtilému cíli – konkrétně např. v situaci, kdy použije matoucí kouzlo na Cormaca McLaggena, čímž ho diskvalifikuje při výběru brankáře nebelvírského famfrpálového týmu, pročež se novým brankářem stane Ron.²⁴³
- b) *Osud*: Harry v kontextu tohoto vnitřního zápolení dvou protilehlých sil představuje kategorii sám o sobě, neboť, jak je odhaleno téměř na konci jeho příběhu, v jeho těle reziduje zlomek Voldemortovy duše, který je z velké části zodpovědný za temnější stránky Harryho osobnosti.²⁴⁴ Harryho nejúčinnější zbraní proti Voldemortově zhoubnému působení je dle Brumbála láska – „(...) chrání tě tvoje schopnost milovat! (...) A to je jediná ochrana, která se může

²³⁹ Tajemná komnata, str. 280.

²⁴⁰ Jedinou výjimku tvoří Lenka Láskorádová, Harryho o rok mladší spolužačka patřící do havraspárské koleje, kterou pro její vždy přímé jednání a upřímné (přesto však nehodnotící a nesoudící) výroky většina bradavických studentů považuje za podivínku, kterou *trestají* posměšnými poznámkami a schováváním věcí, čímž se však dobromyslná Lenka, která leckdy působí dojmem, že ví věci, jež ostatním smrtelníkům zůstávají skryté, nenechává rozhodit.

²⁴¹ Uvedené příklady, jež byly za ilustrativním účelem s rozvahou vybrány, reflektují osobní interpretaci a vnímání jednotlivých postav autorky předložené práce. Jelikož jsou *potterovští* hrdinové v románech zdařile vykresleni coby osobnosti komplexního charakteru, je možné s navrženými kategoriemi a jejich zástupci tak, jak jsou předkládány v tomto textu, polemizovat.

²⁴² Ohnivý pohár, str. 179.

²⁴³ Princ dvojí krve, str. 189.

²⁴⁴ Relikvie smrti, str. 570-1.

osvědčit proti vábničce Voldemortovy moci!“²⁴⁵ i když Harry se kloní k názoru, že jde spíše o manifestaci lásky v podobě žalu.²⁴⁶

- c) *Láska*: láska zastává v boji proti mocnostem zla centrální úlohu, nicméně jí není upírána i její možná záporná role, jako je tomu v případě Harryho spolužáka Draca Malfoye, jehož láska k rodičům vede k zoufalým až hrůzným činům. Nesmírné nebezpečí pak představuje láska neopětovaná, která může vést k situacím, kdy se nešťastný člověk uchýlí k zapovězeným prostředkům, skrze něž si chce zajistit náklonnost objektu svých romantických tužeb.

Nejfrekventovanějším nástrojem používaným k manipulaci s city druhé osoby ve vlastní prospěch jsou lektvary, spadající do kategorie nápojů lásky. Profesor Křiklan označil *Amorův šíp* (specifický nápoj lásky) za nejnebezpečnější lektvar v místnosti,²⁴⁷ přestože se nacházel ve společnosti *veritaséra*²⁴⁸ (pravdomluvný lektvar) a *mnoholicného lektvaru*,²⁴⁹ který umožňuje člověku proměnit se na hodinu v osobu, jejíž tělesná část (nejčastěji vlas) byla do lektvaru přidána. Právě neopětovaná láska a použití takového *city povzbuzujícího* lektvaru vedla k narození Voldemorta, tedy Pána zla.²⁵⁰

O tajemnosti, neuchopitelnosti a nemožnosti pochopit moc lásky v jejím plném rozsahu svědčí i Brumbálova slova Harrymu, jež mají být mladému čaroději zdrojem naděje a síly v boji proti mocnostem zla: „*na odboru záhad je jedna komnata (...), jejíž dveře zůstávají neustále zamčené. Skrývá se v ní síla, která je podivuhodnější a zároveň strašlivější než smrt, než lidská inteligence, než přírodní síly. Je to také pravděpodobně nejzáhadnější z mnoha studijních objektů, které jsou tam uloženy. Je to právě síla uložená v té uzamčené místnosti, kterou jsi ty v tak obrovské míře obdařen a která Voldemortovi úplně chybí.*“²⁵¹

- d) *Strach*: obavy z neznámého jsou všeobecně silnou motivací k „nestandardnímu“ chování, a nejenak tomu je i ve světě Harryho Pottera. Jeho jediní žijící příbuzní, v jejichž péči byl po smrti rodičů nucen vyrůstat – Dursleyovi, jsou mudlové, kteří nedisponují kouzelnickými dovednostmi, nerozumí jim, a proto z nich mají

²⁴⁵ Princ dvojí krve, str. 420.

²⁴⁶ Relikvie smrti, str. 404.

²⁴⁷ Princ dvojí krve, str. 156.

²⁴⁸ Ohnivý pohár, str. 406.

²⁴⁹ Tajemná komnata, str. 143.

²⁵⁰ Princ dvojí krve, str. 177-8.

²⁵¹ Fénixův řád, str. 772.

strach. Z tohoto důvodu se Harryho „zvrácené“ schopnosti ze svého synovce pokoušejí svým krutým chováním *vypudit*.

- e) *Predispozice*: některé postavy mají boj proti sklonům k temnu ztížený genetickými předpoklady, na jejichž základě se jim velká část společnosti zdráhá důvěřovat, přestože jejich chování obvykle nezavdává žádný důvod k podezřívavosti. Řeč je pochopitelně o postavách, které jsou za osoby lidského původu považovány jen napůl – tedy o poloobru Hagridovi a vlkodlaku Remusi Lupinovi.
- f) *Mladické furiantství*: přestože většina postav figurujících na straně dobra se špatným jednáním vyznačuje pouze v malém měřítku za okolností, které by sympatizující čtenář mohl považovat za polehčující, vyskytují se i takové, jež čtenář skrz Harryho pohled vnímá coby neotřesitelné zastánce dobra, neboť svůj dospělý život zasvětily boji proti černé magii, jež se v mládí prohršely neomluvitelným chováním, jako tomu bylo v případě Harryho otce Jamese a jeho nejlepšího přítele, Harryho kmotra Siriuse. Harry se v patnácti letech nedopatřením ocitne ve vzpomínce svého nenáviděného učitele, profesora Snapea, kde je nucen přihlížet, jak je tento Harryho velkými vzory (v oné vzpomínce taktéž patnáctiletými) nevyprovokovaně šikanován, a to jen proto, že je Siriusovi dlouhá chvíle. Na pobouřenou otázku Harryho matky, čím si šikanovaný takovéto zacházení zasloužil, odvěti James: „*no, (...) jde spíš o to, že vůbec existuje, jestli chápeš, jak to myslím...*“²⁵²
- g) *Dobrá úmysl bez dobrého konce*: zvláštním případem manifestovaného zla je pak jednání v souladu s nejlepším vědomím, které, žel, končí katastrofickými následky. Takto je tomu u Harryho, který ve dvou případech koná bezesporu šlechetně, a sice když nabídne Cedrikovi Diggorimu, aby vítěznou trofej v turnaji tří kouzelníků, v soutěži, v níž si byli vzájemně soky, zvedl společně s ním a oba se tak o výhru podělili, a o rok později, když na základě vidění vyrazí na ministerstvo kouzel, kde se domnívá, že je držen a mučen jeho kmotr. V obou případech Harryho dobrý úmysl končí smrtí těch, kterým mělo být pomůženo.

²⁵² Fénixův řád, str. 596.

h) *Zlo ve prospěch dobra*: Nejambivalentnější charakter celé ságy bezesporu ztělesňuje Severus Snape, Harryho nejméně oblíbený učitel,²⁵³ jenž se v mládí vlivem přátel ocitl na scestí a vstoupil do řad smrtijedů. Byl to on, kdo vyslechl první část věštby, na jejímž základě Voldemort začal pronásledovat Potterovi. Když si ovšem uvědomil, že nebezpečí hrozí rodině jeho dětské (a celoživotní) lásce, odvrátil se od temných sil a stal se Brumbálovým špehem.²⁵⁴ Přestože navenek vystupuje jako veskrze záporná a jen stěží sympatická postava,²⁵⁵ jeho podíl na pádu mocností zla se nakonec ukáže srovnatelným s Brumbálovým, kterého na jeho vlastní žádost zabil, čímž nejen zamezil Brumbálově dalšímu utrpení a ponížení, nýbrž také uchránil mladého a zoufalého Draca Malfoye před rozpolcením duše, neboť úkol *odstranit* ředitele bradavické školy připadl původně mladšímu z obou mužů. Dalo by se tedy argumentovat, že profesor Snape konal zdánlivě zle za účelem dosažení *dobrych* výsledků.

i) *Ambice*: jedním z nejneprůstřelnějších zdrojů inspirujících *zlé* chování jsou ambice. Je tomu tak samozřejmě v první řadě u Voldemorta, jenž aspiruje na největšího kouzelníka všech dob, mylně se domníváje, že svého cíle dosáhne zastrašením a porobením si všech ostatních, a který zastává teorii, že „*není žádné dobro ani zlo, je pouze moc, a ti, kdo jsou příliš slabí na to, aby o ni usilovali...*“²⁵⁶

Ambice ovšem svedly v dobách mládí i největšího *kladného* čaroděje – Albusa Brumbála, který společně se svým tehdejším přítelem (a pozdějším protivníkem) Gellertem Grindelwaldem osnoval nadvládu nejen nad ostatními kouzelníky, nýbrž i nad nekouzelnickou – tedy *mudlovskou* – populací, a sice „*ve jménu většího dobra.*“²⁵⁷ Z tohoto důvodu v pozdějších letech nikdy nepřijal post

²⁵³ Snad s výjimkou pátého ročníku (Fénixův řád), kdy se o tuto pochybnou výsadní pozici dělí s náměstkyní ministra kouzel a dočasnou profesorkou obrany proti černé magii Dollores Umbridgeovou.

²⁵⁴ Relikvie smrti, str. 563-4.

²⁵⁵ Zde je počítáno pouze s knižní verzí – charismatický Alan Rickman svým ztvárněním zmijozelského ředitele propůjčil své roli zcela novou dimenzi, díky čemuž se postava Severuse Snapea dočkala mimořádné popularity v řadách potterovských fanoušků dlouho před tím, než se čtenář dozvěděl celý jeho příběh a přínos v boji proti silám temna.

²⁵⁶ Citát nepochází od Voldemorta přímo, nýbrž jej Quirrell tlumočí Harrymu coby moudro, které on sám od Pána zla získal. (Kámen mudrců, str. 268.)

²⁵⁷ Relikvie smrti, str. 306.

ministra kouzel, ač mu byl opakovaně nabízen, neboť, jak sám přiznal, moc byla jeho slabinou a pokušením.²⁵⁸

Odhlédneme-li od těchto dvou nadprůměrnou inteligencí a neobvyklými magickými dovednostmi nadaných velikanů, můžeme v této kategorii uvést ještě staršího bratra Harryho nejlepšího kamaráda Rona – Percyho. Percy je napříč všemi knihami vykreslován coby nesmírně ctižádostivý člověk, toužící po kariéře, jenž se cítí *brzděn* reputací své rodiny, za niž se stydí (především za otce, který se spokojí s málo placenou pozicí, jež je většinou kouzelnického společenství pro smích). Ve své touze po prestižním postavení s rodinou zpřetrhá veškerá pouta a dokonce radí Ronovi, aby totéž učinil ve vztahu k Harrymu, který je ministerstvu trnem v oku – doporučuje mu také, aby na něj (na Harryho) chodil *donášet*, s tím, že jednoho dne by za poskytnuté informace mohl být odměněn získáním postavení školního primuse.²⁵⁹

- j) *Účel světi prostředky*: specifickým případem je pak jev, kdy se jedinec v dobré víře vydá do boje proti mocnostem zla, avšak postupem času si ve snaze tyto jemu odpudivé existence eliminovat čím dál častěji osvojuje praktiky nepřátel, až je nakonec „*stejně nelitostný a krutý*“ jako jeho protivníci. Tento postup se týká v první řadě bývalého šéfa odboru pro uplatňování kouzelnických zákonů, Bartemiuse Skrka. Skrk si budoval slibnou kariéru, která pro něj měla vyvrcholit získáním ministerského křesla. Mnoho vyděšených lidí v době první války²⁶⁰ jeho metody schvalovalo a vítalo, když však bez milosti odsoudil vlastního syna, jenž byl dopaden ve společnosti usvědčených smrtijedů, jeho obliba v kouzelnickém společenství rázem opadla.²⁶¹
- k) *Absence dobra*: jak vyplývá z výše uvedeného, můžeme konstatovat, že prakticky v každém dobrém člověku *potterovského* univerza je něco špatného,²⁶² opak ovšem tvrdit nelze. Tři nejzápornější postavy kouzelnického společenství, tedy Lord Voldemort, Bellatrix Lestrangeová a Dolores Umbridgeová, nevykazují žádné vlastnosti, které by bylo lze považovat za laskavé, ani není na stránkách potterovských knih možno nalézt popis jednání

²⁵⁸ Relikvie smrti, str. 596.

²⁵⁹ Fénixův řád, str. 278.

²⁶⁰ Roky před Harryho narozením do dne, kdy mu bylo patnáct měsíců přesně. V tento den (31. října 1980) Voldemort zaútočil na Potterovi a rázem přišel o veškerou moc.

²⁶¹ Ohnivý pohár, str. 413-4.

²⁶² Kromě Lenky, která je jakoby *z jiného světa*.

z jejich strany, jež by neslo nádech čehokoliv, co by připomínalo – byť náznakem – milosrdenství.

2.1.2 Globální úroveň

Ve válce o budoucnost kouzelnického společenství proti sobě stojí dvě ideologicky diametrálně odlišné, přesto však relativně podobně strukturované a fungující strany. Ta „dobrá“ strana, sestávající z členů *Fénixova řádu*,²⁶³ tajné společnosti, kterou založil a v jejímž čele stojí Albus Brumbál, se snaží zabránit rozpínání moci vyznavačů černé magie, kteří se srocují pod názvem *smrtijedi*,²⁶⁴ jimž velí lord Voldemort.

Mezi oběma tábory lze pozorovat jisté paralely. V obou případech se jedná o exkluzivní nepočetné skupiny, stojící poněkud mimo ostatní populaci, z níž ovšem většina lidí sympatizuje s jednou či s druhou, aktivně se však do jejich dění nezapojuje. Obě strany vedou pozoruhodní čarodějové obdaření mimořádným intelektuálním i čarodějným nadáním, z nichž každý představuje ztělesnění hodnot, za něž jejich následovníci bojují – Brumbál je popisován jako laskavý, moudrý, letitý – přesto však vitální – kmet, z jehož bílým vousem orámovaného obličejе září jiskřivě modré oči, které jsou schopné člověku nahlédnout až do duše; Voldemort pak ve své chamtivosti a touze demonstrovat světu vlastní výjimečnost a nadřazenost své tělo deformoval do téměř nelidské podoby.²⁶⁵

Oba vůdcové mají věrného zvířecího společníka, jehož mytologický charakter symbolizuje hodnoty té které strany. V případě Brumbálova věrného Fawkese se jedná o ptáka fénixe, který se opakovaně znovuzrozuje z popela, v němž se promění na konci každého svého životního cyklu.²⁶⁶ Jeho slzy dokážou vyléčit i za normálních okolností smrtelná zranění a jeho zpěv má blahodárné účinky na lidskou duši. Voldemorta doprovází Nagini, obrovský had,²⁶⁷ jenž na Voldemortův pokyn lidské životy ukončuje.

Jak členové Fénixova řádu, tak smrtijedi mají svoje bojovné prostředky. V případě Voldemortových stoupenců se jedná o prostředky útočné, z nichž

²⁶³ Fénixův řád, str. 68.

²⁶⁴ Ohnivý pohár, str. 116.

²⁶⁵ Tak tomu bylo do jisté míry už předtím, než své původní tělo ztratil při útoku na Harryho v roce 1980; když se pak o třináct let později vrátil, stvořil si nové tělo, jehož démonická podoba dost možná tkví v jeho původu, jímž je černá magie.

²⁶⁶ Tajemná komnata, str. 178.

²⁶⁷ Had je poměrně rozšířeným symbolem zla napříč rozličnými kulturami.

k nejhroufěji používaným patří tři, takzvané *kletby, které se nepromíjejí*,²⁶⁸ neboli *imperius*, pomocí které si ten, kdo ji vyše, dokáže podrobit vůli toho, na něž je namířena, *cruciatus*, jejímž prostřednictvím lze oběti způsobit bolest horší, než jakýmkoliv mučícím nástrojem, a konečně *avada kedavra*, neodvratitelná kletba, která účinně a nezvratně ukončí život toho, proti němuž je vyslána. Brumbálovi následovníci bojují obranými prostředky, které spadají do kategorie tzv. *protikouzel*, jejichž účinkem má být buď odražení protivníkovy útoku, či soupeřovo dočasné zneschopnění. Samotný Harry, představující *spasitele* čarodějného světa, pak dává přednost jednoduchému a jeho spolubojovníky leckdy zesměšňovanému kouzlu *expelliarmus*,²⁶⁹ jehož cílem není zneškodnění protivníka, nýbrž jej má připravit o jeho zlou moc prostřednictvím *odzbrojení* – jakmile černokněžník pozbude hůlky, jejímž prostřednictvím vysílá své útočné kletby, přestává být hrozbou.

Síly temna mají své spojence i mezi bytostmi, kterým by slušelo označení *démonické*. Nejprominentnější a nejnebezpečnější roli mezi nimi zastávají *mozkomorové*, kreatury zahalené v dlouhých pláštích s kápí, z jejichž záhybů čas od času vystrčí mrtvolně působící strupovitou, slizkou ruku.²⁷⁰ Jejich působení Harrymu objasnil profesor Lupin následujícími slovy: „*mozkomorové patří k nejohavnějším tvorům, jací kdy kráčeli po povrchu této země. Zamořují svou přítomností nejtemnější a nejspínavější skryše, libují si v rozkladu a zoufalství, ze vzduchu kolem sebe vysávají mír, naději a štěstí. Dokonce i mudlové cítí jejich přítomnost, přestože je nejsou schopni vidět. Dostaneš-li se k některému mozkomorovi příliš blízko, vysaje z tebe každý příjemný pocit, každou vzpomínku. Bude-li mít možnost, bude tě vysávat tak dlouho, dokud z tebe neudělá něco podobného, jako je on sám, zplozence zla, který nemá duši. Nebude ti nic než nejhorší zážitky celého tvého života. (...)*“²⁷¹ Jejich finální a nejhorší zbraní je pak tzv. *polibek*, proces, kdy oběti sevrou kolem úst svou čelist a z nadále fungující tělesné schránky vysají duši, čímž ji připraví o veškeré povědomí o tom, kdo je, a navěky ji zatratí k vegetativní existenci bez naděje na uzdravení.²⁷²

Proti těmto zplozencům zla se lze bránit pomocí *patronova zaklínadla*, jehož prostřednictvím se přivolává forma pozitivní energie stříbřitě perleťového

²⁶⁸ Ohnivý pohár, str. 170-4.

²⁶⁹ Tajemná komata, str. 163-4, Ohnivý pohár, str. 516, Relikvie smrti, str. 56.

²⁷⁰ Vězeň z Azkabanu, str. 77.

²⁷¹ Vězeň z Azkabanu, str. 167-8.

²⁷² Vězeň z Azkabanu, str. 221.

vzezření, jejíž konkrétní tvar závisí na tom, kdo ji vyvolává. „*Patron je něco jako pozitivní síla, (...) promítá se do něj všechno, z čeho mozkomor čerpá svou energii – naděje, štěstí, touha přežít – na rozdíl od skutečných lidí však Patron nepropadá nikdy zoufalství, takže mu mozkomorové nemohou ublížit.*“²⁷³ Patronovo zaklínadlo patří k pokročilým kouzelnickým dovednostem, jež nezvládne jen tak ledajaký průměrný čaroděj. Aby byl Patron skutečně účinný, nestačí pouze zamumlat formulku *expecto patronum* a zamávat hůlkou. V okamžiku vyslání zaklínadla je třeba se cele soustředit na jednu konkrétní veskrze šťastnou vzpomínku vlastního výběru.²⁷⁴

2.1.2.1 Postavení ministerstva kouzel v čarodějné válce

Významným faktorem při vzestupu mocností zla je stanovisko ministerstva kouzel. Ministr kouzel Kornelius Popletal je v prvních knihách vykreslován coby lehce samolibý, přesto však veskrze dobromyslný a laskavý člověk. Když je však na konci Harryho čtvrtého ročníku konfrontován s realitou, v níž se nejobávanější černokněžník všech dob navrátil mezi „živé“ a tedy plně fungující kouzelníky, zaujme zcela jednoznačně zatvrzele odmítavý postoj. Strach a snad obava z vlastní neschopnosti jej vedou k vehementnímu popírání situace. Sám sebe utvrzuje v tom, že Brumbál a spol. si pouze „*usmysleli vyvolat paniku, která by rozvrátila všechno, o co [kouzelnický svět] těch třináct let*“²⁷⁵ *usiloval(...).*“²⁷⁶ Na Harryho tvrzení, že mezi smrtijedy, kteří svého Mistra vzápětí po jeho „vzkříšení“ obklopili, viděl i otce svého spolužáka, pana Malfoye, zareaguje Popletal pobouřeným prohlášením, že Malfoyovi jsou „*velice stará kouzelnická rodina – navíc přispěli na významné akce* –“²⁷⁷ čím dává najevo, jaké hodnoty jsou pro něj ve skutečnosti důležité a nechotu přehodnotit vlastní pohled na svět, v němž žije.

Popletal, coby nejvyšší oficiální autorita kouzelnického světa se odmítá smířit s myšlenkou, že by svět, tak jak si ho vybudoval, měl být najednou převrácen naruby. Aby nemusel čelit síle, na niž ví, že nestačí, raději se razantně pustí do boje proti zdánlivému nepříteli v podobě Albuse Brumbála. Namlouvá si, že Brumbálovo jednání vychází z ambicí bradavického ředitele, a že jej tento chce připravit o ministerské

²⁷³ Vězeň z Azkabanu, str. 212.

²⁷⁴ Vězeň z azkabanu, str. 213.

²⁷⁵ Doba mezi Voldemortovým pádem po útoku na Potterovi a jeho návratem, před nímž Popletal tak usilovně zavíral oči.

²⁷⁶ Ohnivý pohár, str. 550.

²⁷⁷ Ohnivý pohár, str. 549.

křeslo. Celý nesmysl s vy-víte-kým²⁷⁸ je jen zastírací manévr. A tak ministerstvo, místo aby podniklo kroky, které by zamezily Voldemortově plánu obklopit se početnou armádou sestávající z rozličných násilnických bytostí, dělá vše proto, aby zdiskreditovalo Brumbála a jeho „loutku“ Harryho. Ze svého bludu Popletal procitne až v okamžiku, kdy stojí Voldemortovi tváří v tvář. To už je však pozdě, neboť se Temný pán za oněch dvanáct měsíců, kdy lidé odmítali uvěřit jeho návratu, obklopil nejen svými někdejšími čarodějnými následovníky, nýbrž své řady rozšířil i o mozkomory, obry či vlkodlaky.

2.1.3 Osudová úroveň

Přestože se o její existenci společně s Harrym čtenář dozvídá až na konci páté knihy, tedy *Fénixova řádu*, stojí na počátku celého příběhu věštba, pronesená prapравnučkou slavné vědmy, Sybilou Trelawneyovou: „*Příchod toho, v jehož moci je porazit Pána všeho zla, se blíží... narodí se těm, kteří se mu již třikrát postavili, na samotném sklonku sedmého měsíce roku... a Pán zla ho poznamená jako sobě rovného; on však bude mít moc, jakou Pán zla sám nezná... proto jeden z nich musí zemřít rukou druhého, neboť ani jeden nemůže žít, jestliže druhý zůstává na živu... Ten, v jehož moci je porazit Pána všeho zla, se narodí, až sedmý měsíc bude umírat...*“²⁷⁹

V anglickém originálu autorka použila označení „prophecy“, jež by se do češtiny dalo přeložit i pojmem „proroctví“, kterýžto termín proneseným slovům propůjčuje silnější pocit naléhavosti, *osudovosti*. Na základě první části této věštby se Voldemort vypravil svou údajnou největší hrozbou *zlikvidovat*. Jelikož však neznal zbytek znění, jeho ukvapené jednání se mu vymstilo a on skutečně Harryho, jehož sám identifikoval coby chlapce, o němž věštba promlouvala,²⁸⁰ poznamenal a v podstatě *vyvolil* za svého největšího nepřítele. Harryho matka se vrhla před Voldemortovu vražednou kletbu ve snaze zachránit svému synovi život. Její láskyplná oběť vytvořila Harrymu téměř neproniknutelnou ochranu, a když Voldemort po Lilyině smrti obrátil svou hůlku proti plačícímu nemluvněti, kletba se odrazila od chlapcova čela a „*vyrvala [Voldemorta]*

²⁷⁸ Ministr kouzel patřil k těm, kdo se neodvažovali vyslovit černokněžníkovu jméno, přestože tvrdošijně trval na tom, že z jeho strany nehrozí kouzelnickému společenství žádné nebezpečí.

²⁷⁹ Fénixův řád, str. 770.

²⁸⁰ Dle Brumbála původně mohl tím „vyvoleným“ být ještě druhý kouzelnický chlapec, Harryho spolužák Neville; ovšem Voldemort si na základě podvědomě vnímaných podobností mezi sebou a Harrym vybral za smrtelného nepřítele právě Harryho. Viz Fénixův řád, str. 770-1.

z vlastního těla – [od té doby] byl (...) miň než duch, miň než to nejubožejší strašidlo... ale zůstal (...) naživu. ²⁸¹

Harry se poprvé o černokněžnickově existenci a jeho roli ve smrti manželů Potterových dozvídá od Hagrida pouhých pár minut po té, co mu bradavický šafář prozradil existenci čarodějného světa a fakt, že on, tedy Harry, do něj neoddiskutovatelně patří. „(...), *To byl totiž čaroděj, kterej... Dal se na špatnou cestu. Byl tak zlej, jak jen to vůbec jde. A horší. Eště horší než horší. Menoval se...* ‘ Hagrid polkl naprázdno, ale nedostal ze sebe ani slovo. *‘Nechcete to radši napsat?’ navrhl Harry. ‘To ne... já nevím, jak se to píše. Ať je teda po tvým – Voldemort,’ a Hagrid se zachvěl. ‘Nechtěj po mně, abych to vopakoval.’ (...)* ²⁸² Přestože se Harry od přátelského poloobra příliš mnoho nedozví, stačí to k tomu, aby si utvořil představu, co Voldemort, ač momentálně bez moci, přítel či dokonce hmotného těla, v kouzelnickém společenství znamená.

Nic jej ovšem nepřipravilo na jeho vlastní pozici. Postupem času s úžasem shledává, že je, coby jediný, kdo kdy přežil vražednou kletbu – a navíc ji odrazil proti jejímu vysílateli – mezi čarodějnou populací bezděky proslulý, dokonce pro většinu představuje symbol naděje, ba hrdinu. Tuto svou roli má záhy možnost vyzkoušet si v plném nasazení, když na konci prvního i druhého ročníku v Bradavicích s pomocí věrných přátel Voldemortovi zabráni v návratu k moci. O dva roky později už takové štěstí ovšem nemá, naopak, proti své vůli přispěje k černokněžnickovu stvoření nového těla a tím i k jeho opětovnému vzestupu k moci.

Od okamžiku, kdy Voldemort nabyl fyzické formy, dostává jeho boj s „chlapcem, který přežil“ zcela nový rozměr. Ač ani jeden z nich netuší proč a do jaké míry, oba znesvářené čaroděje pojí Voldemortův *zpackaný* pokus připravit Harryho v batolecím věku o život. Harrymu toto propojení umožňuje čas od času ve vlastní hlavě shlédnout Voldemortovy myšlenky. Povaha onoho spojení je mu objasněna až během finální bitvy na bradavických pozemcích. Ze vzpomínek právě zesnulého profesora Snapea se dozvídá, že Voldemort na něj v dětství nepřenesl pouze část svých schopností, jak mu pověděl Brumbál, nýbrž se v něm zároveň ubytovala malá část

²⁸¹ Ohnivý pohár, str. 509.

²⁸² Kámen mudrců, str. 56.

Voldemortovy duše, která se v důsledku páchaných násilných činů odštěpila od onoho nestabilního zbytku, který přebýval v černokněžnickově těle.²⁸³

Harry slepě následuje pokyny profesora Brumbála, jenž na základě přesvědčení, že pravda „*je něco krásného a strašného a proto je nutné s ní zacházet s krajní obezřetností,*“²⁸⁴ svému mimořádnému studentovi poskytuje vždy pouze nezbytné informace, nikdy však Harrymu neodhalí všechny souvislosti. Přestože by se z čtenářova pohledu mohlo zdát, že by bylo v jeho moci sotva dospívajícímu chlapci ledacos ulehčit, případně tu kterou *polizanci* vyřešit za něj, nechává bradavický ředitel Harrymu do značné míry volnost, aby si vše vyzkoušel a dopátral se odpovědi na otázky, u nichž mu v mnoha případech ani nevytanulo na mysl vědomě tyto zformulovat, sám.

Albus Brumbál vystupuje do značné míry coby osamělá postava, která díky svému nadstandardnímu intelektuálnímu i čarodějnému vybavení stojí poněkud stranou od všech ostatních. Ve své obrovské moudrosti a soucitu nabízí příležitost jedincům, stojícím na okraji společnosti, od nichž se zbytek kouzelnického světa odvrátil. Nikdy však svévolně nezasahuje do lidských osudů. Pomocnou ruku ochotně nabídne komukoliv, kdo o ni stojí. Jak ten který čaroděj či čarodějka s nabízenou příležitostí naloží, už si ovšem musí každý rozhodnout sám. Harry, který „*přivykl myšlence, že si Brumbál dokáže poradit s jakýmkoliv problémem (...),*“²⁸⁵ jej vnímá jako jakousi takřka vševědoucí autoritu, na niž se může spolehnout, že v případě nejvyšší nouze zasáhne a všechno zlé odvrátí. Takovým způsobem Brumbál také funguje. *Za pět minut dvanáct* se objeví tam, kde je ho zapotřebí, aby Harryho vytáhl ze *šlamastyky*. Má schopnost vnímat, co ostatním zůstává skryto,²⁸⁶ a dokáže poměrně přesně odhadnout duševní pochody ostatních lidí, i těch, s nimiž prakticky nikdy neměl osobně co dočinění,²⁸⁷ pročez mu nečiní potíže předvídat jejich budoucí chování.

²⁸³ Relikvie smrti, str. 570-1.

²⁸⁴ Kámen mudrců, str. 275.

²⁸⁵ Vězeň z Azkabanu, str. 349.

²⁸⁶ Např. Harryho s Ronem pod neviditelným pláštěm (Tajemná komnata, str. 224) či stopy kouzel, které po sobě zanechali jiní kouzelníci (Princ dvojí krve, str. 459).

²⁸⁷ Jako je tomu v případě Harryho nejlepšího přítele Rona, s nímž stěží párkrát letmo prohodil pár slov, přesto mu však v poslední vůli odkázal vlastnoručně zkonstruovaný *zatemňovač*, díky němuž se Ron mohl vrátit k Harrymu a Hermioně, jež po vyhocené roztržce během pátrání po zlomcích Voldemortovy duše dočasně opustil. Viz Relikvie smrti, str. 328-9.

Přestože Brumbál disponuje obdobnými schopnostmi jako Voldemort a v teoretických znalostech a vědomostech jej dokonce v mnoha ohledech předčí – ne nadarmo je znám jako „*jediný, koho se kdy [Voldemort] bál*“²⁸⁸ – je si dobře vědom skutečnosti, že ve válce proti temné straně nehraje *první housle*, a že tíha budoucnosti kouzelnického světa leží na Harryho bedrech, neboť to bude muset být on, *Chlapec, který přežil*, kdo svede finální duel s Pánem zla. Proto jej od útlého dětství střeží a *vybrušuje* jeho dovednosti, přičemž jej jemně postrkuje vstříc naplnění osudu.

Když se pak Harry po smrti svého největšího učitele dozví, co všechno mu tento zatajil, prožívá bolestné okamžiky hořkého roztrpčení. Přesto však o svém údělu nezapochybuje a nadále vědomě kráčí po „*té křivolaké a nebezpečné cestě, kterou mu Albus Brumbál vytyčil (...)*“,²⁸⁹ aniž by tušil, že jej vede vstříc vlastní smrti. Jelikož Harry ve svém těle přechovává část Voldemortovy duše, musí zemřít, aby se Pán zla stal opět smrtelníkem, a je nezbytné, aby jej zabil právě on. Harry neváhá a jde se pro své milované obětovat, což společně se skutečností, že na sebe Voldemort převzal Lilyinu ochranu, když si stvořil nové tělo,²⁹⁰ vede ke zničení zlomku černokněžnickovy duše, ovšem Harry sám již podruhé vražednou kletbu přežije.²⁹¹ Nakonec Voldemortovi stane tvář v tvář v rovném boji, v němž pomocí formule *expelliarmus* černokněžníka odzbrojí v okamžiku, kdy tento vyslal smrtící paprsek. Ten se tak obrátí proti svému původci a Voldemort je s nezvratitelnou platností mrtev. A přestože věštba tvrdila, že „*jeden (...) musí zemřít rukou druhého*“,²⁹² Voldemort se v konečném důsledku zničil sám.

2.1.3.1 Původ zla

Na stránkách *potterovských* románů je mnohokrát naznačeno, že se u boje mezi dobrem a zlem nejedná o nový fenomén, ba naopak, tento jev má svou dlouhou a bohatou tradici. Temné síly se v té či oné podobě v různé intenzitě manifestovaly skrz rozličné osobnosti napříč historií kouzelnického světa. K nejvýraznějším antagonistům kouzelnických dějin patřil Brumbálův partner a pozdější protivník Gellert Grindelwald, jenž si chtěl silou podrobit veškeré čarodějně i mudlovské obyvatelstvo. O tisíciletí

²⁸⁸ Fénixův řád, str. 740.

²⁸⁹ Relikvie smrti, str. 473.

²⁹⁰ Harryho krev, v níž dlí Lilyina ochrana, byla jednou z hlavních ingrediencí lektvaru, pomocí něhož si Voldemort stvořil nové tělo. Viz Ohnivý pohár, str. 500-1.

²⁹¹ Relikvie smrti, str. 588-9.

²⁹² Fénixův řád, str. 770.

dříve pak svým odmítavým a nadřazeným postojem vůči nekouzelnické populaci proslul jeden ze zakladatelů bradavické školy čar a kouzel, Salazar Zmijozel, který v budově hradu ukryl *Tajemnou komnatu*, v jejíchž hlubinách po staletí přežíval bájný tvor – bazilišek, jehož úkolem bylo *vyčistit* školu od všech studentů, kteří nesplňují Zmijozelovy nároky, jež by je opravňovaly studovat magii.

V Harryho době pak to nejhorší ze všeho nejhoršího ztělesňoval černokněžník, který sám sobě udělil titul i jméno – Lord Voldemort. Voldemort, přímý potomek Zmijozelův, na své předchůdce v ledasčem navázal,²⁹³ v mnohém je pak dokonce předčil. O jeho počínání Brumbál prohlásil, že se „*vymyká (...) hranicím toho, co bychom mohli nazvat obvyklým zlem.*“²⁹⁴

Voldemortova matka Meropa, čarodějka, žijící v područí svého otce a bratra, jimž byla v podstatě *posluhovačkou*, ve svém nitru tajně pěstovala vášnivé city romantické povahy k jedinému synovi bohaté, leč nekouzelnické rodiny. Takováto láska byla nepřijatelná nejen z pohledu Meropiny *tradičně* smýšlející rodiny, pro niž by svazek se „*špinavým mudlo[u] s nečistou krví*“²⁹⁵ nepřipadal v úvahu, nýbrž také proto, že kouzelnické společenství v roce 1689 podepsalo Mezinárodní zákoník o utajení kouzel,²⁹⁶ na jehož základě bylo čarodějům a čarodějkám zapovězeno šířit svoje *zvláštní* vědomosti a nadání mezi „prostým lidem,“ a je tudíž implikováno, že jakýkoliv užší styk s mudlovskými osobami nebyl žádoucí. Meropa Gauntová, která pohledného Toma Raddlea vídala z okna nuzné chýže, v níž s rodinou přebývala, však nedbala na to, co se sluší a co ne, a po té, co byli její otec s bratrem pro násilné chování uvrhnuti do vězení, rozhodla se přistoupit k činům. Dle Brumbálových domněnek touhou sužovaná Meropa připravila nápoj lásky, jež objektu svého poblouznění jednoho dne nabídla. Nic netušící Tom od ní osvěžení přijal a rázem přestal racionálně uvažovat. Omámený kouzelnými účinky lektvaru s Meropou utekl a počal s ní dítě. Meropa svému manželovi z neznámých důvodů nápoj lásky podávat přestala, a ten ji ihned po pomnutí účinků

²⁹³ Především pak v myšlenkách o nadřazenosti tzv. „čistokrevných“ kouzelníků, tedy takových, v jejichž rodokmenu se nevyskytovaly osoby bez čarodějného nadání, a v prosazování těchto názorů za pomoci hrubé síly.

²⁹⁴ Princ dvojí krve, str. 413.

²⁹⁵ Princ dvojí krve, str. 175.

²⁹⁶ Relikvie smrti, str. 273.

těhotnou opustil. O osud svého syna, jemuž těsně před smrtí Meropa dala jméno Tom Rojvol²⁹⁷ Raddle, Tom Raddle starší nikdy zájem neprojevil.²⁹⁸

Malý Tom, který vyrůstal v sirotčinci, si byl dobře vědom svého zvláštního nadání, jehož využíval k zastrašování a trestání ostatních, i když – podobně jako Harry – do svých jedenácti let netušil, odkud tyto schopnosti pramení. Po příjezdu do Bradavic se velmi rychle projevil coby nezvykle vnímavý, bystrý, ambiciózní a talentovaný kouzelník. Netrvalo dlouho a dopídl se skutečnosti, že je posledním žijícím potomkem Salazara Zmijozela, do jehož koleje byl zařazen. Stejně jako jeho slavný prapředek, i on disponoval vzácnou schopností komunikace s hady.²⁹⁹ Na toto krevní pouto byl náležitě hrdý, svou nejbližší rodinu však považoval za poskvrnu vlastní pověsti, kterou si pečlivě budoval. Matka v jeho očích selhala, když „*podlehla ostudné lidské slabosti a zemřela*“,“³⁰⁰ otec nejenže jeho matku (a tím i jeho samotného) opustil, ale navíc neovládal kouzelná umění, na nichž jeho syn stavěl vlastní výjimečnost. V šestnácti letech se vypravil do Malého Visánku, městečka, v němž sídlila jeho mudlovská i kouzelnická rodina. Zde zavraždil svého otce i prarodiče, načež pozměnil paměť matčině bratru – tedy svému strýci Morfinovi. Ten se později k oněm vraždám (vychloubačně) přiznal a byl doživotně odsouzen k pobytu v Azkabanu.³⁰¹ Tímto činem mladý Tom efektivně zpřetrhal vazby s vlastní minulostí.

To však nepovažoval za dostačující. Aby si zajistil, že nikdo nikdy nebude pochybovat o jeho jedinečnosti, zřekl se jmen svých předků a vytvořil si jméno nové, „*takové, o kterém (...) věděl, že všichni kouzelníci budou mít jednoho dne strach je vyslovit, až se stan[e] největším čarodějem na světě.*“³⁰² Přearanžováním písmenek se tak ze jmen *Tom Rojvol Raddle*³⁰³ stal „*Já Lord Voldemort.*“³⁰⁴ Jeho přání se mu vyplnilo. Kromě Albuse Brumbála a Harryho je jen nepatrný počet kouzelníků, kteří sebou poplašeně nešubnou, zmíní-li před nimi někdo Voldemorta přímo, ještě méně je pak těch, kteří ono jméno bez obav pronášejí nahlas. Většina čarodějů a čarodějek, přijde-li na tohoto temného čaroděje řeč, se uchyluje k opisům „*ty-víš-kdo*“

²⁹⁷ Po jejím otci.

²⁹⁸ Princ dvojí krve, str. 175-9.

²⁹⁹ Princ dvojí krve, str. 297.

³⁰⁰ Princ dvojí krve, str. 299.

³⁰¹ Princ dvojí krve, str. 302-3.

³⁰² Tajemná komnata, str. 264.

³⁰³ V anglickém originále Tom Marvolo Riddle → I am Lord Voldemort.

³⁰⁴ Tajemná komnata, str. 264.

či „ten-jehož-jméno-nesmíme-vyslovit,“ svými následovníky je pak nejčastěji referován označením „Pán zla.“

Na základě Meropina příběhu lze pozorovat jisté paralely mezi genezí „primárního iniciátora“ zla v *potterovském* světě a mýtem o původu zla jak je popsán v předchozí kapitole. V obou případech bytosti obdařené nadpřirozenými vlastnostmi a disponující vědomostmi, které běžným lidem zůstávají skryté, podlehnou vábení tělesného půvabu těchto „nevědomých“ jedinců. Z intimního spojení zastupitelů těchto dvou „druhů“ v obou případech vzejdou potomci obdařeni mimořádnými schopnostmi, jejichž prostřednictvím terorizují své okolí.

2.2 Judaismus

2.2.1 Osobní úroveň – jecer

Otázky týkající se principů niterního zápolení nejsou opomíjeny ani v judaismu. Zde jsou rivalské síly nazývány *jecer hara* a *jecer hatov*, neboli „špatná“ (*zlá*, chceme-li) inklinace a „dobrá“ inklinace. Obě síly spolu zápolí o nadvládu nad jedincem, jenž je jejich hostitelem. Toto dualistické pojetí vychází z midrašického výkladu biblického verše Genesis 2:7: „*Hospodin Bůh pak z prachu země zformoval člověka a do jeho chřípi vdechl dech života. Tak se člověk stal živou bytostí.*“³⁰⁵ Na místě českého „zformoval“ je v hebrejské Bibli použit výraz *vajjecer*,³⁰⁶ který je oproti zvyklostem zapsán se zdvojenou hláskou *jod*.³⁰⁷ Ve stejné kapitole, ve verši 2:19 v souvislosti se stvořením zvěře, se *vajecer* vyskytuje znovu, tentokrát pouze s jedním *jod*. Na první pohled by se mohlo jednat o banalitu či dokonce pochybení písaře, ovšem skutečnost, že v celém Tanachu je tento pojem použit pouze dvakrát, vedla pozdně antické rabíny k domněnce, že se jistě nemůže jednat o náhodu a ono zdvojení *jodu* v souvislosti se stvořením člověka naznačuje lidskou dualistickou inklinaci, která zvířatům chybí.³⁰⁸ Tento předpoklad pak ještě podtrhuje příbuznost mezi oběma výrazy, neboť hebrejské *jecer*³⁰⁹ vychází ze stejného kořene, jako výše zmíněné *vajecer*.

³⁰⁵ Genesis 2:7.

³⁰⁶ וַיַּעַר

³⁰⁷ ,

³⁰⁸ KAUNFER, Alvan: „The True Bible Codes: Midrash and the Masoretic Text“, str. 31. *Conservative Judaism*. 2013, roč. 64, č. 2. Str. 26-37.

³⁰⁹ יַעַר

Není zcela jasné, kdy a za jakých okolností se koncept *jecer* v té které podobě začal utvářet. Nejstarší zmínky je možno nalézt mezi *kumránskými svitky*, v nichž se ovšem hovoří pouze o jednom *jecer*.³¹⁰ Podrobnější formulace pocházejí pak z dob rabínského judaismu, především z tanaitského období. Je pravděpodobné, že se konceptu *jecer* dostalo v rabínském učení významnějšího postavení, poněvadž se rabíni odmítli smířit s myšlenkou, že by lidé byli porobeni vnějším nadpřirozeným silám, jež by je vedly ke špatnému chování. Koncept *jecer*, tedy inklinace uvnitř člověka, která je příčinou jeho hříchu, se zdála být schůdnějším vysvětlením.³¹¹ Rabi Akiva a jeho následovníci hovoří o jednom nespécifikovaném *jecer*, které je přirozenou lidskou tendencí – slabostí; u rabiho Jišmaele tento už dostává i přívlastek „špatné“ a označuje jistou entitu démonické povahy rezidující v člověku, kterého ponouká, aby konal v rozporu s Tórou.³¹²

Přestože se dle Rosen-Zviho moderní badatelé přiklánějí k teorii duální inklinace, z historického hlediska v relevantních spisech drtivě převažuje zájem o *jecer hara*. Model dvou *jecarim* je v rabínské literatuře zmíněn sporadicky, v palestinských textech je k nalezení pouze ve 3 z 55 zdrojů, v Palestinském Talmudu dokonce ani jednou.³¹³ V současnosti bývá „špatná“ inklinace často spojována s tělesným chťičem.³¹⁴ Tento koncept se ovšem objevil až v pozdějších anonymních textech Babylonského Talmudu.³¹⁵ Rabínské pojetí však převážně předkládá pojetí *jecer* coby entitu, která má svádět člověka i k jiným hříchům, než je smilstvo – například ku krádeži či dokonce k vraždě. Z tohoto důvodu je třeba vést proti této inklinaci soustavný a neúnavný boj – pouhá vůle a dobrý úmysl nepostačují. Nejdoporučovanějším prostředkem proti pokušení *jecer* je studium Tóry.³¹⁶

Specifické postavení v tanaické literatuře zastává Mišna, v níž vystupuje dualistický model, sestávající ze systému dvou protikladných tendencí, z nichž jednu tvoří „špatná“ inklinace, která není nutně chápána jako nepřátelská síla, neboť i ona

³¹⁰ ROSEN-ZVI, Ishay: „Two Rabbinic Inclinations? Rethinking a Scholarly Dogma“, str. 529. *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic, and Roman Period*. 2008, roč. 39, č. 4. Str. 513-39.

³¹¹ *Tamtéž*, str. 530.

³¹² *Tamtéž*, str. 520.

³¹³ *Tamtéž*, str. 533.

³¹⁴ *Tamtéž*, str. 515.

³¹⁵ *Tamtéž*, str. 537.

³¹⁶ *Tamtéž*, str. 524.

může a má sloužit Bohu.³¹⁷ Tímto fenoménem se zabývá i filosof Martin Buber ve svém spisu *Obrazy dobra a zla*,³¹⁸ v němž pojednává o nezbytnosti „zlého“ pudu. Tento je „potřebnější, protože bez něj by si člověk nemohl namluvit ženu a zplodit děti, nemohl by postavit dům a pečovat o hospodářství (...),“³¹⁹ tudíž je „zlý“ pud nezbytný pro kontinuitu existence světa. Tuto myšlenku dále dokládá blíže nespecifikovaným výkladem biblického verše Genesis 1:31: „*Bůh viděl všechno, co učinil, a hle, bylo to velmi dobré!*,“³²⁰ podle něhož se „velmi dobré“ vztahuje k „zlému“ pudu, zatímco „dobrému“ přísluší pouze označení „dobrý“.³²¹ „*Úkolem člověka proto není zničit v sobě zlý pud, nýbrž opětovně jej sjednotit s dobrým.*“³²² Dle Buberu tedy tyto dva principy nelze chápat v opozici, nýbrž coby elementy vzájemně komplementární. „Zlý“ pud pokládá za vášeň, tedy sílu, která člověka žene dopředu za všemožnými cíly, sama o sobě však nemá směr a tudíž vede k omylu. Potřebuje proto „dobrý“ pud, jež Buber popisuje jako „čisté směřování k Bohu,“ aby ji usměrnil. Takovýmto sjednocením se člověk stává „úplným“.³²³

Bylo by nabíledni vnímat zlomek Voldemortovy duše parazitující na Harrym v kontextu *jecer hara*, tedy coby prvek, jenž se chlapce, který svým charakterem i úlohou, jež mu byla v kouzelnickém světě přidělena, ztělesňuje vše, co je černokněžníkovým opakem, neustále pokouší svést na scestí. Ovšem odhlédneme-li od této i v *potterovském* světě nestandardní situace, kdy spolu fakticky zápolí dvě duše v jedné tělesné schránce, můžeme Harryho považovat za názorný příklad jedince, jenž se potýká s úplně obyčejným – „přirozeným“ – *jecer hara* v podobě pohlavního pudu, s nímž Voldemortovo působení nemá pranic společného. Ve svých šestnácti letech je *okouzlen* mladší sestrou svého nejlepšího přítele. „Nevhodné“ myšlenky na ni si ovšem s ohledem na Rona striktně zakazuje, a sice pomocí mantry „*je to Ronova sestra (...)*“

³¹⁷ ROSEN-ZVI, Ishay: „Two Rabbinic Inclinations? Rethinking a Scholarly Dogma“, str. 526-7. *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic, and Roman Period*. 2008, roč. 39, č. 4. Str. 513-39

³¹⁸ V originále poprvé vyšlo v roce 1965 pod názvem *Bilder von Gut und Böse*.

³¹⁹ BUBER, Martin: *Obrazy dobra a zla*. Olomouc: Votobia, 1994, str. 51-2. Podobně jako Buber smýšlel i kabalista Yehuda Ashlag, jenž ve svém díle pojednává o myšlence, že egocentrická touha „dostávat“ je postupně proměňována v potřebu „dávat“. Čím víc toho lidé mají, tím více touží, až se nakonec dostávají k poslední „metě“ – Bohu, jenž je svou podstatou „dávající“. Dá se tedy říci, že „ego“ v konečném důsledku vede k altruistickému chování. Viz GINDIN, Matthew: „Yehuda Ashlag, the Socialist Kabbalist“. 6. června 2016. *Matthew Gindin – Medium*. <https://matthewzgindin.medium.com/yehuda-ashlag-the-socialist-kabbalist-bb8cd3cd60d6> [citováno 10. května 2023].

³²⁰ Genesis 1:31.

³²¹ BUBER, Martin: *Obrazy dobra a zla*, str. 52.

³²² *Tamtéž*, str. 53.

³²³ *Tamtéž*, str. 56.

*to je pro mne zakázané ovoce.*³²⁴ Jeho morální odhodlání je ovšem otřeseno v základech, když Ginny spatří ve vášnivém objetí s jedním z nebelvírských spolužáků: „*Harry ucítil, jako by mu v žaludku vybuchlo něco velikého a šupinatého a rvalo mu to útroby (...) právě zrozený netvor v jeho útrobach se s řevem dožadoval Deanova okamžitého vyhazovu z týmu.*“³²⁵ „Špatná“ inklinace je v tom momentě tak silná, že si Harry pohrává s myšlenkou svého soka vyloučit z famfrpálového³²⁶ mužstva, jehož je kapitánem. Tyto myšlenky v zápětí střídají představy konkrétnějšího charakteru: „*(...) to už se mu do mysli vloudila představa, jak v té opuštěné chodbě stojí a libá Ginny on sám... zlotvor v jeho hrudi spokojeně zapředl...*“³²⁷ Při pohledu na svého kamaráda se ovšem ihned zastydí a opět se navrácí k osvědčenému „heslu“. Coby sirotek vyrůstající u příbuzných, kteří jej celé dětství ze strachu z jeho mimořádných schopností utlačovali a ponižovali, poznal Harry vlídnost a náklonnost až po obdržení bradavického dopisu. Právě z tohoto důvodu je Ronovo přátelství tím nejcennějším, co jej v kouzelnickém světě potkalo, a proto je odhodlán je svými *nízkými* pudy neohrožit. Dalo by se tedy tvrdit, že podobně, jako judaismus doporučuje chránit se před pokušením tak, že se člověk obrátí k Bohu, tedy k *vyššímu principu*, upíná se Harry v okamžicích slabosti taktéž k *vyššímu principu* – ke svému přátelství k Ronovi.

2.2.2 Globální a mytologická úroveň

Potterovské „osudové“ rovině odpovídá v judaismu úroveň, jíž je nejlépe přiřknout přízvisko „mytologická“. Tato, jak lze vyvodit z jejího označení, vychází z již dříve pojednaného dualistického mýtu, který vypovídá o realitě, v níž je člověk soustavně obklopen neutuchajícím bojem „dobrých“ sil proti silám „zlým“. Stejně jako tomu bylo v souboji stran vedených Brumbálem/Harrym a Voldemortem, i zde jde v konečném důsledku o absolutní nadvládu nad celým světem a s tím spojenou definitivní eliminaci protivníka. Jelikož jsou principy dualistického mýtu pevně zakořeněny v myšlení západních kultur, je nasnadě předpokládat, že tento autorku při tvorbě *potterovského* světa do značné míry ovlivnil.

³²⁴ Princ dvojí krve, str. 239.

³²⁵ Princ dvojí krve, str. 237.

³²⁶ Famfrpál je kouzelnický sport, při kterém se létá na košťatech. Hráči dvou soupeřivých týmů mají za úkol nasbírat během zápasu co nejvyšší počet bodů za pomoci úkonů souvisejících s jejich pozicemi v mužstvu, jež mají co dělat s třemi různými druhy míčů. Harry je od prvního ročníku „chytač“ za nebelvírský tým – jeho starostí je polapit drobný míček zvaný „zlatonka“, jenž má cenu 150 bodů a jeho získáním je ukončeno utkání. Kapitánem je jmenován v šestém ročníku.

³²⁷ Princ dvojí krve, str. 239.

Poslední rovinu, již je třeba reflektovat, chceme-li se držet stejné struktury členění jako tomu bylo u Harryho Pottera, představuje boj globální. Židovské dějiny i Bible jsou plné příběhů, v nichž Židé stojí na jedné straně pomyslného bojiště a zkouší vlastní síly a odhodlání ve snaze odrazit či *zapudit* nepřátelské skupiny. Přesto však, nechceme-li zabřednout do bažin komplexní problematiky boje proti antisemitismu, se nám nenabízí jasné řešení otázky existence všeobecného boje proti zlu, jenž by se týkal výlučně (či alespoň téměř výhradně) „smrtelníků.“ Proto je lépe globální úroveň v kontextu této práce vnímat coby rovinu prolínající se s již zmíněnou mytologickou. Jelikož „globální“ a „mytologickou“ nelze jednoznačně separovat, budeme se v této části soustředit primárně na rovinu „mytologickou“. Prominentním příkladem takového všeobecně rozšířeného „lidského“ boje proti „zlým“ silám z říše mytologie může být dodnes prováděná praxe užívání ochranných amuletů za účelem negace temného působení démonické bytosti Lilit.³²⁸

2.2.2.1 Sitra achra

Dualistické vnímání světa se odrazilo i v myšlení kabalistických učenců. Ve 13. století došlo na území Provence a Kastilie k reinterpretaci dualistického mýtu v mystickém duchu. Isaac ben Jacob ha-Kohen formuloval ve svém *Pojednání o levé emanaci* nauku deseti démonických emanací, jejichž *sefirot* jsou přímými protějšky svatých *sefirot*.³²⁹ Z této doktríny vychází pozdější nauky o samostatné říši temných sil, jež bývá označována jako *sitra achra* či „druhá strana“.³³⁰ Tato démonická říše je dle Zoharu zdrojem kosmického zla, které v lidech probouzí sklon k morálnímu úpadku a uvádí je do pokušení.³³¹ Jedná se o externí hierarchickou soustavu, již vládne Satan.³³² Tento systém je strukturálně paralelní k říši Božských *sefirot*. Deset svatých emanací zde zrcadlí deset „levých emanací“,³³³ jež, obdobně jako u svaté sféry, sestávají z levé a pravé části, které představují ženskou a mužskou dimenzi.³³⁴ Tyto principy jsou

³²⁸ Viz předchozí kapitola.

³²⁹ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 55.

³³⁰ „Sitra Achra“, str. 395. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 395.

³³¹ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 124.

³³² SCHOLEM, Gershom: *On the Mystical Shape of the Godhead – Basic Concepts in the Kabbalah*. New York: Schocken Books, 1991, str. 73.

³³³ WOLFSON, Elliot: „Left Contained in the Right – A Study in Zohar Hermeneutics“, str. 28. *AJS Review*. 1986, roč. 11, č. 1. Str. 27-52.

³³⁴ *Tamtéž*, str. 30.

v *sitra achra* mytologicky ztělesňovány v podobě postav Samaela a Lilit, která je mu v tomto systému družkou.³³⁵

Kabalisté nejsou za jedno, kdy a jakým způsobem tato druhá strana vznikla, ovšem shodují se v přesvědčení, že dříve či později její existence skutečně započala.³³⁶ Někteří se domnívají, že tyto „levé emanace“ pocházejí z levé strany samotné Božské říše, v literatuře se objevuje také názor, že *sitra achra* paralelně reflektuje jen jejich sedm spodních *sefirot*.³³⁷ Pro obě říše je podstatné pozemské chování lidského plemene, jež na ně působí jistou mírou vlivu. Stejně tak jako dodržování biblických příkázání posiluje sféru Božských *sefirot*, tak každý lidský hřích se stává *potravou* pro říši *sitra achra*.³³⁸ Démonická *sitra achra* dle Zoharu disponuje magickými silami.³³⁹

Dle Scholema existuje doktrína, jež říká, že k zániku zla dojde transformací vládce říše temných sil Samaela (tedy Satana), z něhož se procesem pokání stane jeden ze „svatých“ andělů. Dostane nové jméno, jež vznikne vypuštěním hlásky *mem*, která označuje smrt, pročež se z něj stane *Sa'el*, kteréžto jméno je jedním z dvaasedmdesáti svatých jmen Božích. Tento proces automaticky zapříčiní zmizení sféry *sitra achra*.³⁴⁰

Jméno a jeho alterace se těší v rámci židovské magie poměrně prominentnímu postavení. S ohledem k víře v predestinaci jménem, které je považováno za podstatu bytí jeho nositele, je třeba přikračovat k výběru se značnou obezřetností.³⁴¹ Změna jména je jedním z prostředků, kterými může člověk zvrátit ortel nad svým osudem,³⁴² což je ostatně zdokumentováno i v samotné Bibli: „*Bůh Abrahamovi řekl: ‚Své manželce Saraj už nebudeš říkat Saraj, Bojovnice, ale bude se jmenovat Sára, Kněžna. Požehnám ji a dám ti z ní syna. Požehnám ji a budou z ní národy, vzejdou z ní králové*

³³⁵ WOLFSON, Elliot: „Left Contained in the Right – A Study in Zohar Hermeneutics“, str. 30. *AJS Review*. 1986, roč. 11, č. 1. Str. 27-52.

³³⁶ *Tamtéž*, str. 28.

³³⁷ *Tamtéž*, str. 29.

³³⁸ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 124.

³³⁹ WOLFSON, Elliot: *Left Contained in the Right – A Study in Zohar Hermeneutics*, str. 33.

³⁴⁰ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, str. 128.

³⁴¹ Více o významu jmen, o jménech Božích a andělských a o jejich využití v rámci magie viz TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion*. New York: Atheneum, 1975, str. 78-103.

³⁴² Roš Hašana 16b.

národů':³⁴³ Původně neplodná žena pokročilého věku dostane nové jméno, protože porodí syna.

Přestože příběhy Harryho Pottera jsou prochnuté příznačnými pojmenováními, není možné tvrdit, že by obecně vlastním jménům byly přisuzovány nějaké magické vlastnosti či moc. Jedinou výjimku zde tvoří již výše popsaná situace kolem Lorda Voldemorta, který se v mládí rozhodl chopit osud do vlastních rukou a pod záštitou svého nově zvoleného jména zastrašovat své protivníky na cestě k vrcholku moci. V *Relikviích smrti*, kdy už je kouzelnické společenství ve stavu otevřené války, je pak dokonce na jméno „Voldemort“ uvaleno tabu.³⁴⁴ V praxi to znamená, že je dovedně prokleté, a jakmile jej člověk vysloví, s okamžitým účinkem prolomí veškeré ochranné systémy, kterými zabezpečil svůj úkryt, protože je v řádech desítek sekund objeven příslušníky nepřátelského tábora. Jelikož pouze nejzarytější Voldemortovi odpůrci mají dostatek odvahy (a – z pohledu smrtijedů – neúcty) k tomu, jméno Pána zla vyslovit, jedná se o důmyslný systém, do jehož pasti se chytí i „zlaté trio“, tedy Harry s Ronem a Hermionou.³⁴⁵

Paralelu můžeme pozorovat u již zmiňovaného největšího *záporáka* židovské mytologie – Satana, který v židovské literatuře vystupuje také pod jmény Beliar či Samael.³⁴⁶ Dle Maimonida je v hebrejštině výraz *satan* odvozen od stejného kořene jako *séteš*,³⁴⁷ tedy „odvrátit se/zbloudit“, kterýžto vztah implikuje Satanovu roli jakési entity, která nás odklání od cesty pravdy a vede nás po scestí omylu.³⁴⁸ Kabala prostřednictvím *Zoharu* Samaela pak ztotožňuje s *jecer hara*, také však předkládá tezi, v níž Samael původně patřil mezi svaté anděly; když však Bůh stvořil člověka, Samael na něj žárlil a rozhodl se zapříčinit se o jeho pád. Proto se v přestrojení za hada vypravil uvést Evu v pokušení.³⁴⁹ O tom, že Satan vzbuzoval obdobnou hrůzu jako Voldemort, pak svědčí skutečnost, že se lidé také zdráhali vyslovit jeho jméno. Zavedení tohoto trendu je

³⁴³ Genesis 17:15-16.

³⁴⁴ Relikvie smrti, str. 332.

³⁴⁵ Relikvie smrti, str. 377.

³⁴⁶ SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 385.

³⁴⁷ שָׂטָן

³⁴⁸ Průvodce zbloudilých III:22.

³⁴⁹ SCHECHTER, Solomon: *Aspects of Rabbinic Theology*. New York: Schocken Books, 1969, str. 244.

připisováno Jicchaku Luriovi, od jehož dob byl Satan referován hebrejskými literami *Samech Mem*.³⁵⁰

Voldemorta se Satanem pojí nejen děs, který v lidech probouzí už pouhé jejich jméno, ale také symbolický had, kterého dokáže nejen ovládat a přebývat v jeho mysli, nýbrž mu dokonce svěřil zlomek vlastní duše, tedy z něj vytvořil jeden z viteálů³⁵¹ – a to ten poslední, který je zničen, než dojde k finálnímu duelu sotva odrostlého chlapce (Harryho) s nestvůrným čarodějem (Voldemortem). V momentech, které mají vést k definitivní destrukci jednoho z rivalů, Harry černokněžníka oslovuje jeho rodným jménem, tedy „Tome Raddle“,³⁵² čímž svého protivníka nejen dráždí, nýbrž také symbolicky zneuznává jeho výsadní postavení Pána zla, tedy někoho, před kým by se měl zbytek světa třást, či dokonce se mu klanět.

Zatímco v kabalistickém pojetí Satan vychází z „dobrého“, od něhož se odklonil a k němuž se zase má možnost v budoucnu vrátit, čímž dojde k zániku zla, je *potterovská* situace poněkud jiná, ač můžeme pozorovat jisté podobnosti. Tím, že jej Harry v bitvě, v níž jde „o všechno“, oslovuje jeho rodným jménem, navrácí Voldemorta k identitě z níž vzešel. Zásadní rozdíl zde však tkví ve skutečnosti, že Voldemort, jak již bylo argumentováno dříve, dost možná nemá žádnou prapůvodní „dobrou“ podstatu, k níž by se mohl navrátit, ač jej Harry vybízí, aby v sobě zkusil najít lítost, neboť už mu nic jiného nezbyvá.³⁵³ Když se pak o chvíli později tělo Pána zla beze známky života skácí k zemi, dalo by se říci, že s ním padla i celá říše temna. Zlo možná nezmizelo úplně, tak jako tomu má být v případě Samaelovy transformace, ovšem v okamžiku Voldemortovy smrti „*oslepující záře vycházejícího slunce zalila*

³⁵⁰ SCHOLEM, Gershom: *Kabbala*. New York: Penguin Publishing Group, 1978, str. 388.

³⁵¹ *Viteál* je tím „nejzlořečenějším ze všech magických vynálezů (...)“ (viz Princ dvojí krve, str. 314). Jedná se o objekt, do něhož černokněžník ukryje část své duše, již rozpoltí násilným činem – vraždou. Dokud schránka, v níž zlomek duše přebývá, zůstává neporušená, není možné osobu, které patří, zabít. (Viz Princ dvojí krve, str. 409.) Zničit viteál je nesmírně obtížné, neboť se dokáže sám vyléčit. Jakmile však ke zničení viteálu dojde, je kousek duše s ním spjatý nenávratně ztracen, neboť viteál funguje přesně obráceně než lidská bytost. Zatímco zničení tělesné schránky duši nikterak neohroží, část ukrytá ve viteálu bez svého fyzického útočiště nemůže existovat. (Viz Princ dvojí krve, str. 409.) Voldemort, který se domníval, že rozpoltí-li svoji duši na sedm částí, stane se nepřemožitelným, si nikdy neuvědomil, že ztratil ještě jeden kousek, skrze něhož se viteálem stal i Harry. Pán zla svými hrůznými činy svou duši roztržít prakticky nezvratně. Jediným způsobem, jak takto poškozenou duši znovu scelit, je *účinná lítost*, kdy pachatel na vlastní kůži zakusí vše, co spáchal, což ovšem provází muka, jež mohou litujícího zničit. (Viz Relikvie smrti, str. 92.)

³⁵² Relikvie smrti, str. 612.

³⁵³ Relikvie smrti, str. 615.

okna“,³⁵⁴ čímž symbolicky ukončila dobu nadvlády temných sil, a v krátkosti se hrdinové dozvídají, že se „všichni ovládní kletbou Imperius už (...) vzpamatovali, (...) Smrtijedi prchají a jsou postupně všichni zatýkáni, (...) z Azkabanu propouštějí nevinné vězně (...),“³⁵⁵ a tedy kouzelnický svět účinně procítá z oné dlouhé noční můry v podobě Voldemortovy krutovlády.

Jelikož bylo za pomoci magických prostředků potlačeno zlo a podařilo se znovunastolení rovnováhy v kouzelnickém společenství, můžeme tento konečný – osudový – zápas, jenž do čarodějných dějin světa Harryho Pottera vstoupil pod názvem *bitva o Bradavice*, považovat za *tikun olam*. O *tikunu* bylo již pojednáno v historické sekci v kontextu nápravy Božské sféry. V případě *tikun olam* se pak jedná o „nápravu světa“ ve smyslu světa pozemského, tedy toho, v němž žijeme. Vnímání tohoto konceptu společně s jeho definicemi prošlo řadou obměn.³⁵⁶ V současnosti je *tikun olam* obecně rozšířen (i mimo judaismus)³⁵⁷ coby prostředek, pomocí něhož je usilováno o nápravu společnosti a dosažení sociální spravedlnosti. Tento cíl si mimo jiné klade i současná komunita příznivců židovské magie, sdružující se v americké Kalifornii pod označením *Jewitches*.³⁵⁸

2.3 Vnitřní vs. vnější úroveň zápolení

Ve výše uvedeném rozčlenění boje proti zlu na tři specifické roviny lze pozorovat tendenci prolínající se všemi úrovněmi, na niž se nyní zaměříme ještě zvlášť. Můžeme v tomto případě hovořit o jakémsi „alternativním“ či doplňujícím“ dělení na boj „vnitřní“, odehrávající se v nitru jednotlivce, jenž je magicky propojen s bojem „vnějším“, kdy zlo v té či oné podobě člověka ohrožuje zvenku.

2.3.1 Ajin hara

Na „vnitřní“ a „vnější“ dělí síly, vycházející z nitra člověka, jež má ten který jedinec možnost „vyslat ven“, také přední britská antropoložka Mary Douglas ve své zásadní

³⁵⁴ Relikvie smrti, str. 617.

³⁵⁵ *Tamtéž*.

³⁵⁶ Pro přehlednou reflexi vývoje *tikun olam*, viz ROSENTHAL, Gilbert S.: „Tikkun ha-Olam – The Metamorphosis of a Concept“. *The Journal of Religion*. 2005, roč. 85, č. 2. Str. 214-40.

³⁵⁷ *Tamtéž*, str. 239.

³⁵⁸ O *Jewitches* bude podrobněji pojednáno v následující kapitole.

publikaci *Purity and Danger – An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*.³⁵⁹ Mezi „vnější“ řadí takové záležitosti, jichž musí člověk užívat vědomě – tedy různá zaklínadla, zařikávání, požehnání, kletby či kouzelné formule, zatímco ty „vnitřní“ se skrývají v jeho psýše, a patří k nim různá „mimořádná“ (čarodějná) nadání či tzv. „zlé oko“.³⁶⁰

V tomto kontextu může být oko vnímáno jako brána, skrze niž „zlé“ vstupuje dovnitř bytosti, ovšem může tudy také vycházet ven k zamýšlené (či bezděké)³⁶¹ oběti. „Zlé oko“ představuje zvěcnění závistivé touhy a zlovůle, která může u oběti vyvolat všelijaké fyzické neduhy, přivolat na ni nejrůznější neštěstí, ba dokonce zapříčinit její smrt.³⁶² Tradice „zlého oka“, tedy působení temných sil lidského, nadpřirozeného i zvířecího původu, má pradávno počátky, jejichž kořeny sahají až do období antiky.³⁶³ Její rozšířenost je dodnes patrná napříč rozličnými kulturami. Prominentním příkladem jejího vlivu může být tzv. „paroháč“,³⁶⁴ gesto, které je leckdy ne zcela správně označováno za „satanův pozdrav“.³⁶⁵

Judaismu, kde je „zlé oko“ známo pod jménem *ajin hara*, byla tato myšlenka dle tvrzení některých autorit představena talmudickými rabíny, ovlivněnými babylonským prostředím.³⁶⁶ Některým rabínům byly dokonce v Talmudu dovednosti, které spadají

³⁵⁹ Kniha se umístila na seznamu 100 nejvlivnějších publikací vydaných od druhé světové války, publikovaného roku 1995 britským deníkem *The Times*. V roce 2014 vyšla v českém překladu pod názvem *Čistota a nebezpečí – Analýza konceptu znečištění a tabu*.

³⁶⁰ DOUGLAS, Mary: *Purity and Danger – An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. New York: Routledge, 1984, str. 99.

³⁶¹ Douglas udává, že tyto vnitřní síly mohou být kontrolované i nekontrolované, a tudíž jejich působení nezávisí vždy na vůli jejich původce. Viz DOUGLAS, Mary: *Purity and Danger – An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*, str. 99.

³⁶² „Evil Eye“, str. 134. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 134.

³⁶³ SHRUT, Samuel D.: „Coping with the 'Evil Eye' or Early Rabbinical Attempts at Psychotherapy“, str. 202. *American Imago*. 1960, roč. 17, č. 2. Str. 201-13.

³⁶⁴ O rozšíření „paroháče“ v heavymetalové subkultuře se zasloužil hudebník Ronnie James Dio, který vystřídal Ozzyho Osbourne na postu zpěváka britské skupiny *Black Sabbath*. Gesto dle vlastních slov přejal od své italské babičky, kterou je v dětství viděl nesčetněkrát praktikovat právě za účelem odvrácení „zlého oka“. Tohoto posunku lze ovšem údajně využít také k vlastnímu seslání něčeho „zlého“. Dův komentář k tomuto tématu je možné shlédnout v dokumentárním filmu kanadského antropologa Sama Dunna *Metal – A Headbanger's Journey* z roku 2005.

Viz <https://www.youtube.com/watch?v=tozcgBDz6aA>, min. 37:52 – 38:55 [shlédnuto 22. dubna 2023].

³⁶⁵ HERMANŠKÝ, Martin, NOVOTNÁ, Hedvika: „Hudební subkultury“, str. 101. In JANEČEK, Petr (ed.): *Folklor atomového věku – Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2011. Str. 89-132.

³⁶⁶ SHRUT, Samuel D.: „Coping with the 'Evil Eye' or Early Rabbinical Attempts at Psychotherapy“, str. 204.

pod označení *ajin hara*, přisuzovány – jediným pohledem údajně dokázali proměnit člověka v hromadu kostí, v jiném případě pak to, nač pohlédli, v okamžiku vzplanulo.³⁶⁷

Joshua Trachtenberg rozlišuje mezi dvěma druhy *ajin hara*. První lze v podstatě vnímat doslovně – jedná se tedy o osoby mající „zlý pohled“, jehož upřením způsobují pohromu. Ve druhém případě hovoří o jevu, pro nějž používá německého označení „berufen/beschreien“.³⁶⁸ Tento vychází z premisy, v níž nadpřirozené bytosti stojí v roli protivníků lidí, kterým závidí jejich radosti a úspěchy. Z tohoto důvodu musí člověk žít v neustálé obavě ze závidí ostatních – lidských i nadpřirozených bytostí – a tedy z jejich „zlého oka“.³⁶⁹

Proti „zlému oku“ existuje samozřejmě celá řada obranných prostředků, jež lze rozdělit do dvou základních kategorií. První představují opatření „preventivní“. V tomto případě je člověk nabádán, aby se choval pokud možno skromně a nevystavoval na odivnic, co by mohlo vzbudit závist. V souladu s tímto doporučením byla novorozeňatům, která patří k jedincům, jimž ze strany *ajin hara* hrozí největší nebezpečí, mnohdy dávána „škaredá“ jména, případně byla miminka přikrývána otrhaným pytle, čímž měla být eliminována jejich atraktivita pro závistivé „oko“.³⁷⁰ Druhou kategorií pak tvoří prostředky „protiútočné“, které je třeba zapojit, selže-li „prevence“ a člověk, případně jeho majetek či zvíře, se skutečně ocitne v situaci, kdy je vystaven vlivu „zlého oka“. „Zlý pohled“ může být odražen za pomoci zrcadla, případně *vyděšen* a zahrán obscénním gestem či amuletem opatřeným svatým veršem.³⁷¹ Talmud³⁷² doporučuje tomu, kdo se bojí zlého oka, aby si dal pravý palec do levé ruky a levý palec do pravé ruky,³⁷³ přičemž má recitovat magické zařikávání následujícího znění: „já [jméno] syn [jméno] pocházím ze sémě Josefova, jemuž zlé oko nemůže uškodit.“³⁷⁴ V určitých

³⁶⁷ TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion*. New York: Atheneum, 1975, str. 55.

³⁶⁸ „Berufen“ = povolat, „beschreien“ = zakřiknout. Dalo by se tedy dedukovat, že si člověk v tomto případě ono neštěstí sám přivolává.

³⁶⁹ TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion*, str. 54.

³⁷⁰ NOY, Dov: „Evil eye“, str. 998-9. In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 6, 1973. Str. 997-1000.

³⁷¹ *Tamtéž*.

³⁷² Pesachim 110a, Berachot 55b.

³⁷³ BLOOM, Maureen: *Jewish Mysticism and Magic – An Anthropological Perspective*. Abingdon: Routledge, 2007, str. 128.

³⁷⁴ Vlastní překlad na základě citace v BLAU, Ludwig: *Das Altjüdische Zauberwesen*. Budapest: Gregg Publishing, 1898, str. 155.

situacích je možno účinek „zlého oka“ odvrátit či *přebít* působením pohledu zbožného člověka.³⁷⁵

„Oko“, „pohled“ či „zrak“ mají svou roli i v magii kouzelného světa Harryho Pottera. Hned v prvním ročníku se společně s Harrym dozvídáme, že chce-li čaroděj někoho uřknout, musí pronést příslušné zaklínadlo a „*nesmí[...] přitom z toho druhého ani na chvíli spustit oči.*“³⁷⁶ Pohled do očí je také většinou nezbytný při *nitrozpytu*, praktice, pomocí které lze „*proniknout k pocitům a vzpomínkám v mysli někoho jiného.*“³⁷⁷ Výjimkou je Harryho propojení s Voldemorem, díky němuž čas od času vidí, na co Pán zla právě myslí. Naneštěstí toto spojení funguje oběma směry, a Voldemort je tak schopen Harrymu podsunout falešné vidiny, pomocí nichž jej vyláká do nebezpečí.

Doslovné ztělesnění „zlého oka“ pak představuje bazilišek – bájný netvor, žijící v Tajemné komnatě, jehož nejnebezpečnější zbraní nejsou jeho dlouhé jedovaté zuby, nýbrž vražedný pohled, jenž způsobuje okamžitou smrt vyhlédnuté oběti.³⁷⁸ K tomu, aby byl člověk skutečně ohrožen na životě, je ovšem zapotřebí přímý pohled z očí do očí – není tomu tedy tak, že by zemřel každý, na nějž se obrovitý plaz podívá. Tuto skutečnost si uvědomila Hermiona, která se vybavila kapesním zrcátkem, jehož pomocí v okamžiku ohrožení odrazila nejhorší účinky baziliškova „zlého oka“. Tím, že jeho pohled zahlédla nikoliv čelně, nýbrž v zrcadlovém odrazu, snížila sílu jeho působení a nepřišla tak o život, nýbrž byla pouze dočasně proměněna v kámen.³⁷⁹

Zrcadlo, které odráží působení zla, jež se snaží proniknout do nitra oběti, zpět ven, můžeme tedy považovat za obranný prostředek proti „zlému oku“, který je společný jak judaismu, tak světu Harryho Pottera. Zde ovšem podobnost končí, neboť v židovské magii nejrozšířenější způsob ochrany – amulet – se na stránkách *potterovských* příběhů přílišné obliby netěší. Není sice nikde explicitně vyjádřeno, že by se amulety neměly nikdy používat a že žádné z nich nefungují, ovšem ze skutečnosti, že ani jedna z tzv. „hlavních“ postav nikdy žádným fyzickým předmětem, který by působil odpudivě na temné síly, nedisponuje, lze usuzovat, že se nejedná o příliš rozšířenou

³⁷⁵ TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion*. New York: Atheneum, 1975, str. 56

³⁷⁶ Kámen mudrců, str. 180.

³⁷⁷ Fénixův řád, str. 490-1.

³⁷⁸ Tajemná komnata, str. 244.

³⁷⁹ Tajemná komnata, str. 245.

a účinnou záležitostí. Dalším podpurným argumentem této teze by mohl být kontext, v němž jsou amulety v oněch několika málo pasážích zmíněny. Ze všech sedmi knih se o amuletech hovoří pouze v *Tajemné komnatě* a na začátku *Prince dvojí krve*. V *Tajemné komnatě* se nejprve holedbá ješitný profesor Lockhart tím, že vybavil obyvatele jisté vesničky amulety, čímž je ochránil před blíže nespecifikovanými útoky.³⁸⁰ Skutečnost, že se z Lockharta vyklubal neschopný podvodník, který se živil psaním knih o hrdinských činech druhých lidí, jež si přisvojil, nestaví praxi využití amuletů do příliš příznivého světla. Nejinak je tomu pak o několik kapitol později, poté, co dojde k prvnímu útoku baziliška na jednoho ze studentů, kdy se „za zády učitelů (...) rozbujel obchod s talismany, amulety a jinými prostředky, které měly chránit toho, kdo je nosil.“³⁸¹ Jelikož se jednalo o předměty typu „velik[á], odporně páchnoucí cibul[e], špičatý nachový krystal [či] pološnilý ocas z čolka“,³⁸² opět můžeme předpokládat, že jejich působení není bráno příliš vážně. V šestém díle pak atmosféry strachu a nejistoty, jež se mezi čarodějným lidem šíří, využívají nejrůznější podvodní obchodníci, kteří na svých „pochybných malých stáncích“ nabízejí stříbrné amulety na řetězech, jež mají nositele ochránit před „zlými bytostmi“ jako jsou vlkodlaci, mozkomorové či neživí.³⁸³ Zde můžeme bezpečně vycházet z jejich neúčinnosti, neboť Ronův tatínek, pan Weasley, si při pohledu na ně posteskuje, že není ve službě, a tudíž *stánkaře* za jejich pokoutní prodej nemůže zatknout.

V potterovském univerzu je nejlepším talismanem nikoliv hmotný artefakt, nýbrž to, co má ten který čaroděj ve svém nitru. K tomu se musí uchýlit, chce-li uspět v odražení nepřátelského útoku. Kromě kletby *Imperius*, kdy člověk musí disponovat vnitřní silou, má-li jí vzdorovat, a mozkomorů, k jejichž zahnání je zapotřebí koncentrace na mimořádně silnou šťastnou vzpomínku, je třeba zde zmínit ještě boj proti bubákům, který funguje na podobném principu. Nikdo netuší, jak takový bubák sám o sobě vypadá, neboť při setkání s lidmi na sebe okamžitě bere podobu toho, čeho se ten který čaroděj bojí nejvíce. K jeho zapuzení či úplnému zničení je zapotřebí smích. Proto jej kouzelník musí pomocí zaříkávadla *Riddikulus* přimět, aby se proměnil v něco,

³⁸⁰ *Tajemná komnata*, str. 123.

³⁸¹ *Tajemná komnata*, str. 159.

³⁸² *Tamtéž*.

³⁸³ *Princ dvojí krve*, str. 95.

co mu připadá legrační, a to tak, že si v okamžiku pronesení formule v duchu onu vtípnou podobu, v níž má být bubák transformován, soustředěně představuje.³⁸⁴

2.3.2 Satan a jeho vnitřně-vnější působení

Strůjcem zla, jenž může být v rámci judaismu alternativně vnímán jak „uvnitř“ tak „vně“ člověka, je výše pojednaný židovský *Temný pán*, který svádí lidi na scesti a zapříčiňuje se o chaos a neštěstí, tedy Satan, jenž je v Talmudu ztotožňován s *jecer hara* a andělem smrti.³⁸⁵ Pro Maimonida Satan představuje metaforu nedostatku či absence vědění,³⁸⁶ z něhož pramení vše zlé, co lidé činí.³⁸⁷ V *Průvodci zbloudilých* naznačuje v souvislosti s charakteristikou proroků ideál, jenž tkví v absenci „nižších tužeb“, tedy čehokoliv, co člověku přináší potěšení skrz dotyk.³⁸⁸ *Jecer* je pak v tomto kontextu možné chápat jako kolektivní jev a tedy nikoliv záležitost jedince, neboť nás – tedy lidstvo – spojuje nejen vzájemně, nýbrž i s jinými živými tvory, čímž nás v podstatě staví na úroveň „nižší formy existence“, fungující v područí vlastních pudů.

Kabala k této problematice zaujala poněkud jiné stanovisko. Satan, jak již víme, ovládá vnější říši *sitra achra*, která je protipólem Božské sféry. Zde vstupuje do hry Maimonidem zatracovaný „nízký pud“. Obě sféry totiž dle kabalistů mohou být příznivě či nepříznivě ovlivňovány sexuální aktivitou lidí na zemi. Dle španělské kabaly jsou neřízený pohlavní pud, zlo a říše démonů vzájemně mytologicky propojeny, přičemž nevhodné sexuální chování temné kosmické síly podněcuje a přidává jim na moci.³⁸⁹ Dalo by se tedy říci, že *jecer* v podobě pohlavního pudu člověka magicky propojuje se Satanem a jeho říší. Naopak řádné sexuální chování napomáhá harmonizaci vztahů mezi jednotlivými prvky Božství, a rovněž mezi Bohem a lidstvem.³⁹⁰ Pro Luriu představovala manželská soulož jeden z nejpřímějších a nejefektivnějších prostředků k nápravě kosmu, ovšem pouze za předpokladu, že byla přísně dodržována stanovená pravidla a nařízení, v první řadě pak předpisy týkající se času, kdy je vhodné mít

³⁸⁴ Vězeň z Azkabanu, str. 120-1.

³⁸⁵ Baba batra 16a.

³⁸⁶ HARVEY, Warren Z.: „Three Theories of the Imagination in the 12th Century Jewish Philosophy“, str. 300-301. In PACHECO, Maria C. a Jose F. MEIRINHOS (eds.): *Intellect et imagination dans la Philosophie Médiévale*. Turnhout: Brepols, 2006. Str. 287-302.

³⁸⁷ Průvodce zbloudilých III:11.

³⁸⁸ Průvodce zbloudilých II:36.

³⁸⁹ FINE, Lawrence: *Physician of the Soul, Healer of the Cosmos – Isaac Luria and his Kabbalistic Fellowship*. Stanford: Stanford University Press, 2003, str. 174.

³⁹⁰ *Tamtéž*.

pohlavní styk.³⁹¹ Za nejpříznivější označil šabatovou noc, neboť v tu dobu údajně sestupují nové duše, čili je nejvyšší šance, že manželé počnou zdravé, zbožné a intelektuálně nadané dítě.³⁹² Dodržováním pravidel manželé dle učení kabaly přesným a předvídatelným způsobem stimulují sféru *sefirot*, čímž na ni působí jako *tikun*.³⁹³

V příbězích Harryho Pottera jsme mohli pozorovat jistou paralelu k takovému *zlolajnému* vnitřně-vnějšímu „pudovému“ působení v kontextu výše pojednaného dilematu hlavního hrdiny, tkvícího v Harryho vztahu k sestře jeho nejlepšího přítele.³⁹⁴

³⁹¹ FINE, Lawrence: *Physician of the Soul, Healer of the Cosmos – Isaac Luria and his Kabbalistic Fellowship*. Stanford: Stanford University Press, 2003, str. 199.

³⁹² *Tamtéž*, str. 197.

³⁹³ *Tamtéž*, str. 201.

³⁹⁴ Viz 2.1.1 Osobní úroveň – jecer.

3. Jewitches – současná komunita příznivců židovské magie

Pojem *Jewitch/Jewitches* se objevuje v internetových archivech až kolem přelomu druhého a třetího tisíciletí, tedy v době, kdy se *Harry Potter* těšil značného rozmachu popularity. Na základě této skutečnosti se nabízí úvaha, že nejedem židovský příznivec po přečtení knih propadl kouzlu příběhů o mladém čaroději a zatoužil po tom, aby se magie stala stejně tak běžnou součástí jeho života, jako je tomu u Harryho. Jelikož židovství disponuje vlastní nesmírně dlouhou a bohatou magickou tradicí, nemusel za tímto účelem svou pozornost obrátit nikam dál než k vlastnímu kulturnímu dědictví. Z tohoto důvodu se můžeme domnívat, že se *Harry Potter* stal jistým faktorem, jenž zažehl zájem o židovskou magii, který následně vedl k růstu *Jewitch* komunity.

Za účelem potvrzení či vyvrácení této hypotézy jsme s žádostí o spolupráci kontaktovali zástupce dvou v současné době fungujících internetových domén, jež *Jewitch* komunitu na svých domovských webových stránkách – případně sociálních médiích – sdružují. Komentář k procesu komunikace společně s objasněním, proč nebylo možné dojít k uspokojivému závěru, bude následovat po krátkém představení této relativně nové komunity.

3.1 Stručné představení fenoménu Jewitches

Jak již bylo naznačeno, nepatří v judaistickém prostředí kouzla a magické rituály pouze do dob minulých až dávných. O tom, že se nejedná pouze o ústně či písemně předávané *tradovánky*, o jejichž původu by bylo lze sáhodlouze odborně debatovat, svědčí během posledních dvou dekad v amerických židovských komunitách³⁹⁵ pozvolna se rozvíjející fenomén zastřešený v anglickojazyčném prostředí v předchozí kapitole zmíněným termínem *Jewitches*.³⁹⁶ Tak jako vše ostatní, co nás na tomto světě obklopuje, i „čarodějnictví“ prošlo jistým procesem modernizace, a tak se magické praktiky i učení přesunuly z lesních mýtin, palouků či uzavřených studoven do online prostředí, a médiem, předávajícím tajemství kouzelných nauk, se namísto hustě popsaných stránek obsáhlých grimoárů stal blogový příspěvek publikovaný na webu.

³⁹⁵ Jedná se především o území severní Kalifornie a Los Angeles.

³⁹⁶ Jde o slovní hříčku sestávající z anglických výrazů *Jewish* (židovská) + *Witch* (čarodějka).

Při zběžném *googlení* výrazu „Jewitches“ internet příliš pestrou paletu výsledků nenabídne, rozhodně však nemlčí zcela. Nejstarší dohledatelné webové prostředí sloužící ke sdružování podobně smýšlejících jedinců inklinujících k židovské magii představuje stránka *jewitchery.com*,³⁹⁷ jež vznikla na samém počátku třetího tisíciletí za účelem otevřeného dialogu a výměny názorů či zkušeností. Poslední datované příspěvky přístupné nezaregistrovanému návštěvníkovi pochází z přelomu let 2003/2004, tudíž tento zdroj nelze považovat za aktuální, nicméně si zmínku vysloužil tím, že se jedná dost možná o nejstarší dohledatelnou internetovou zmínku pojmu „Jewitches“.

Nezisková organizace Jewish Women's Archive publikovala 29. listopadu 2006 článek pisatelky Jordan Namerow s názvem *Jewitches and Jew-U's*,³⁹⁸ v jehož závěru autorka pokládá otázku, zda by příslušnice³⁹⁹ *Jewitch* komunity šla do synagogy a sebe samu identifikovala coby Židovku. Diskuse pod textem odhaluje, že odpovědí je jasné ano, neboť zájem o *Jewitchery*⁴⁰⁰ se u většiny komentujících příspěvatelek dle jejich slov přirozeně odvíjel od tradičního studia židovských textů, především pak kabaly.

V současné době jsou virtuálním domovem skýtajícím zázemí židovsko-čarodějným záležitostem dvě webové adresy velmi podobného znění, a sice *jewitch.org*⁴⁰¹ a *jewitches.com*.⁴⁰² Ačkoliv *jewitch.org* v té či oné podobě⁴⁰³ funguje již od roku 2014 a je více otevřená zájemcům široké veřejnosti, počet⁴⁰⁴ příznivců či následovníků je – alespoň v online prostředí – výrazně nižší, než je tomu u *jewitches.com*. *JeWitch Collective*⁴⁰⁵ pořádá ve spolupráci s rozličnými uskupeními brojícími proti sociálním nespravedlnostem všemožných druhů⁴⁰⁶ společná setkání na území severní Kalifornie, která přes variující programní náplň a počet účastníků pojí jeden společný jmenovatel, a sice již předestřený *tikun olam*.

³⁹⁷ www.jewitchery.com/index.html

³⁹⁸ NAMEROW, Jordan: „Jewitches and Jew-U's.“ 29. listopadu 2006. *Jewish Women's Archive*. www.jwa.org/blog/jewitches [citováno 22. října 2022].

³⁹⁹ Skutečně používá anglického ženského zájmena „herself“, čili z této komunity nepřímou vylučuje příslušníky jiného než ženského pohlaví, což, jak bude patrné později, pro *Jewitch* komunitu představuje zásadní problém.

⁴⁰⁰ Židovské čarodějnictví.

⁴⁰¹ www.jewitch.org

⁴⁰² www.jewitches.com

⁴⁰³ Komunita původně fungovala na dnes již samostatně neexistující stránce *JeWitchCamp.org*.

⁴⁰⁴ Facebooková stránka má k 23. dubnu 2023 přibližně 1800 sledujících, na Twitteru či Instagramu komunita činná není.

⁴⁰⁵ Název komunity fungující pod www.jewitch.org.

⁴⁰⁶ K důležitým tématům v tomto kontextu se řadí mimo jiné antisemitismus, klimatická změna, LGBTQ práva, policejní brutalita, chudoba či bílý supremacismus.

Kdo vůbec je/může být *Jewitch*? Na tuto otázku odpovídá *JeWitch Collective* jednoznačně: kdokoliv, kdo se jí/m⁴⁰⁷ být cítí. Jasně definice pojmů jako je „magie“ či „čarodějnictví“ jsou příliš svazující, a tudíž odporují konceptu inkluze tohoto uskupení, jež dělá vše pro to, aby se každý člen cítil co možná nejpohodlněji.⁴⁰⁸ Uskupení se pak samo definuje coby „*community of Jews, Pagans, and allies that draws on Earth-based magick*“⁴⁰⁹ a zdůrazňuje respekt k individuálnímu vnímání a nazírání na tuto problematiku.

Na rozdíl od *JeWitch Collective*, na jejichž stránkách není jmenovitě zmíněna žádná vůdčí osobnost,⁴¹⁰ *Jewitches.com* je dílem jediné osoby – Zo Jacobi. Jacobi vyrůstala v Los Angeles v rodině praktikujících Židů. Témata z oblasti židovské magie ji provázela od raného dětství, neboť její rodiče praktikovali učení kabaly, svou pozornost také směřovali k metafyzice, folkloru a mytologii.⁴¹¹ S přibývajícím věkem dle vlastních slov s úžasem pozorovala, jak málo toho její židovští vrstevníci vědí o vlastním původu, alespoň tedy z magického/folklorního úhlu pohledu. V roce 2020 se pak rozhodla realizovat svůj plán seznámit širší (především pak židovskou) veřejnost se záležitostmi jejímu srdci tak blízkými, a sice prostřednictvím blogu, jehož příspěvky sama sepisuje a opatřuje podrobným soupisem literatury, dále pak pomocí podcastu, v němž podrobněji (a leckdy za účasti přizvaných hostů) probírá témata z článků publikovaných na blogu, a v neposlední řadě díky širokému dosahu populárních sociálních médií. Ačkoliv je na tom její oficiální facebooková stránka se sledovaností ještě o něco hůře než *JeWitch Collective* – za dva roky své existence upoutala pouze necelých 1700 uživatelů, a twitterový účet, zřízený v červenci loňského roku, má pak přibližně o pouhé dvě desítky pravidelných čtenářů zde publikovaných příspěvků více, oficiální *Jewitches* Instagram takřka denně předkládá kouzelně laděné příspěvky téměř

⁴⁰⁷ Přestože „witch“ může implikovat čarodějku ženského pohlaví, genderová specifikace je v této komunitě velmi citlivým tématem.

⁴⁰⁸ *JeWitch Collective* si zakládá na své diverzitě, především je pak kladen důraz na transgender-přátelské („transgender-friendly“) prostředí. Jedním ze zásadních požadavků na participující je pak naprostá „bezvůňovost“, jelikož stále více lidí sužují nejrůznější alergie, zapříčiněné umělými a chemickými přípravky, jež velká část populace dennodenně používá. Na stránce je k dispozici i odkaz na seznam přípravků (např. mýdla, prací prostředky apod.), které mohou účastníci používat, aniž by tím potenciálně ohrozili někoho ze svých kolegů.

⁴⁰⁹ www.jewitch.org/about-us.html

⁴¹⁰ Naopak je zdůrazněno, že jedná o kolektivní počin, který je neustále vyvíjen a dotvářen každým nově přichozím členem.

⁴¹¹ ROMÁN, Rachel: „The season of the Jewitch: Meet the occultists who blend witchcraft and Jewish folklore.“ 27. října 2021 *Jewish Telegraphic Agency*. www.jta.org/2021/10/27/culture/the-season-of-the-jewitch-meet-the-occultists-who-blend-witchcraft-and-jewish-folklore [citováno 22. října 2022].

padesáti tisícům sledujících.⁴¹² Komu by snad všechny doposud vyjmenované zdroje nepřišly dostačující, má možnost si na stránce *patreon.com*⁴¹³ zaplatit členství, a dle výše měsíčního příspěvku je mu pak otevírán přístup k dalším – veřejně nepublikovaným – článkům a osobnějším příspěvkům Zo Jacobi, jako jsou například fotografie, výklady Tarotu či její oblíbené veganské recepty.

Co se domény *jewitches.com* zastřešující již zmíněný blog i podcast týče, krom obého již zmíněného zde sídlí také autorčin internetový obchod, v němž nabízí (nejen) nejrozmanitější záležitosti upotřebitelné při magických rituálech, z nichž nejčteněji zastoupené jsou rozličné druhy koření a bylin, či svíčky. Dále zde zájemce může pořídit ochranné i ozdobné šperky či papírenské potřeby jako jsou deníky, diáře, nálepky či přáníčka, a v neposlední řadě si pak praktikující jedinci mohou vybrat z několika variant balíčků tarotových karet, z nichž jeden – tzv. *Lilien Deck*⁴¹⁴ – vytvořila sama Zo Jacobi z obrázků téměř před sto lety zesnulého židovského umělce Ephraima Mosese Liliena,⁴¹⁵ aby upokojila nejen vlastní touhu po tarotovém balíčku, jenž by rezonoval s její židovskou identitou.

Blog, podcast a e-shop zdaleka nejsou to jediné, co *jewitches.com* návštěvníkům nabízí. Vzdělání chtivým zájemcům předkládá sekce knihovna⁴¹⁶ přehled výběru literatury o židovské magii, z něhož bych na tomto místě pro ilustraci uvedla alespoň ty, z nichž je v předložené práci čerpáno, tedy *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic and Mysticism*⁴¹⁷ či Trachtenbergovu publikaci, jež náleží na poli bádání o židovské

⁴¹² Veškeré číselné údaje platí k 22. dubnu 2023. Od října 2022, kdy práce na tomto příspěvku započala, počet instagramových fanoušků vzrostl téměř o 5 000, na facebooku a twitteru čísla *poposkočila* v řádech stovek.

⁴¹³ www.patreon.com/jewitches

⁴¹⁴ www.jewitches.com/products/the-lilien-deck

⁴¹⁵ Ephraim Moses Lilien (1874 – 1925) byl rakouským ilustrátorem a grafikem. Studoval na vídeňské *Akademie der bildenden Künste*. Ve dvaceti letech se uchytil v Mnichově coby karikaturista, o tři roky později si začal budovat pověst knižního ilustrátora v Berlíně. Dále pak působil coby ilustrátor, editor, a manažer starající se o propagaci v berlínském vydavatelství *Juedischer Verlag*, na jehož založení se spolupodílel. Patřil mezi první z umělců, jež se zapojili do sionistického hnutí. Navázal úzkou spolupráci s Theodorem Herzlem. V roce 1905 se stal členem výboru pro založení Becalelovy akademie umění a designu v Jeruzalémě, na níž také několik měsíců pedagogicky působil. Palestinu naposledy navštívil coby poručík rakousko-uherské armády během první světové války. Viz WERNER, Alfred: „Lilien, Ephraim Moses“ In ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. Vol. 11, 1996. Str. 239-40.

⁴¹⁶ www.jewitches.com/pages/library

⁴¹⁷ DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publicatins, 2016.

magii ke klasice – *Jewish Magic and Superstition: a Study in Folk Religion*.⁴¹⁸ O tom, že primárním cílem Zo Jacobi je rozšiřování obzorů jejích internetových příznivců svědčí i oddíl nazvaný *Antisemitism Education*,⁴¹⁹ v němž autorka přehledně a výstižně za pomoci ilustrativních obrázků předesílá nástrahy nevhodného až nesnášenlivého chování, s nímž se mohou uživatelé nejen sociálních sítí denně setkávat, aniž by si uvědomovali, o jak závažný obsah – leckdy schovaný v podtextu – se jedná.

Pod zkratkou FAQ⁴²⁰ se skrývá seznam otázek, se kterými se na autorku její příznivci obrazejí nejčastěji, případně takových, o nichž Zo předpokládá, že je jejich zodpovězení pro všestranně uspokojivý chod stránek relevantní. Většina z nich se vztahuje k povšechním záležitostem souvisejícím s provozem obchodu, nicméně druhá část se zabývá problematikou závažnější, a sice, kdo vlastně může židovskou magii praktikovat. Pro Zo Jacobi jdou religiózní aspekty judaismu, tedy i víra v Boha, s magií a čarodějnictvím – případně mystickou tradicí – ruku v ruce, tudíž se na rozdíl od kolegů z *JeWitch Collective* zdráhá přijmout do *kruhu zasvěcenců* kohokoliv a doporučuje důkladnou konzultaci s rabínskou autoritou. V samotném závěru pak osvětluje, proč užívá výrazů „čarodějka“/„čarodějnictví“,⁴²¹ přestože mnoho lidí se těmito termíny vyhýbá, neboť s sebou stále nesou hořkou pachut' historické konotace, která v minulosti sloužila coby další z řady důvodů k pronásledování židovské populace. Dle jejího mínění slouží označení „čarodějka“ coby sebe-identifikátor, a je zcela v pořádku, že se mnoho lidí, kteří smýšlí či praktikují v podobném duchu, raději přiklání k pojmům „židovští praktikující“, „mystici“, „mudrcové“ či zkrátka jen „Židé“.

3.2 Pokus o získání dat od Jewitch komunity

Primárním cílem této části mělo být vyhodnocení analýzy dat získaných komunikací s osobami, jež samy sebe označují za *Jewitches*, na jehož základě mělo být stanoveno, zda a do jaké míry ovlivnily *potterovské* romány (případně jejich filmová zpracování) zájem o magii jako takovou – především pak magii v rámci dědictví vlastní kulturní

⁴¹⁸ TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion*. New York: Atheneum, 1975.

⁴¹⁹ www.jewitches.com/antisemitism-education

⁴²⁰ „Frequently asked questions“ – viz www.jewitches.com/faq

⁴²¹ *Witch/witchcraft*.

tradice, osobní identifikaci s termínem *Jewitch* a hodnotami, které zastřešuje, a v neposlední řadě s těmito jevy spojený růst *Jewitch* komunity.

V listopadu 2022 byly za tímto účelem podniknuty první kroky. Vedoucí předkládané práce, doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A., nejprve kontaktoval Zo Jacobi z *Jewitches.com*. Ve svém mailu krátce představil Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových, sebe i mne, pročež vznesl dotaz, zda bych se na ni mohla v rámci sběru dat pro bakalářskou práci obrátit s několika otázkami k danému tématu. Odpověď přišla kladná. Ms. Jacobi označila téma za fascinující a projevila ochotu zodpovědět mé otázky za předpokladu, že jí budou poskytnuty ve formě sepsaného seznamu, neboť z důvodu vysoké pracovní vytíženosti není v její kapacitě poskytnout rozhovor přes video chat. Tři týdny po zaslání otevřeného dotazníku jsem jej obdržela zpět vyplněný. Jelikož mým prvotním plánem byla dlouhodobější korespondence, v rámci níž by se Ms. Jacobi vyjádřila k doplňujícím dotazům, jež – jak jsem anticipovala – vyvstaly na základě původních odpovědí, koncipovala jsem první – krátký – seznam v duchu „zahřívacího kola“, tedy tak, že poznatky z něj výtěžné byly spíše obecného charakteru.

Za stěžejní informaci, již respondentka uvedla, považuji, že bývala velkou příznivkyní *Harryho Pottera*, knihy četla ve více jazycích, dokonce prý dovedla z paměti citovat celé pasáže, nicméně nyní se již mezi *potterovské* fanoušky neřadí. Doplňující otázka, z jakého důvodu na tento fiktivní kouzelný svět zanevřela, zůstala – stejně jako všechny ostatní – explicitně nezodpovězena. Výrazu „explicitně“ zde užívám záměrně, neboť jistého druhu odezvy se mi po určité době přece jen dostalo, a sice když Ms. Jacobi dne 13. března 2023 na svém blogu publikovala článek s názvem *Goblins, Jews, and Antisemitism*, v němž pojednává o skřetech a vyobrazení těchto v literatuře a jejím filmovém zpracování. Rozebírá zde pohádky bratří Grimmů, Shakespeara či dílo J. R. R. Tolkiena, v neposlední řadě pak i *Harryho Pottera*. Tuto sekci uvádí slovy „(...) *the Harry Potter series, written by a well-known bigot and transphobe* (...)“,⁴²² kterážto slova jsou poměrně jednoznačně interpretovatelná a tudíž

⁴²² JACOBI, Zo: *Goblins, Jews, and Antisemitism*, 13. března 2023.

Viz www.jewitches.com/blogs/blog/goblins-jews-and-antisemitism-1. Pozn.: v době publikace článku měl blog na jewitches.com poněkud jinou podobu – články byly stáhnutelné v pdf formátu a byly opatřovány datem vzniku. Citace pochází z verze stažené dne 14. března 2023.

můžeme otázku, zda její *rozčarování* vychází z příběhu samotného či má co dočinění s jeho autorkou, považovat do jisté míry za zodpovězenou.

V mezidobí, kdy jsme čekali na odpovědi od Ms. Jacobi, oslovil docent Visi i *JeWitch Collective* se stejným požadavkem. Tou dobou jsme již s panem docentem přehodnotili naši původní strategii a dospěli k závěru, že je-li naším cílem získat ucelenou představu o dané problematice, již by bylo lze považovat za objektivní, bude třeba získat co největší počet dat, za kterýmžto účelem bude vhodnější vytvořit „klikací“ dotazník, jež bychom distribuovali mezi příznivce *JeWitch Collective*.⁴²³ 1. prosince přišla přátelsky laděná odpověď jedné ze zástupkyň *JeWitch Collective*, v níž se nám dostalo příslibu kooperace; naše žádost byla dokonce předána osobám, jež by nám údajně mohly být nápomocny. V zápětí se skutečně jedna z nich ozvala s tím, že má zájem dotazník vyplnit. Když jsem však o několik týdnů později finální verzi dotazníku publikovala a odkaz s prosbou o jeho šíření a vyplnění zaslala jak jí, tak na oficiální e-mailovou adresu *JeWitch Collective*, nedočkala jsem se žádné odezvy. O nic lépe nepochodil ani docent Visi, jenž odkaz sdílel v chatu na jejich facebookové stránce. Počátkem března jsem proto podnikla poslední pokus o podnícení spolupráce. V emailu delšího rozsahu jsem znovu formulovala žádost o vyplnění dotazníku, kterou jsem tentokrát podpořila barvitějším vysvětlením mého záměru i důvodů k volbě tématu, přičemž jsem zdůraznila, že není mým úmyslem téma židovské magie jakkoliv zlehčit či snad dokonce zesměšnit, případně snad znevážit hodnoty jejich společenství. O dva dny později jsem zaznamenala dva vyplněné dotazníky a kratičkový email od představitelky *JeWitch Collective*, v němž oznamovala, že mi tedy dotazník vyplnila, nicméně se zdráhá jej publikovat na facebookové stránce či jakkoliv jinak šířit mezi členy a příznivci *JeWitch Collective*, „z důvodu autorčiny transfobie“,⁴²⁴ čímž byla veškerá další spolupráce a tím i naděje na přístup k cenným informacím efektivně ukončena.

Na základě dvou vyplněných „klikacích“ dotazníků a jednoho s otevřenými otázkami samozřejmě nelze tvořit žádné validní závěry, nicméně je jisté na místě alespoň poznamenat, že ani jeden z respondentů vliv *Harryho Pottera* na *Jewitch*

⁴²³ Zo Jacobi na otázku, zda by dotazník tohoto typu byla ochotná sdílet na svých sociálních médiích, nereagovala.

⁴²⁴ Výňatek z vlastního emailu: „because of the author’s transphobia“. Pisatelka také uvádí, že se její zdrženlivost netýká jen našeho dotazníku, nýbrž čehokoliv, co má nějakou spojitost s Harrym Potterem.

komunitu nevyklučuje. Oba „klikací“ respondenti znají „několik“ lidí, jejichž přístup k magii byl ovlivněn/inspirován světem *Harryho Pottera*,⁴²⁵ jež coby výchozí bod zájmu o magii a jejího případného hledání v rámci vlastní kultury opatrně připouští i Zo Jacobi, která tak ovšem činí pouze v obecném měřítku, nikoliv však specificky pro judaismus.⁴²⁶

Hlubší analýza těchto pár *vlaštovek* nemá na tomto místě význam, proto nezbývá než podotknout, že celý výzkum *ztroskotal* na neochotě separovat dílo, jež vzniklo několik let před propuknutím celé kontroverzní kauzy točící se kolem výroků J. K. Rowlingové na sociálních médiích,⁴²⁷ a které samo o sobě není závadného obsahu,⁴²⁸ od autorky, jejíž názory jsou částí veřejnosti vnímány jako problematické.

⁴²⁵ Viz příloha 4a a 4b.

⁴²⁶ Viz příloha 3.

⁴²⁷ Zhodnocení oněch kontroverzních výroků není pro tuto práci relevantní. V případě zájmu o písemné vyjádření J. K. Rowlingové k celé problematice, publikované na stránkách autorky dne 10. června 2020 viz www.jkrowling.com/opinions/j-k-rowling-writes-about-her-reasons-for-speaking-out-on-sex-and-gender-issues.

⁴²⁸ Což připouští i respondent/ka, je(n)ž u dvou otázek zdůrazňuje své rozhořčení nad údajnou transfobií J. K. Rowlingové.

Závěr

Fantastický svět Harryho Pottera vykazuje již na první pohled jisté podobnosti s tím židovským (reálným). V první řadě se v obou případech jedná o uzavřená společenství, která se kromě zákonů dané oblasti, jež jim je domovinou, řídí ještě vlastní soustavou předpisů a nařízení. Obě skupiny se vyznačují dlouhou a bohatou tradicí, v jejímž rámci generace Židů stejně jako čarodějů po staletí *vybrušují* své nauky a vědomosti, jež dále předávají svým potomkům.

V případě *potterovského* univerza je situace ovšem krapet komplikovanější, neb čarodějné schopnosti nejsou nutně dědičné a mohou se objevit i u jedinců, kteří se narodí do rodiny, v níž jakýkoliv náznak kouzelnické tradice zcela chybí. Tato skutečnost je výchozím bodem pro největší kontroverzi ve světě čar a kouzel, neb mnoho potomků starobylých kouzelnických rodů zastává přesvědčení, že by čarodějné nauky měly zůstat právě jen *v jejich rukou*, a zdráhají se nově přichozí do svého společenství přijmout. *Potterovské* příběhy však zdůrazňují, že „nováčci“ mají v Bradavicích i mimo ně své nezpochybnitelné místo, a co se dovedností a čarodějného nadání týče, tzv. „čistota krve“ není v žádném případě směrodatným faktorem.

Obě společenství dále spojuje určité dualistické pojetí dvou protikladných sil – tedy dobra a zla, jež se nacházejí v neustálém zápasu o nadvládu. Tento fenomén vychází z dualistického mýtu, jenž se v té či oné reinterpetaci během uplynulých staletí stal nedílnou součástí západní kultury. Je proto poměrně bezpečné vycházet z předpokladu, že se oklikami stal inspirací J. K. Rowlingové, a tedy může být označen za nejvýraznější nepřímý vliv judaismu na vznik románů o Harrym Potterovi. Přímý vliv židovské magie na *potterovské* příběhy dle očekávání nebylo lze identifikovat.

Otázka, zda *Harry Potter* mohl jakýmkoliv způsobem ovlivnit magický svět judaismu, je relevantní pouze v kontextu 21. století.⁴²⁹ Z tohoto důvodu se pro bližší výzkum ideální cílovou skupinou jevila komunita, jejíž členové sami sebe označují za židovské čaroděje/čarodějky – tedy *Jewitches*. Na základě odpovědí získaných prostřednictvím dotazníku měla vyvstat komplexnější představa o tom, jak vliv fiktivních příběhů a prolínání světa Harryho Pottera s jejich vlastním vnímají a hodnotí členové židovské čarodějné komunity. Dotazník měl objasnit, zda se respondenti

⁴²⁹ Případně ještě posledních 2-3 let století uplynulého.

domnívají, že četba globálně populárních *potterovských* románů mohla vést k růstu *Jewitch* komunity, a pakliže ano, zda toto považují za pozitivní jev. V neposlední řadě pak mělo být zodpovězeno, zda – alespoň některé – hlavní hodnoty v příbězích mladého kouzelníka rezonují s tím, co respondenti vnímají jako stěžejní hodnoty judaismu.

Ač se situace zpočátku vyvíjela slibně a zastupitelé komunity po prvotním kontaktu projevíli ochotu spolupracovat a na výzkumu se podílet, realita vypadala docela jinak. Po zaslání dotazníku a žádosti o jeho sdílení s ostatními členy došlo ze strany židovských čarodějů/čarodějek k naprostému odmítnutí, jež bylo prolomeno až po opakovaném urgování a důkladném vysvětlení, proč je jejich participace nezbytná – a to pouze za účelem strohého vysvětlení, že dotazník nebude možné šířit, a sice z důvodu názorů J. K. Rowlingové, jež *Jewitches* vnímají coby urážlivé pro transgender komunitu. Na základě absolutního minima vyplněných dotazníků nebylo možné učinit jakékoliv závěry, a tak hypotéza, že se někteří Židé či Židovky po přečtení *Harryho Pottera* rozhodli hledat více magie v rámci vlastní tradice, zůstává pouhou domněnkou. Namísto toho se však poněkud překvapivě ukázalo, že – snad ve snaze zůstat korektní a nikoho se nedotknout – došlo v americké *Jewitch* komunitě k tabuizaci *Harryho Pottera* i všeho, co s ním a s jeho autorkou souvisí.

Na rozdíl od problematiky vzájemného ovlivňování nebylo u zkoumání paralelních struktur vymezených zápolením „dobra“ a „zla“ zapotřebí externího přispění, a tudíž by se snaha o „odhalování“ podobností na základě primární i sekundární literatury dala označit za poměrně úspěšnější. V obou případech můžeme hovořit o jisté symetrii mezi mocnostmi „dobra“ a „zla“, v židovské tradici představovanými sférou Božských *sefirot* a jejím protipólem říší *sitra achra*; v *potterovských* románech proti sobě stojí dvě obdobně strukturované skupiny – Fénixův řád a Voldemortova armáda tvořená smrtijedy a jejich temnými spojenci.

Základním východiskem, od něhož se zápolení „dobra“ a „zla“ odvíjí, je původ „zlého“, jež v judaismu předkládá již zmiňovaný dualistický mýtus. Tento je v Harrym Potterovi reflektován v příběhu narození lorda Voldemorta, přičemž bytosti „vyššího řádu“, jež v mýtu představují Boží poslové, zde ztělesňuje čarodějka ze starobylého kouzelnického rodu. Stejně jako andělé pod vlivem chtíče zneužili svého postavení a svedli pozemské ženy, *omámí* Meropa „obyčejného“, leč nesmírně pohledného

člověka, a z jejich spojení vzejde nejstrašlivější černokněžník všech dob, tedy v podstatě takový „mytologický démon“, z něhož vychází zlo a utrpení lidstva.

Zápas proti „zlu“ je uskutečňován na třech značně vzájemně se prolínajících rovinách, a sice na „osobní“, kdy u *potterovských* hrdinů můžeme vnímat judaistické *jecer hara*, tedy vnitřní inklinaci k špatnému jednání, „globální“ a „osudové“ (u *Harryho*) či „mytologické“ (v judaismu). Propojení „vnitřního“ a „vnějšího“ světa v souvislosti s manifestací „zla“ je rovněž patrné v obou zkoumaných světech. Zde se jeví výrazným společným jmenovatelem židovské pojetí *ajin hara*, tedy „zlé oko“, jež má několik svých obdob i v knihách J. K. Rowlingové.

Strukturálních podobností se tedy podařilo určit hned několik, tyto pak doplňují dílčí aspekty, nesoucí společné rysy. Právě tak je ovšem důležité neopomíjet to, čím se od sebe oba světy odlišují. Dost možná nejstěžejnější úlohou magie jak v judaismu, tak v Harrym Potterovi, je ochrana před působením zlých sil v nejrůznějších formách a projevech. Zde je patrný zásadní rozkol mezi tím, kde se zdroj obrany (či protiútoku) nachází. Nejrozšířenějším prostředkem, sloužícím k odvrácení „špatného“, je v judaismu amulet, tedy jakýsi hmotný artefakt, nacházející se vně toho, komu má garantovat bezpečí. Zrovna tak v případě, kdy se člověk stane obětí démonické bytosti, jež jej přímo posedne, je potřeba zásahu jiné osoby, která provede exorcistní rituál – tedy opět dochází k intervenci zvenčí. Naopak chce-li se kouzelník vypořádat s černou magií v románech J. K. Rowlingové, je pro něj zásadní to, co se nachází v jeho vlastním nitru, tedy odvaha, odhodlání a duševní síla.⁴³⁰

V judaismu je magie neodlučitelně spjatá s písmem a řečí. Jazyk, jak předestírá Joseph Dan, není v židovské tradici vnímán coby lidský fenomén, neboť existoval ještě před Stvořením. Řeč nepředstavuje snahu o popsání něčeho, co existuje. Ba naopak, vše, co existuje, vychází z moci, jež tkví právě v jazyce.⁴³¹ Bůh stvořil svět z hebrejského písma, a tudíž z něj pramení tvořivá – tedy magická – síla. Skutečnost, že lidé jsou jedinými *smrteľnými* Božími stvořeními disponujícími darem řeči, implikuje možnost, že i lidmi hebrejsky pronesená či napsaná slova mohou mít za určitých okolností podobně konstruktivní či destruktivní sílu, jako slova, jimiž dal Bůh

⁴³⁰ Viz Princ dvojí krve, str. 148-51.

⁴³¹ DAN, Joseph: „The Language of the Mystics in Medieval Germany“, str. 8. In DAN, Joseph a Karl Erich GRÖZINGER (eds.): *Mysticism, Magic and Kabbalah in Ashkenazi Judaism*. Berlin: De Gruyter, 1995. Str. 6-27.

vzniknout tomuto světu.⁴³² O centrální úloze, již hebrejská abeceda a manipulace s pořadím a kombinacemi jejich znaků v židovské magii zastává, vypovídá její aplikace ve všech stěžejních čarovných prostředcích, kterými jsou nejen písmem opatřené amulety či magické misky, ale především pak Boží a andělská jména, dále také jména osobní, jejichž výběr či případná změna může ovlivnit osud pojmenovaného.

V *potterovském* univerzu sice kouzelné formule mají svůj řád, s nímž není radno si zahrávat,⁴³³ nicméně obecně není písmu ani slovům přikládána role, již bychom mohli pokládat za esenciální. Ku příkladu při čarodějně disciplíně *přemístování*, kdy kouzelník „zmizí“ a vzápětí se „objeví“ někde úplně jinde, stačí, aby se pootočil na místě a soustředil se na cíl svého putování prostorem⁴³⁴ – žádného zaříkadla během celého procesu není zapotřebí.

Stěžejní úloha přísluší kouzelnické hůlce, jejíž zákonitosti jsou nesmírně spletité a ne vždy zcela uspokojivě objasnitelné. Zásadní ovšem je, že za účelem dosažení co nejlepších výsledků musí mezi hůlkou a jejím nositelem (tedy čarodějem, který ji používá) panovat harmonická sounáležitost, a že hůlka si vždy vybírá kouzelníka, nikoliv naopak.⁴³⁵ Hůlka představuje prostředek k „aktivaci“ magie, nikoliv však její zdroj.⁴³⁶ *Potterovská* magie *sídlí* v samotném čaroději a je vrozená. Malé děti, které své mimořádné nadání ještě nedovedou ovládat, často bezděčně čarují, přestože ještě nevládnou hůlku, pomocí níž by své magické působení usměrnily. Můžeme tedy říci, že zatímco v judaismu je nástroj, jehož prostřednictvím jsou magické síly „přivolávány“ či „aktivovány“ – tedy hebrejská abeceda – zároveň i zdrojem/původcem magie, u Harryho Pottera jsou oba jevy oddělené – magie je z lidského nitra „vysílána“ skrz kouzelnickou hůlku.

⁴³² „Incantations, Spells and Adjurations“, str. 210. In DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. Str. 210-12.

⁴³³ Profesor Kratiknot své studenty poučuje o důležitosti správné výslovnosti anekdotou o kouzelníkovi, jenž „vyslovil s místo f a v příští chvíli ležel na podlaze a na prsou mu stál buvol.“ Kámen mudrců, str. 161.

⁴³⁴ Princ dvojí krve, str. 316-7.

⁴³⁵ Relikvie smrti, str. 417.

⁴³⁶ Ačkoliv je třeba podotknout, že se hůlky od svého „pána“ učí a jeho magii částečně absorbují, stejně jako do sebe mohou po úspěšném duelu *vtáhnout* i něco z kouzelných schopností protivníka, a mohou tedy v extrémním případě konat z vlastní iniciativy i bez vědomého přičinění jejich držitele. Viz Relikvie smrti, str. 58, 590.

Bakalářská práce přirozeně neumožňuje pojetí předložené problematiky v celé její šíři. Na závěr si tedy dovolím alespoň naznačit několik dalších konceptů identifikovatelných v příbězích Harryho Pottera, jimž by rovněž *shušelo* postavit je do komparace s aspekty židovské magické tradice. V první řadě by zasluhovalo pozornost pojetí duše, její celistvost vs. narušení, transmigrace jejích částí do jiných živých bytostí a jejich následná expulze, uchovávání částí duše v neživých předmětech, cílené dočasné posednutí a obrana proti němu, či související koncept „duše“ coby esence člověka, pokračující po smrti do další existence, ve srovnání s „duchem“, tedy otiskem člověka, jež kouzelník, který se posmrtné existence obává, zanechá na zemi a „dál“ tudíž nepokračuje. Druhou fascinující kategorií pak představuje problematika legitimních vs. zapovězených magických prostředků, kde se k dalšímu bádání obzvláště nabízí téma využití krve v černé magii, nekromancie, a v neposlední řadě kouzelné záležitosti spjaté se stvořením těla, prodloužením života či snahou o dosažení nesmrtelnosti.

Přehled zdrojů

Primární zdroje

Harry Potter (řazeno chronologicky):

ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Kámen mudrců*. Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2001. 285 s. ISBN 80-00-00995-1.

ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Tajemná komnata*. Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2002. 287 s. ISBN 80-00-01162-X.

ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Vězeň z Azkabanu*. Přeložil Pavel MEDEK. Praha: Albatros, 2003. 384 s. ISBN 978-80-00-01252-0.

ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Ohnivý pohár*. Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2003. 571 s. ISBN 978-80-00-01253-7.

ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Fénixův řád*. Přeložil Pavel MEDEK. Praha: Albatros, 2004. 796 s. ISBN 978-80-00-01294-0.

ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Princ dvojí krve*. Přeložil Pavel MEDEK. Praha: Albatros, 2005. 533 s. ISBN 978-80-00-01819-5.

ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Relikvie smrti*. Přeložil Pavel MEDEK. Praha: Albatros, 2008. 627 s. ISBN 978-80-00-02122-5.

Ostatní

BETZ, Hans D.: *The Greek Magical Papyri in Translation*. Chicago: The University of Chicago Press, 1986. 339 s. ISBN 0-226-04444-0.

BÖRNER-KLEIN, Dagmar: *Das Alphabet des Ben Sira*. Wiesbaden: Marix Verlag, 2007. 391 s. ISBN 978-3-86539-129-2.

GASTER, Moses: „The Sword of Moses. An Ancient Book of Magic, Published for the First Time, from an Unique Manuscript (Cod. Heb., Gaster 178), with Introduction and Translation“. *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*. 1896, roč. 28, č. 1. Str. 149-198 + I-XXXV.

MAIMONIDES, Moses: *The Guide for the Perplexed*. Překlad z arabštiny Michael FRIEDLÄNDER, druhá edice, revidovaná. Londýn: George Routledge & Sons, 1904. LIX + 414 s.

Internetové zdroje

Metal – A Headbanger's Journey [dokumentární film]. Režie Sam DUNN. Kanada: Banger Films, 2005. Délka 96 min.

Přepis rozhovoru s J. K. Rowlingovou, Knižní festival v Edinburghu, 15. srpna 2004. www.accio-quote.org/articles/2004/0804-ebf.htm [citováno 1. května 2023].

www.famfrpalolomouc.cz

www.fanfiction.net

www.harrypotter.olniansky.com

www.iqasport.org

www.jewitchery.com

www.jewitches.com

www.jewitch.org

www.jkrowling.com

www.potterfest.cz

Sekundární zdroje

BEN-SHLOMO, Joseph: „Moses Cordovero“. In SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*, New York: Penguin Publishing Group, 1978. Str. 401-4. ISBN 0-452-01007-1.

BLAU, Ludwig: *Das Altjüdische Zauberwesen*. Budapest: Gregg Publishing, 1898. 167 s. ISBN 0576801453.

BLOOM, Maureen: *Jewish Mysticism and Magic – An Anthropological Perspective*. Abingdon: Routledge, 2007. 231 s. ISBN 0-203-96201-X.

BOHAK, Gideon: *Ancient Jewish Magic – A History*. Cambridge: University Press, 2008. 483 s. ISBN 978-0-521-87457-1.

BOHAK, Gideon: „Jewish Amulets, Magic Bowls, and Manuals in Aramaic and Hebrew“. In FRANKFURTER, David (ed.): *Guide to the Study of Ancient Magic*. Leiden: Brill, 2019. Str. 388-415. ISBN 978-90-04-46201-4.

BOHAK, Giedon: „Jewish Exorcism Before and After the Destruction of the Second Temple“. In SCHWARTZ, Daniel S. a Zeev WEISS (eds.): *Was 70 CE a Watershed in Jewish History? – On Jews and Judaism before and after the Destruction of the Second Temple*. Leiden: Brill, 2011. Str. 277-300. ISBN 978-90-04-21534-4.

BOHAK, Gideon: „Prolegomena to the Study of the Jewish Magical Tradition“. *Currents in Biblical Research*. 2009, roč. 8, č. 1. Str. 107-50.

BOHAK, Gideon: „The Charaktères in Ancient and Medieval Jewish Magic“. *Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis*. 2011, roč. 47. Str. 25-44.

BUBER, Martin: *Obrazy dobra a zla*. Přeložila Mária SCHWINGEROVÁ. Olomouc: Votobia, 1994. 129 s. ISBN 80-85885-17-4.

COLLINS, John J.: *Apocalypticism in the Dead Sea Scrolls*. London/New York: Routledge, 1997. 208 s. ISBN 0415146372.

DAN, Joseph: *Die Kabbala – Eine kleine Einführung*. Přeložil Christian WIESE. Stuttgart: Reclam, 2012. 178 s. ISBN 978-3-15-018946-7.

DAN, Joseph: „The Language of the Mystics in Medieval Germany“. In DAN, Joseph a Karl Erich GRÖZINGER (eds.): *Mysticism, Magic and Kabbalah in Ashkenazi Judaism*. Berlin: De Gruyter, 1995. Str. 6-27. ISBN 3-11-013744-5.

DOUGLAS, Mary: *Purity and Danger – An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. New York: Routledge, 1984. 193 s. ISBN 0-203-12938-5.

ESHEL, Esther, Hanan ESHEL a Armin LANGE: „'Hear, O Israel' in Gold. An Ancient Amulet from Halbtürn in Austria“. *Journal of Ancient Judaism*. 2010, roč. 1. Str. 43-64. (ISSN 1869-3296)

FINE, Lawrence: *Physician of the Soul, Healer of the Cosmos – Isaac Luria and his Kabbalistic Fellowship*. Stanford: Stanford University Press, 2003. 480 s. ISBN 0-8047-3825-4.

HARARI, Yuval: „Leadership, Authority, and the “Other” in the Debate over Magic from the Karaites to Maimonides“. *The Journal for the Study of Sephardic & Mizrahi Jewry*. 2007, roč. 1, č. 2. Str. 79-101.

HARARI, Yuval: „The Sword of Moses (Harba de-Moshe) – A New Translation and Introduction“. *Magic, Ritual & Witchcraft*. 2012, roč. 7, č. 1. Str. 58-98.

HARVEY, Warren Z.: „Three Theories of the Imagination in the 12th Century Jewish Philosophy“. In PACHECO, Maria C. a Jose F. MEIRINHOS (eds.): *Intellect et imagination dans la Philosophie Médiévale*. Turnhout: Brepols, 2006. Str. 287-302. ISBN 978-2-503-51818-3.

HEŘMANSKÝ, Martin, NOVOTNÁ, Hedvika: „Hudební subkultury“. In JANEČEK, Petr (ed.): *Folklor atomového věku – Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2011. Str. 89-132. ISBN 978-80-87398-11-1.

- IDEL, Moshe: *Kabbalah – New Perspectives*. New Haven: Yale University press, 1988. 464 s. ISBN 0-300-03860-7.
- KAUNFER, Alvan: „The True Bible Codes: Midrash and the Masoretic Text“. *Conservative Judaism*. 2013, roč. 64, č. 2. Str. 26-37.
- KLEIN, Eliahu J.: *Kabbalah of Creation – The Mysticism of Isaac Luria, founder of modern Kabbalah*. California: Berkeley, 2005. 302 s. ISBN 1-55643-542-8.
- KOHS, Michael: „Zauber der Bilder – Abbildungen in Texten jüdischer Magie“. *Yearbook for European Jewish Literature Studies*. 2020, roč. 7, č. 1. Str. 9-46.
- KRULWICH, Dov: *Harry Potter and Torah*. USA: Lulu Self-Publishing, 2006. 200 s. ISBN 978-1-84753-237-4.
- MANEKIN-BAMBERGER, Avigail: „Who Were the Jewish 'Magicians' Behind the Aramaic Incantation Bowls?“ *Journal of Jewish Studies*. 2020, roč. 71, č. 2. Str. 235-54.
- NA'AMAN, Nadav: „A New Appraisal of the Silver Amulets from Ketef Hinnom“. *Israel Exploration Journal*. 2011, roč. 61, č. 2. Str. 184-95.
- NEZVAL, Adam: *Jewish Protection Magic – Amulets*. Olomouc, 2019. Bakalářská práce. Palackého univerzita v Olomouci, Filozofická fakulta, Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových. Vedoucí práce doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.
- NISSAN, Ephraim: „Concerning the Early Medieval Hebrew Pseudo-Sirach (Improperly: The Alphabet of Ben Sira) — the Life of Ben Sira and Its Mutually Exclusive Sequels — and Two Early Modern Latin Translations“. *Rivista di Studi Indo-Mediterranei*. 2016, roč. 6. Str. 1-18.
- ROSENBERG, Moshe: *Morality for Muggles – Ethics in the Bible and the World of Harry Potter*. Brooklin: Ktav Publishing House, 2011. 117 s. ISBN 978-1-60280-183-7.
- ROSENBERG, Moshe: *The (unofficial) Hogwarts Haggadah*. Brooklin: BDS Publishers, 2017. 148 s. ISBN 978-0692859056.
- ROSENBERG, Moshe: *The (unofficial) Muggle Megillah*. Brooklin: BDS Publishers, 2019. 82 s. ISBN 978-0990015138.
- ROSENTHAL, Gilbert S.: „Tikkun ha-Olam – The Metamorphosis of a Concept“. *The Journal of Religion*. 2005, roč. 85, č. 2. Str. 214-40.
- ROSEN-ZVI, Ishay: „Two Rabbinic Inclinations? Rethinking a Scholarly Dogma“. *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic, and Roman Period*. 2008, roč. 39, č. 4. Str. 513-39.

SAMUEL, Harald: „ἸΣΤΡΑΗΛ – Anmerkungen zu einem altbekannten Phänomen und einem neuentdeckten Amulet aus Halbuturn“. *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins*. 2011, roč. 127, č. 2. Str. 185-96.

SHAKED, Shaul: „Dramatis Personae in the Jewish Magic Texts – Some Differences Between Incantation Bowls and Geniza Magic“. *Jewish Studies Quarterly*. 2006, roč. 13, č. 4. Str. 363-87.

SHRUT, Samuel D.: „Coping with the 'Evil Eye' or Early Rabbinical Attempts at Psychotherapy“. *American Imago*. 1960, roč. 17, č. 2. Str. 201-13.

SCHECHTER, Solomon: *Aspects of Rabbinic Theology*. New York: Schocken Books, 1969. 385 s. ISBN 0805200150.

SCHOLEM, Gershom: *Kabbalah*. New York: Penguin Publishing Group, 1978. 495 s. ISBN 0-452-01007-1.

SCHOLEM, Gershom: *Major Trends in Jewish Mysticism*. New York: Schocken Books, 1995. 460 s. ISBN 0-8052-1042-3.

SCHOLEM, Gershom: *On the Mystical Shape of the Godhead – Basic Concepts in the Kabbalah*. New York: Schocken Books, 1991. 328 s. ISBN 0-805-21081-4.

SCHWARTZ, Dov: *Studies on Astral Magic in Medieval Jewish Thought*. Leiden: Brill, 2005. 251 s. ISBN 978-90-04-14234-3.

SCHWARTZ, Seth: *Imperialism and Jewish Society 200 B.C.E. to 640 C.E.* New Jersey: Princeton University Press, 2001. 320 s. ISBN 0-691-08850-0.

SMITH, Morton: *Jesus the Magician*. New York: Barnes & Noble Books, 1978. 222 s. ISBN 1-56619-285-4.

STEMBERGER, Günter: *Talmud a Midraš – Úvod do rabínské literatury*. Přeložil Petr SLÁMA. Praha: Vyšehrad, 2011. 448 s. ISBN 80-7021-301-9.

STUCKENBRUCK, Loren T.: „The ‚Angels‘ and ‚Giants‘ of Genesis 6:1-4 in Second and Third Century BCE Jewish Interpretation – Reflections of the Posture of Early Apocalyptic Traditions“. *Dead Sea Discoveries*. 2000, roč. 7, č. 3. Str. 354-77.

SWARTZ, Michael D.: „Dead Sea Scrolls and Later Jewish Magic and Mysticism“. *Dead Sea Discoveries*. 2001, roč. 8, č. 2. Str. 182-93.

TRACHTENBERG, Joshua: *Jewish Magic and Superstition – A Study in Folk Religion*. New York: Atheneum, 1975. 357 s. ISBN 0812218620.

ULIČNÁ, Lenka: „Hlavní proudy středověkého (pre)aškenázského myšlení a tzv. pražská komentátorská škola. Hledání identity v podmínkách izolace a integrace“. In ŠEDINOVÁ, Jiřina a kol.: *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu – mezi integrací a izolací*. Praha: Academia, 2011. Str. 268-331. ISBN 978-80-200-1910-3.

VRBOVÁ, Marie: „Muž posedlý démonem, Mikulov, 1696“. In VISI, Tamás, Marie KRAPPMANN a Alžběta DREXLEROVÁ (eds.): *Vybrané hebrejské a jidiš prameny k dějinám Židů na Moravě: středověk a raný novověk*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Judaica Olomucensia, 5. Str. 128-39. ISBN 978-80-244-3656-2.

WOLFSON, Elliot: „Left Contained in the Right – A Study in Zohar Hermeneutics“. *AJS Review*. 1986, roč. 11, č. 1. Str. 27-52.

Encyklopedie

BAGNALL, Roger S. a spol. (eds.): *The Encyclopedia of Ancient History*. Malden: Wiley-Blackwell, 2013. 7492 s. ISBN 9781405179355.

DENNIS, Geoffrey W.: *The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic & Mysticism*. 2nd ed. Woodbury, Minnesota: Llewellyn Publications, 2016. 489 s. ISBN 978-0-7387-4591-6.

ROTH, Cecil and Geoffrey WIGODER (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. 1st ed. New York City: Macmillan Company. 1971-1972.

The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe [online] www.yivoencyclopedia.org.

Internetové zdroje

GINDIN, Matthew: „Yehuda Ashlag, the Socialist Kabbalist“. 6. června 2016. *Matthew Gindin – Medium*. <https://matthewzgindin.medium.com/yehuda-ashlag-the-socialist-kabbalist-bb8cd3cd60d6> [citováno 10. května 2023].

NAMEROW, Jordan: „Jewitches and Jew-U's“. 29. listopadu 2006. *Jewish Women's Archive*. www.jwa.org/blog/jewitches [citováno 22. října 2022].

ROMÁN, Rachel: „The season of the Jewitch: Meet the occultists who blend witchcraft and Jewish folklore.“ 27. října 2021 *Jewish Telegraphic Agency*. www.jta.org/2021/10/27/culture/the-season-of-the-jewitch-meet-the-occultists-who-blend-witchcraft-and-jewish-folklore [citováno 22. října 2022].

ROSENBERG, Yair: „How Do You Say 'Quidditch' in Yiddish? – The inside story of how 'Harry Potter' was translated into Yiddish“. 6. února 2020. *The Tablet Magazine*. www.tabletmag.com/sections/arts-letters/articles/harry-potter-translated-yiddish [citováno 1. května 2023].

Seznam zkratek

Kámen mudrců – ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Kámen mudrců*.

Tajemná komnata – ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Tajemná komnata*.

Vězeň z Azkabanu – ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Vězeň z Azkabanu*.

Ohnivý pohár – ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Ohnivý pohár*.

Fénixův řád – ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Fénixův řád*.

Princ dvojí krve – ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Princ dvojí krve*.

Relikvie smrti – ROWLINGOVÁ, Joanne K.: *Harry Potter a Relikvie smrti*.

Seznam příloh

Příloha 1 – vlastní překlad části *Ben Sirovy Abecedy* na základě německého překladu Dagmar Börner-Klein (str. 72-78)

Příloha 2 – amulet proti Lilit v podobě záložky, jež laskavě ze své soukromé sbírky poskytnul doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.

Příloha 3 – otevřené otázky s odpověďmi představitelky *jewitches.com*

Příloha 4a – dotazník, respondent 1

Příloha 4b – dotazník, respondent 2

Příloha 1 – vlastní překlad části *Ben Sirovy Abecedy* na základě německého překladu Dagmar Börner-Klein (str. 72-78)

V oné hodině přišli a pravili onomu bezbožníkovi: „Tvůj osm dní starý syn [dočista] zeslábl.“

Ihned se zeptal Ben Siry: „Proč [často] umírají malí chlapci, kterým je osm dní?“

[Ben Sira] mu pravil: „Lilit je usmrcuje, a jakmile je usmrtí, už jim není pomoci.“

[Nebukadnezar] mu praví: „[O tom] nic nevím.“

On mu praví: „Jak jsi léčil mě, vyléč [také] toto [dítě]. A když se [to] teď [hned nestane], zabiju tě.“⁴³⁷

Tu se Ben Sira zamyslel a mínil [k sobě]: Když mu napíšu amulet s nečistým jménem, uzdraví se nebo se neuzdraví. Pokud se ale neuzdraví, budu zabit.

A učenci pravili:

I když je člověku řečeno: „Dopust' se modloslužby,“ nemáš jej zabít ani ty, [pokud] se [jí] dopustí, ani nebude [skrze soud] zabit, neboť je řečeno:

[Budete dbát na moje nařízení a na moje řady. Člověk, který podle nich bude jednat,] bude z nich žít. (Lv 18, 5)

Člověk skrze ně ale nemá zemřít.

Proto mu napíšu [amulet] s čistým jménem, abych nebyl zabit.

Ihned [pro něj] napsal amulet s čistým jménem. A napsal na něj anděly s jejich jmény a [vypodobnil je] s jejich postavou a jejich rukama a jejich nohama a jejich pečetěmi. A hled', onen amulet je: Sanui, Sansanui, Samnaglaf.

Když si Nebukadnezar tento amulet prohlížel, viděl na něm ony anděly. Ihned se jej otázal: „Můj symu, co [znamenají] ona vyobrazení?“

[Ben Sira] mu pravil:

⁴³⁷ Německý překlad na základě hebrejského originálu je možno vykládat doslovně jako „zatěmním ti mozek“.

„To jsou andělé. Neboť když Svatý, budiž požehnán, stvořil svět, stvořil [také] prvního člověka. Když viděl, [že] tento byl osamocen, stvořil pro něj ihned žemu, která pocházela jako on ze země. A její jméno je Lilit. A on ji přivedl k Adamovi. Ihned se oba začali dohadovat. On pravil: „Ty máš ležet dole.“ A ona pravila: „Ty budeš ležet dole, neboť jsme si rovni, oba ze země. A nerozuměli si. Když do Lilit viděla, rozvzpomněla se na Boží jméno, vznesla se do vzduchu a upláchla.

Ihned se Adam zjevil v modlitbě před svým Stvořitelem a pravil: „Bože, hled, žena, kterou jsi mi dal, už upláchla.“ Ihned vyslal Svatý, budiž požehnán, ony tři anděly, jejichž jméno je Samui, Sansanui, Samnaglaf, kteří, [jak] je výše [zminěno] jsou zapsáni na tomto amuletu, a pravil k nim: „Jděte a přiveďte Lilit, je-li jí po vůli přijít. Není-li však, nevoďte ji sem pod nátlakem.“

Ihned se oni tři andělé vydali na cestu a dohnali ji uprostřed moře, v místě, kde kdysi měli utonout Egypťané. Tam ji popadli a pravili jí: „Půjdeš-li s námi, je to dobře, nepůjdeš-li, potopíme tě v moři.

Ona jim pravila: „Moji milí, poznala jsem, že Svatý, budiž požehnán, mě stvořil k tomu, abych oslabovala [lidská] stvoření [ode dne narození] do dne, kdy jsou osm dní staří. Ode dne narození do osmi dní nad ním mám moc. Od osmi dní dále už nad ním moc nemám, jedná-li se o chlapce. Jde-li o dívku, budu je opanovat po dvanáct dní.“

Oni ji ale nepustili, pokud jim při Božím Zákonu nepřisáhala: „Všude, kde vás uvidím nebo kde bude vaše jméno na amuletu, nebudu ono dítě opanovat.

Poté ji propustili.

Lilit je ta, jež lidská dítko oslabuje, když jsou malá. Proto jsem napsal ony anděly, aby bylo novorozeně uzdraveno.“

Ihned vzal onen amulet, položil jej na novorozeně a ono bylo uzdraveno.

Tu se Nebukadnezar vrátil, velebil Svatého, budiž požehnán, políbil Ben Siru na hlavu a pravil: „Budiž požehnán, ten, jenž pátrá v hlubinách, ten, jenž své tajemství pro sebe odhalí.“

[Nebukadnezar] mu pravil: „Můj synu, vím, že v tvé ruce spočívá kniha o léčitelství (sefer refuot).“

Příloha 2 – amulet proti Lilit v podobě záložky, jež laskavě ze své soukromé sbírky poskytnul doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.

Příloha 3 – otevřené otázky s odpověďmi představitelky *jewitches.com*

1. Do you believe it possible that some of the contemporary Jewitches use the term „witch“ in order to show solidarity with all the people who have been persecuted throughout the past centuries based on the negative connotations brought in connection with the term?

I believe it may be possible, however, I cannot say that I have yet encountered someone who explicitly states their reasoning for using the terminology is for the purpose of solidarity. I would say that a more common reason is that people feel compelled to reclaim the term and feel a sense of empowerment 'taking back' what was used to hurt their ancestors and people like them.

2. Do you think that the Harry Potter saga may have contributed to a growth of the Jewitches community? If so, is it a positive phenomenon?

It is possible inasmuch as the popularity of Harry Potter generated widespread knowledge of magical arts, however, in a drastically different version than what exists within classical Jewish mystical texts and practices. I struggle to answer whether or not it is positive or negative, but rather it simply is. However someone chooses to come to the mystical aspects of Judaism is how they arrive here. It is neither positive nor negative, but simply is. As we are discussing a hypothetical link here, it is rather difficult to draw a definitive conclusion.

3. In your opinion, is it safe to assume that after reading Harry Potter some of the readers found themselves longing for more magic in their lives, which they then found in their own culture, therefore Harry Potter could be seen as a phenomenon which sparked an interested in their own tradition and heritage?

I lean towards safe to assume, as it feels like it would be considering the wide spreading reach of Harry Potter. I have yet to hear someone specifically cite this as their reason for looking into Judaism, but as this question is not specific to Judaism, I feel comfortable saying that I have heard people cite Harry Potter as the inciting incident that turned them into looking into the magical practices of their own cultures. These conversations took place largely on social media.

4. In Christian circles there have been some very loud voices condemning the Harry Potter universe, some even going as far as burning the novels. After doing an online research and encountering such literature like Moshe Rosenberg: *Morality for Muggles – Ethics in the Bible and the World of Harry Potter* or Dov Krulwich: *Harry Potter and Torah*, Judaism appears to be much more open towards these books and movies. Nevertheless, have you ever come across a similarly negative approach, perhaps based on a potential conflict between Jewish values and the fictional world of Harry Potter?

Yes, there are some Jews who do lambast and reproach Harry Potter for its depiction of the nefarious and baneful arts. Many of the Jews I have encountered who have a problem with Harry Potter have a problem not only with the portrayal of magic in the manner that it does (creating the allure of using baneful magic) but also the romanticization of the allegory of Nazis in the Death Eaters.

5. Personal encounter with the Harry Potter universe:

Have you read the books and/or seen the movies? (My follow-up questions are going to be based on your answer to this)

I have read all the books and movies. I have read the books in multiple languages—At one point in time I was able to recite entire sections of the books from memory. I was a big fan for a great deal of my childhood and early teens, though I am not a fan any longer.

(6.) If you have any suggestions for me or comments, please feel free to express them!

—

Příloha 4a – respondent 1

1. Do you use the term “Jewitch” for self-designation?*

- yes
- no
- sometimes
- different (please elaborate):

2. When did you first come across the term “Jewitch”?*

Feel free to specify in the comment section.

- it's always been a part of my life
- before the first Harry Potter novel = before 1997
- during the “Harry Potter era” = between 1997 and 2011
- after the release of the last Harry Potter movie = after 2011
- I don't remember
- during the Harry Potter era BUT it has nothing to do with Harry Potter. It has to do with the neo-pagan Reclaiming tradition. See <https://reclaimingco>

3. What does Jewish Magic mean to you?*

Please select one or more answers.

- connection to Jewish tradition and/or cultural heritage
- sense of community
- way to express myself
- all of the above. I am specifically interested in the pre-patriarchal pagan roots of Judaism

4. What is your magical background?*

Please select one or more answers, feel free to elaborate in the comment section.

- family tradition
- impact of school/education
- impact of friends/my social circle
- impact of Harry Potter :-)
- I found my own way to Jewish Magic
- comments:

5. What is your experience regarding Harry Potter?*

- I have read the novels
- I have seen the movies
- I have both read and seen it
- I have read/seen some of the novels/movies but not all of them
- I have neither read nor seen any of it but I am familiar with the phenomenon
- I am not familiar with the story of Harry Potter
- different (please elaborate):

6. Do you think that the Harry Potter saga may have contributed to a growth of the Jewitches community?*

- yes, absolutely
- probably
- more likely not
- absolutely not
- I have no opinion
- different (please elaborate):

7. Is it a positive phenomenon? Feel free to comment on your choice.

Please answer the following question if you answered question 6 with yes or probably.

- yes, absolutely
- maybe
- in some ways yes, in some ways not so much
- not so much
- absolutely not
- I have no opinion
- TheAuthor's trans phobia is deeply troubling. Otherwise the books and films are fine

8. Has the Harry Potter saga influenced/inspired your approach towards magic? If yes, please feel free to elaborate how.

Please answer the following question if you answered question 6 with yes or probably.

- yes, in a positive way
- yes, in a negative way
- partially
- not at all
- comments:

9. Do you know anyone, whose approach towards magic was influenced/inspired through the Harry Potter saga?

Please answer the following question if you answered question 6 with yes or probably.

- yes, a lot of people
- yes, a few people ✓
- no, I don't know anyone personally but I've heard of such people
- not at all

10. Attitude towards Harry Potter within the Jewitches community could be described as generally:

- more positive than among Jewish population in general
- less positive than among Jewish population in general
- to my knowledge there is no difference between the attitude towards HP within the Jewitches community and the broader Jewish population
- I don't know ✓
- different (please elaborate):

11. Do some of the main values in the novels (love, friendship, courage, importance of death and dignity in death, etc.) resonate with what you understand as core values within Judaism?

Please only answer the following question if you are (at least to some extent) familiar with the Harry Potter universe.

- yes, all of them
- yes, some of them
- no, not really
- I've never thought about it
- Transphobia of the author is antithetical to my Jewish values and the values of JeWitch Collective and JeWitch Camp! ✓

12. Would you agree that there could be (to some extent) parallels found between some of the important themes within the novels and the same themes within Judaism (for example the possibility of parts of the human soul traveling to different bodies)?

- yes, there are more such themes
- yes, there are a few such themes
- there might be one or two of them
- no, I don't think there are any such themes
- even though there might seem to be, I don't think such parallels should be drawn
- I've never thought about it ✓
- different (please elaborate) or comment:

13. How do you feel about the lack of representation of Jewish culture within the novels?

Feel free to elaborate.

- it has never bothered me
- I'm a little sad about it ✓
- it's a huge inadequacy
- I don't care
- different (please elaborate) or comment:

14. How did you feel about JK Rowling confirming on Twitter in 2014 that one of the Hogwarts students – Anthony Goldstein – was Jewish?

Feel free to elaborate.

- it was a huge deal for me (in a positive sense)
- I was pleasantly surprised
- I was unpleasantly surprised
- I was upset about it
- I didn't care
- I didn't know about it ✓
- different (please elaborate) or comment:

15. How do you feel about the Anti-Semitism controversy regarding the portrayal of the Goblins within the Harry Potter universe?

- I don't think it's really an issue
- this part of the story really disappointed me but I can live with it
- I think it's a big issue
- I don't care
- I haven't heard about it ✓
- different (please elaborate) or comment:

16. Have you heard of literature on Harry Potter by Jewish authors such as Dov Krulwich: Harry Potter and Torah or Moshe Rosenberg: Morality for Muggles or The (unofficial) Hogwarts Haggadah?

- yes, I have and I have read some of them
- I've heard of them but haven't read any
- I haven't, but I'm intrigued
- I've never heard of them ✓
- comments:

Příloha 4b – respondent 2

1. Do you use the term “Jewitch” for self-designation?*

- yes
- no
- sometimes
- different (please elaborate):

2. When did you first come across the term “Jewitch”?*

Feel free to specify in the comment section.

- it's always been a part of my life
- before the first Harry Potter novel = before 1997
- during the “Harry Potter era” = between 1997 and 2011
- after the release of the last Harry Potter movie = after 2011
- I don't remember
- comments:

3. What does Jewish Magic mean to you?*

Please select one or more answers.

- connection to Jewish tradition and/or cultural heritage
- sense of community
- way to express myself
- Matriarchal framework for mixing judaism and pagan ritual/witnessing the magic in nature

4. What is your magical background?*

Please select one or more answers, feel free to elaborate in the comment section.

- family tradition
- impact of school/education
- impact of friends/my social circle
- impact of Harry Potter :-)
- I found my own way to Jewish Magic
- comments:

5. What is your experience regarding Harry Potter?*

- I have read the novels
- I have seen the movies
- I have both read and seen it
- I have read/seen some of the novels/movies but not all of them
- I have neither read nor seen any of it but I am familiar with the phenomenon
- I am not familiar with the story of Harry Potter
- different (please elaborate):

6. Do you think that the Harry Potter saga may have contributed to a growth of the Jewitches community?*

- yes, absolutely
- probably
- more likely not
- absolutely not
- I have no opinion
- different (please elaborate):

7. Is it a positive phenomenon? Feel free to comment on your choice.

Please answer the following question if you answered question 6 with yes or probably.

- yes, absolutely
- maybe
- in some ways yes, in some ways not so much
- not so much
- absolutely not
- I have no opinion
- comments:

8. Has the Harry Potter saga influenced/inspired your approach towards magic? If yes, please feel free to elaborate how.

Please answer the following question if you answered question 6 with yes or probably.

- yes, in a positive way
- yes, in a negative way
- partially
- not at all
- comments:

9. Do you know anyone, whose approach towards magic was influenced/inspired through the Harry Potter saga?

Please answer the following question if you answered question 6 with yes or probably.

- yes, a lot of people
- yes, a few people
- no, I don't know anyone personally but I've heard of such people
- not at all

10. Attitude towards Harry Potter within the Jewitches community could be described as generally:

- more positive than among Jewish population in general
- less positive than among Jewish population in general
- to my knowledge there is no difference between the attitude towards HP within the Jewitches community and the broader Jewish population
- I don't know
- different (please elaborate):

11. Do some of the main values in the novels (love, friendship, courage, importance of death and dignity in death, etc.) resonate with what you understand as core values within Judaism?

Please only answer the following question if you are (at least to some extent) familiar with the Harry Potter universe.

- yes, all of them
- yes, some of them
- no, not really
- I've never thought about it
- different (please elaborate):

12. Would you agree that there could be (to some extent) parallels found between some of the important themes within the novels and the same themes within Judaism (for example the possibility of parts of the human soul traveling to different bodies)?

- yes, there are more such themes
- yes, there are a few such themes
- there might be one or two of them
- no, I don't think there are any such themes
- even though there might seem to be, I don't think such parallels should be drawn
- I've never thought about it
- different (please elaborate) or comment:

13. How do you feel about the lack of representation of Jewish culture within the novels?

Feel free to elaborate.

- it has never bothered me
- I'm a little sad about it
- it's a huge inadequacy
- I don't care
- different (please elaborate) or comment:

14. How did you feel about JK Rowling confirming on Twitter in 2014 that one of the Hogwarts students – Anthony Goldstein – was Jewish?

Feel free to elaborate.

- it was a huge deal for me (in a positive sense)
- I was pleasantly surprised
- I was unpleasantly surprised
- I was upset about it
- I didn't care
- I didn't know about it
- different (please elaborate) or comment:

15. How do you feel about the Anti-Semitism controversy regarding the portrayal of the Goblins within the Harry Potter universe?

- I don't think it's really an issue
- this part of the story really disappointed me but I can live with it
- I think it's a big issue
- I don't care
- I haven't heard about it
- different (please elaborate) or comment:

16. Have you heard of literature on Harry Potter by Jewish authors such as Dov Krulwich: Harry Potter and Torah or Moshe Rosenberg: Morality for Muggles or The (unofficial) Hogwarts Haggadah?

- yes, I have and I have read some of them
- I've heard of them but haven't read any
- I haven't, but I'm intrigued
- I've never heard of them
- comments:

Anotace

Jméno: Theresa Hermann

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových

Název bakalářské práce: Očarované světy – Judaismus a univerzum Harryho Pottera

Vedoucí bakalářské práce: doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.

Počet znaků: 197 596

Počet příloh: 5

Počet použitých zdrojů (včetně primárních a online): 80

Klíčová slova: magie, Harry Potter, dualismus, dobro a zlo

Charakteristika práce: Před dvěma a půl dekádami podlely miliony čtenářů po celém světě kouzlu příběhů Harryho Pottera. Praktiky, jimž bychom mohli přiřknout přívlastek „čarodějné“, nemusíme ovšem hledat pouze na stránkách smyšleného vyprávění. Magie má v judaismu velmi dlouhou a silnou tradici, a do dnešní doby zastává důležitou roli v některých židovských komunitách. V předložené práci bude pojednáno o možných paralelách mezi těmito dvěma světy, přičemž bude daná problematika vymezena kategorií boje „dobra“ a „zla“. Rovněž bude předestřeno, do jaké míry lze odpovědět na otázku, zda některý z aspektů židovské magie mohl mít vliv na vznik *potterovských* románů, případně zda a jak ovlivnil Harry Potter současné magické myšlení a praxi v rámci moderních židovských komunit.

Annotation

Name: Theresa Hermann

Faculty: Faculty of Arts

Department: Kurt and Ursula Schubert Centre for Jewish Studies

Title of the thesis: Enchanted Worlds – Judaism and the Harry Potter Universe

Supervisor of the thesis: doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.

Number of characters: 197 596

Number of attachments: 5

Number of sources (primary and online sources included): 80

Key words: magic, Harry Potter, dualism, good and evil

Summary: Two and a half decades ago the magical stories of Harry Potter have captured the hearts of millions of readers throughout the whole world. The realm of fiction, however, isn't the only place where to look for practices we might label as “witchcraft”. Magic has a deeply rooted tradition within Judaism, and it still plays an important role within some of the Jewish communities. Is it possible to detect any parallel structures between these two worlds? Could one have influenced the other – and vice versa? The (im)possibility to answer these questions will be presented within this theses, whereas the main focus shall remain on possible parallels within the context of struggles between the forces of “good” and “evil”.